

М. Селегій.

В Л А Д И К А.

Хищро-едвабного зводу шматки
На заході плямою вкрито.

Гаряче-рожеві, пооблідли краї
Стискали в обіймах Владика.

Ооличча його все у зморшках було,
уста занімилі нівроку...

З погордим величчам збірає він зло,
Поволі skleпляються очі.

Не сорому плями покладено там,

А чистої людської крові...

Струмками у себе він плями вобрав

І чутно було його стогін.

Спалити всі пута, зігріти серця,

Підвести завмерле на ноги,

Не з власної волі, - не сила була-

На травах полишив він слъози...

На ранок Владика сивіщий приїде,

~~Розде~~ він повідь любови.

І знову з п'ятою змагатись почне.

І плями, і слъози... І знову....

Максим Грива.

Під орлами.

I.

Я був дитиною людською, а люди думали про мене, довідбний я на те, щоб зграй гусиних доглядати у піль безмежному просторі.

І хороше було для мене від мудрих поглядів людських: -

- усе довкола зеленіло; сіяло сонце; на зелені безкраїх нив паслися зграї гамірливі гусей приручених, - дорослих, білих мов сніги, й малих, як я, на жовтеньких тажвавих, немовби китички кульбаб, до їх гойдає літній вітер...

- Блакить небес і повітря...

- Проміння простір і птахи...

Майнули тіні крил широких широких...

- Повільно, пишно й гордовито, блакить небес протав орея - пташиний цар...

Пташине царство заніміло... Притихла жвава гутірня... ушук веселий дзвін пісень...

- Притихло все перед царем на всьому просторі полів...

А цар-орел кружляв у небі, і мов закликавав до спокію птахів, - і рухи крил його величні і царський зір очей і вся його постава гукать здавалося хотіли, до тих, що були серед піль: -

- Брати-птахи.. спокійно будьте... живіть і тіштеся себе, серед піль, - як хто звичайно вміє, - собі на втіху й радість ві славу Вишньому Творцеві-Царю і Богу вашому...

- А я звідсіля до неба ближчий і царем для вас не буду...

- Хай буде вам царем ота дитина, що булившись сидить спокійно при дорозі і зором віч своїх блакитних суди сягає в небозвід...

Я стежив зором ~~приміш~~ льот орла і Богу дякував від себе, що був ~~дитиною~~ людською, які казали доглядати гусиних ~~зграй~~ зграй, у піль безмежному просторі...

- А в небі пишно й гордовито кружляв орел-пташиний цар...

Я був тоді ~~дитиною~~ дитиною людською і святкував свою весну і все довкола святкувало...

II.

Ішов у безвість час, і з часом теж минала одна пора по другій; і змін зашло в тоді ~~чимало~~ чимало...

- Я був дитиною людською, а були жнива.

І люди думали про мене, що відбний був я доглядати людських ~~коши~~ ~~коши~~ піль безмежному просторі.

Я знову в полі був...

хвощи в не

- На золоті безкраїх нив збожевих, були покопані ярки на норі і в них усе тулилися люди, -дорослі, старші і старенькі а сірі всі, і молоді та сірі, теж, - мов я...

- І там, і сям, і скрізь на нивах, - в лісах, долинах, перелісках і навіть в за-тишку садків, -були розміщені, усюди, зар-мат громади громогласних...

А в небі люту клекотіла, мов той орел-пташиний цар, - грізна летюча машина.

На золоті збожевих нив, у сяйві сонця золотого, лунали звуки свогоголосі: співи, стогін, голосіння та смерти голос громовий. І люди там - дорослі, сірі люди - у кільки-кості безмірній, - колюнами, в густих берегах і довгими нерівними рядами, чи скупчені по декілька осіб, - на конях пішо й на машинах, - ішли до смерти догоджати, що кликали іі царі людські, володарі л, - каві і всі людськії чужаїди на доно нив святих, що спокієм пишались величним та скарбів надміром великим...

Як гладіатори, раби і невільники поганські, покірливо і відважно ішли вони, -дорослі, сірі люди, - колюнами, в густих берегах і довгими нерівними рядами...

- І ішли усі: і старші люди, і молодії, і смерти всі шукали в полі, щоб їм наипше доподити, в утіху тих, що кликали іі на ~~ниви~~ ниви...

- І смерть жнива свої справляла на золоті збожевих нив...

Я був тоді дитиною людською і вів людей шукати смерти і інші теж вели...

І, ось, малнула на тичині шовкова плахта кольорова, з своїм гаптованим орлом-царів емблемою...

Почувся заклик до пошани...

-Людське царство заніміло...

-Притихло все перед царем, на всьому просторі полів...

І цар людський з'явився в полі...

-На знак його прикмет високих, над ним в повітрі колисався бучний гаптований орел; і сам він був серед людей мізерний, сірий та незначний, мов сіра курка в курнику...

І він гукнув на ціле поле, до тих, що смерти догоджали: -

-Хороші люди... мої брати і милі діти... ідіть хутчіше умирати, бо нам, з нудоти, забажалось, щоб була на всьому світі лиш наша пишная держава, -одна, єдина і неподільна, та щоб були ми над вами царем і паном аж до смерти; і щоб з ні-ким нам не ділитись своєю властю над вами...

Я стежив зором тріпотінне в повітрі обра-за орлів і Богу скаржився святому, що створено, йому в утіху, мене ~~одиною~~ людською, які казали доглядати людських ко-люн на золоті збожевих нив...

Я скаржився Найвищому, Творцеві, що він створив царів людських і дав царам, на знак їх влади, орлячий оораз, а розуму птадиного не дав...

Я був тоді дитиною людською і смерть жнива свої справляла, а наді мною ко-лисався бучний гаптований орел- емо-лема людського хижацтва.-

- На золоті безкраїх нив збожевих, були покопані ярки на норі і в них усе тулилися люди, - дорослі, старші і старенькі а сірі всі, і молоді та сірі, теж, - мов я...

- І там, і сям, і скрізь на нивах, - в лісах, долинах, перелісках і навіть в за-тишку садків, - були розміщені, усюди, зар-мат громади громогласних...

А в небі люту клекотіла, мов той орел-пташиний цар, - грізна летюча машина. На золоті збожевих нив, у сяйві сонця золотого, лунали звуки свого голосі: співи, стогін, голосіння та смерти голос громовий. І люди там - дорослі, сірі люди - у кін-ности безмірній, - колюнами, в густих шерегах і довгими нерівними рядами, чи скупчені по декілька осіб, - на конях пішо й на машинах, - ішли до смерти догоджати, що кликали і царі людські, володарі лю-каві і всі людські чужаїди на доно нив святих, що спокієм пишалися величним та скарбів надміром великим...

Як гладіатори, раби і невільники погансь-кі, покірливо і відважно ішли вони, - до-рослі, сірі люди, - колюнами, в густих шерегах і довгими нерівними рядами...

- І йшли усі: і старші йшли, і молоді, і смерти всі шукали в полі, щоб їм наїп-ше догодити, в утіху тих, що кликали і на ~~нивах~~ ниви...

- І смерть жнива свої справляла на золо-ті збожевих нив...

Я був тоді дитиною людською і вів лю-дей шукати смерти і інші теж вели...

І, ось, майнула на тичині шовкова плахта кольорова, з своїм гаптованим орлом-ца-рів емблемою...

Почувся заклик до пошани...

- Людське царство заніміло...

- Притихло все перед царем, на всьому просторі полів...

І цар людський з'явився в полі...

- На знак того прикмет високих, над ним в повітрі колисався бучний гаптований орел; і сам він був серед людей мізерний, сірий та незначний, мов сіра курка в кур-нику...

І він гукнув на ціле поле, до тих, що смерти догоджали: -

- Хороші люди... мої брати і милі діти... ідіть хутчіше умирати, бо нам, з нудоти, забажалося, щоб була на всьому світі лиш наша пишная держава, - одна, єдина і не-неподільна, та щоб були ми над вами царем і паном аж до смерти; і щоб з ні-ким нам не ділитись своєю власттю над вами...

Я стежив зором тріпотінне в повітрі об-раза орлів і Богу скаржився святому, що створено, йому в утіху, мене ~~людською~~ ~~людською~~ людською, які казали доглядати людських ко-люн на золоті збожевих нив...

Я скаржився Найвищому, Творцеві, що він створив царів людських і дав царям, на знак їх влади, орлячий ораз, а розуму пташиного не дав...

Я був тоді дитиною людською і смерть жнива свої справляла, а наді мною ко-лисався бучний гаптований орел - емо-лема людського хижацтва...

Статтіє Г. Ю., спрямоване
проти Микити Шанована ;
В. Випириєнка

Своя своїх не познаша, або „ні сюди
Микито, ні туди Микито.“

Бувший „корий студент в чирвоий кософортці“
зі „Щирого та Ломіфкованого“, бувший соціал-
демократ і навіть бувший вождь українського
пролетаріату, бувший радмиславської („демок-
ратична“) влади на Україні, бувший голова гене-
рального секретаріату, що свої засідання відбував
у сінях п. Керинського, бувший високий дирек-
тор, бувший щирісінський прихильник Леніна,
Яковського і „всєї Росії“, що за тими татами
паків, російський Іларіон на Україні вірно
„відроджувачийся“ і знову виіражачий нинішній
кратський патріот Володимир Виминченко
відкрити постане. Тимуче і без вогню він ста-
вить, де йому подається, кратки і кратки:
„Геть з отаманщини!“ І хочте така нечисть,
як „отаманці“, все не так не згинуло, як
„отаманці“, то мажемо нинішній патріотичний
Виминченко ліпше ніж сучасний самостій-
сатат, бо Ленінові він усе несподіваний, аби
лише боротися (словачиш за бажетт Чехи) про-
ти „отаманців — сучасних петлюрівців.“ В пат-
ріотичному піднесенні він проголошує: „А
тебе породив, а не тебе і вбив.“

На ми знаємо нашу (хочби не розсудити — може
таваршта) Виминченка не за абидакого чин-
рука, бо все те, що він до цього часу вит-
ворив, було лише чирвоначальний, щадний „на ви-
сшій досвіді“ переконати світ у своїй
власній здатності політичної і соціал-
воїнської таких людей, хоч і не збираючи корі-

2

тися їм. Нам з таким швидко-чинним і безневимо-відвратним модом не подобає. Ми ще не забули, та мабуть і не забудемо, про ті непомітні "досади", за які довелося мати дорожнього кровю нації.

Гітлер сліпий і бачить і тільки не розуміє, що ідеологія "єдиного" при своїй особі грохоту і тепер хитрує. Та ще і як! Убач то ненавмисне забув поведінку сліпих і незрячих, що саме розуміє він під терміном: "петиморівщина" і "петиморівство". Що таке монархізм, що таке комунізм, всякий знає — пояснити зовсім. Але з "петиморівщиною" справа така складна. Говорять загроз, що рання боду духа винна модина може бути каліфікована "петиморівщиною", а разом з тим позбавлена чести бути в "єдиному" з н. Винниченком грохоті, щоб мати приємну нагоду вкупі з ним умирати і "відручуватися", щоб знову вижити. І такі єдині й застрашані неспівість встановлюють навіть тих, що взяли "єднати", що вважали себе бодай не хитримим від самого н. Винниченка.

Микола Шаповал запитає:

— Ну а що як він (Винниченко) та й наді мною мене робить черговий "власний досад", що ти патіє і мене, Микиту Шаповала зачепити до "петиморівщини"? Бо демократія демократія, патріотизм патріотизм, грохот грохотом, а досад досадам. Не брикайся, слухайш надомно тривати н. Вин-

3

ничинка - ти й революціонер, і демократ, і патріот і взагалі всяка модина; закомунізуєшся - одразу підвищують тебе в "отаманці" і "прац-ті пращай" благодарити "єдиного". За три тисячі миль від України стинить тебе винишкова чорно-періста вардія і загине твоя деська душа, ні за млох табаку загине. Не допоможуть тут ні Маркс, ні навіть Кайло, бо нікому не було смертним не допомагало.

Бережколася М. Мановал, яка то несева і небезпечна свого позиція "на фронті" і, щоб запобігти мхлові, рішив поставити крапки там, де йому подобається. Рішив поділити всім і незвичайно, що то воно таке "петливі-вці" та "петливістство". А таму, що він матеріалістичний і як всякий організм (класовий) дбає лише про себе, та й М. Мановал в першу чергу забезпечить себе ~~в~~ (власне хотів забезпечити) від нещастя отримати на "місці петливівці". Бо того не вміє, кому пам'ятають, що і М. Мановал був "отаманом".

Ібо теорія М. Мановала вчорашній "петливі-вці" може "відрадітись", чи проєкт виникне, щоб радюка, весною, і сьогодні не будуть вже ним. Не те гарантія, що такий тип не стане знову вавтра чи позавтра "петливі-вцем"? Скоріше, коли цей тип може бути ідейним прихильником себе, як зазначає н. Мановал.

Отже М. Мановал поки що тільки "думає", що "петливівцями" є всі, що наділяють по-літику С. Петлюри і його методи.

Прохн Євзимиєв він зі своїм думаннями, та замислюючись на його бачення і винятковості, бо мушкетер сидів одоротити від "петиморіств", а як вийшов і в тій книжці-мудрості "Золотий" п. Виночка тільки трохи іншого готує, часом пірше, а часом і нічого.

"Петиморіство" і "петиморізм" ми розуміємо не так, як "думне" Шаповала. Для нас "петиморізм" це ^{яко} психологічний тип вічного опортуніста, революційного максимала, в думках якого раз-у-раз бореться негода байдужості і почестей, з якою перед собою визнає. Для нас "петиморізм" по суті є безідейний, воно не має своєї власної ідеології, воно вічно хитається, вічно орієнтується і вічно б'ється, воно часом падає, раз-у-раз не вистимує.

Не С. Петимора є основоположником і причиною "петиморіств", навпаки, він є прогуктом, можна сказати, найкращим виразником політичної безгрунтовості, якого так виразно визначилось ціле покоління нашої інтелігенції, зі середовища котрої виходили бувні діячі в прущеру політики, гітломані, часом навіть "отамани".

"Аї, що відбувається у Польщі", найкраще є "петиморізм" (М. Шаповал "думне" навпаки), бо воно є жертва "петиморіств", а не його причина! Причиною "петиморіств" є ті, що прищепили на нашому національному орбітисмі "петиморізм", що намагалися витворити культ "Братнього Євзимиєва".

5

могі, коли треба було зарплатити за факте-
ри і мати для боротби, ті, що й те-
пер намагаються запаморочити голову на-
ції гаслами "єдиного... фронту" не для бора-
ти, бо "повстання нічого не дає і не може
дати", а лише для того, щоб твор-
ити свої "досади".

"Петиморієство" є пошесть, наслідок якої
так тяжко відбитися на національному
арганізмові. Усертви пошесть така не-
можуть бути ідейними прихильниками
"саєди", що ту пошесть свідомо чи не свідомо
розовосходжує, а ще більше того
не можуть бути прихильниками саєди
пошесть. Бачи Винниченко і Шаповал якраз
встанього сподіваються і на підставі
тих сподіванок "душом" над утворенням
нової лабораторії "петиморієства", гадаю-
чи "обдурити Москаля".

Марні ноги — Москаль розуміється
на хитрощах.

Не ті, що перебувають в "Лондоні" і не
ті, що перебувають в Росії чи ще де небудь
є "петиморієцями", а лише ті, що є істинні
душі перебуває "петиморієство". І коли
ніде і ніде з цього єдиного об'єктивного до-
го "каліфікації" "петиморієць" то є
приму чин, на чільному місці "петиморі-
єства" і "петиморієць" доводиться на-
ше захищати навіть Винниченко, Ша-
пова і всіх, що поділяють, хочби й

6

не свідомо їхню політику і їхні мети.
 Бо хіба це не "петиморкство" ціла їхня дія-
 льність в минулому і сучасному? Хіба
 не "петиморкство" їхня програма набу-
 дучина, програма єднання під революцій-
 но-націоналістичним прапором не револю-
 ційних елементів?

Тому для нас не є дивним, що М. Шан-
 ван сам собі ставить запитання:
 "Во ім'я чого єднатися, кого єднати і як
 єднатися? У чинючому знайти відповідь
 на свої дивовижно-надзвичайні запитан-
 ня, стинається в ставленні, що на на-
 шій мові звучить "ні Стоди Микито,
ні туди Микито"...

IV. 1

Попелічна замітка на літ. теми до
до "ЛНВ" Агорторм примітву"

Маш, укр, зрк. 1

Адораторам примітиву.
(на літературні теми.)

До голосів "Культури", "Вікон" і різних "Пролетарських Правд" проти ЛНВ.-долучився свіжий голос якогось нарциса з "Нов. Часу" що скромно укритися під псевдонімом О.Дніпровського.

На думку шан.нарциса "ЛНВ-немає нічого спільного ані з літературою, ані з наукою", не залишаючи у себе "аніодної сторінки для української літератури, для української науки", жадних звісток з нашого літературного, мистецького та наукового життя". А все се тому, що він досі виходив, а "на нещастя для нашої літератури виходитиме в 1930 р. під тою самою редакцією"...

"Альзл шпрах" ~~шмекхх~~ анонімовий шмок з "Нов. Часу". Чому шмок?

А ось чому:

У ЛНВ-ку писали-О.Бабій, ^{Б.Лепкий,} А.Карашевич, Ю.Косач, ^{М.}Липа, В.Софронів Левицький, Н.Лівицька, Л.Мосендз, Вол.Кучабський, А.Крижанівський, У.Самчук, Е.Маланюк, О.Стефанович, Матіїв-^Шелькик, Г.Мазуренко, ^{М.}Чирський, І.Калинів, писали Черемшерна і ^Утефангк, Л.Луців, М.Іванейко і пр.-але шмок декретує(без доказів), що в ЛНВ-"нема літератури".

У ЛНВ-ку уміщено цілий ряд перекладів з європейської літератури авторів, якими зачитується вибагливіший від нас світ, але шмок декретує, що в ЛНВ-"нема літератури".

У ЛНВ-ку пишуть акад. Ст.Смаль-Стоцький, Л.Луців, М.Галушинський, др. Вол.Левицький, проф. Л.Зілецький, М.Іванейко, проф. М.Кордуба, проф. М.Мицюк, проф. Ст.Цірополкло, проф. В.Зіднов, покійний др. Е.Лукасевич, в ЛНВ уміщено ряд перекладів наукових праць таких авторів як К.Флямарион, Е.Жалю,, Б.Граесе

А. Дешкович - Добрянський

2

[illegible]

3)

3

у наших

внутрішню

Наші мислителі підходять до справ україн-
ського ^{мистецтва} ~~літературного~~ і взагалі мистецтва
з ^{глибокого} ~~глибокого~~ ентузіазму: а саме при розгляді
наших літературних явищ ставити
питання, наскільки в українських
творях проявляється такий сильний
дух, що зміг би ^вновити і сформувати
український народ, створити з нього одну
цілісну духову спільноту, яка з всіх вибрав
свого життя ^{радо} ~~має~~ виразу, тільки її
питому форму, ^{виступає} ~~створює~~ свій власний
стиль. А що з цих родів мистецької
творчості найбільше сформуючої сил
має мистецтво слова, тому цю
сформуючу силу мусимо в першу чергу
дошукуватися в українській літерату-
рі. Як колись Шевченко поставив на сто-
рону свого народу слово, так і тепер ко-
мітетові бачити на його сторони мо-
нументальне слово ^{людини} ~~творця~~ тво-
го, що від такої людини сто разів

[illegible]

6

не могла мати змисту, який відзеркалював би
життя найвищих людських достоїнств; мож-
ливої великості в найвищій степені, а обер-
талася більше довірчому проблив, що
в ієрархії цих достоїнств не займають
вищих щаблів. Щоби наглядніше вислови-
ти, про що нам ходить, вкажемо на сліду-
юче: з погляду органічного світовізрування,
життєвого здоров'я періодом західноєвро-
пейського життя, яке в протилежності до
орієнтального мая залишає для ієрархії
вартостей, більшу цінність представляє
літературний твір про владарську по-
тять Жанни д'Арк ніж про Ів'яну Мар-
ю, вище стоїть роман Жюльєн Жюльє-
ста, що бореться за своє право, ніж
герої повісті „Хіба ревуть воли“, який
не може провести різниці між пошестю
за Кривду, а бандитизмом. Наші письмен-
ницькі таланти не мають амбіцій

7/

7

дати твори зісно великі, що хоч впробл-
 жень доживували, срастови' або драми
 Шекспіра. Из Кропивницького, Тобілевича
 ру Вилкнечка до Шекспіра так далеко.
 Не лише це; для таких творів не було
 жодної зрозумілої а великої за цим: Батанке
 завоїти собі їх. Докази цього: сраст, що
 не мали ані одного повного перекладу
 „Сраста“, а Кулішеві переклади Шекспі-
 рових драм (третина цілої спадщини
 Шекспіра) не розіймала цілком навіть
 в одній тисячці примірників. Одна тися-
 ча Шекспірових творів для сорокміліонно-
 го народу на протязі півтора століт-
 ть відродженого українського письменства.
 Або поінтересуйтесь ^(туди) в кількох примірниках
 нічим перекладу Сомера в українську
 істемістку веретву. А що вже говори-
 ти про „Троїственну Комедію“? Це
 має бути глибокий зміст, що відроджене

9

передать как ив, ию пол

7/

7

дати твори зісно великі, що хоч вприм-
 жень горівували, срастови' або драматичні
 Шекспіра. Зі Кропивницького, Тобілевича
 чи Вихиренка до Шекспіра, таки далеко.
 Не лише це; для таких творів не було
 жодної зрозумілої а всім за цим і батанка
 завоює собі їх. Доказом цього є сраст, що
 не малим ані одного повного перекладу
 "Сраста", а Нумишев перекладу Шекспі-
 рових драм (третина цілої спадщини
 Шекспіра) не розіймалась цілком навіть
 в одній тисячці примірників. Одна тися-
 ча Шекспірових творів для сорокміліонно-
 го народу на просторі півночі стоїть
 на відродженому українському письменстві!
 Або поінтересуйтесь, ^(туди) в кількох примірниках
 німми переклада Гомера в українську
 істемістку веретву. А що вже говори-
 ти про "Троїственну Комедію"? Це
 моя свідомість глибоко зміє, що відродження

нової української літератури запорамк²⁴⁴.
 бача Євге́н Яковлєвський. З трагедій
 не могло вийти ніяке велике мис-
 ленство, бо порамкові виступи, що ста-
 ють на чолі якогось руху (всего: фізи-
 чного чи політичного) нагадують цілком
 рухови тої, характер, напружені, імітують
 цю його загальний вигляд. В новій україн-
 ській зовсім не ділав цей владарський дух,
 який з старіи Русі умотивує пошук
 героїчного епосу, "Слово о полку". Звідси похо-
 дить вбогість модерної української літе-
 ратури. Що такий епос треба і доі,
 такко хіба заперечувати. Його сприя-
 ють ще загальне духове пошукання євге-
 ної Європи. Новий процес раціоналізації
 всіх проявів життя, що не мав XIX і XX ст.
 міть діїшов до нового розвитку, виступає
 дуже сильні протиместецькі тенденції.
 Вони перекладають людей відносимся до рін-

нової зхрищенської імператору закорам-
 хування твояго Командувача. Я хотів
 зхрищенствувати, але не зміг усе вважати
 гук, який з старим. Я не зміг жити, нову
 реформую, Слово о

них, "материк" сил природи з мітизмом³⁴⁵
та пошану і тому знаходили в них живу
силу для підтримання і розвитку мис-
тецьких хотінь власної душі; то модерна
модина порою їх великими раціональни-
ми засобами студіювати, досліджувати,
аналізувати і в висліді цього позбавила
світ цього жару, матеріальності, прина-
дності, живучості, зробила все бездушним. ~~Тому~~
А розум ^{модерної науки} забрав собі світ як закосме-
тичу суцільну механізмів, як мертві маси
природи і історії, що їх можна міряти,
виміряти тільки механічними розу-
мним і пораджуванням їхніх частин, не
потребуючи до цього цілком творчої інту-
їції. А знищивши жерело для підтрима-
н мистецьких перлів, унеможливила
розвиток великої душової творчості.^{x)}

x) Поява Гофма в Німеччині, людини, що на-
лежить до найвищих творців вічного слова,
була лише тому подаття, що він жив

346

перестало відчуватись від цього
модерного європейсько-американського
духа.

Вкружі зацікавлення модерної мови
прямом не стало місця на творчій мис-
лелю, вони знайшли прибітників в
музеї, ^{вони} де їх нас від часу оглядає, спра-
жена, "інтересних" видів. Уради захоп-
~~лює~~ ^{лює} ться ними, як хмари законлюється
добрим твором, але сприймає їх цілого
своєю душою, як це робить людина дійсно
вразлива на красу. Правда, багато гово-
рять про наставання Європи нового сві-
та, але мері, що хочуть звати себе
новими, з в діїсності лише псевднови-
ми руками, які не мають ^(як тільки творчої) сили, аби
зміцувувати ~~себе~~ ^{примай} менше в себе
ці протиставлені ^{струги} ~~механічні~~. Тож ~~лише~~
^{капр.} можна ^{— сканіи —} назвати новим націонал-соці-
алізм, коли він у найвищій площині
духового життя, в ділянці релігії, не може

на ніщо більше спромогтися, як лише³⁴⁷
 зматати всім мислям до відродження мо-
мершої вже раз ^{старої} германської релігії? Або
 ми знову новим рухом срашизм, яким най-
 краще поручається серед ^{русь} ~~старої~~ римсь-
 кої імперії? Тому дармо ми шукаємо
 серед цих „нових“ рухів джерел, якими мо-
 жливі скріплювати нашу мистецьку кон-
 цію. ~~Важко~~ ^{сукцаті більше} мислимо отже звернутися
 до старих, ~~своїх~~ ^{сукцаті більше} основних джерел європей-
 ської культури! Тутанка відроджена вели-
 кої мистецької творчості на Україні є
^{одною} ~~одною~~ з центральних проблем української
 Наше національне буття чи не буття залежа-
 тице якраз від цього, чи серед даних обста-
 вин ми зможемо підготувати міцне
 для такої творчості, бо лише великі
 мистецькі вартості, великі поетичні
 твори зможуть волевою силою свого
 слова зродити могутній дух український

^(зробити) із нас народ, ^(дорослі та ті до висоти) здібний ³⁴⁸ величезних завдань,
 які перед нами. Ми видасть зростаюче
 земля зі себе в близькій будучності вели-
 чих Генієв поетичного слова цього ри-
 видно не можемо знати, бо воно залежи-
 ть від усіх ^{голі!} судб. Але ^{зате} можемо і
ми створити нашу атмосферу,
 серед якої вони могли б виявитися.
 Бо навіть Геніє не цілком примязко-
 ва, між нами і його громадянством є
 тісний, незримий

На цих великому
 народів доводиться
 текати в скрошності
 і пошори.

15. 8
(і то найбільш)

Почу перейматимемо з української літерату-
ри твори цього першого періоду: Во-
ва, ~~Літопис~~, Тішаря, Айсінк і Зофок-
л, які в найвишкочащих виді і найдошкоча-
щих поетичних формах передають нам зго-
ровний ~~спів~~ емос.

Все богатство українського духа знасиди-
в у нас. ~~Але~~ Та коли український емос вихивив
передовсім в гінцях неувіако високої мистець-
кої творчості і філософії, то український дух
дав безсмертні приклади великих громадських
кесот, державної мужності і Сєкілського
визначення науки. До українського горілку Я мистець-
кий творчості Дуа іде втотману українсь-
ки мислячи і тіг уна ошкоро ~~наш~~ літера-
тура — не насиди української, але не зовсім
не знають, що ми маємо кєо знати; ка-
нали, ці її твори, що відзеркалюють кєвські боги
українські цінності, представляють для нас пер-
шорядне значення, як засоби для вивчення вели-
ких громадських кесот не лише в літературі,
але й в ~~наш~~ політичній ошкиті. Кош можемо зна-
йти в країні першовзори владарських постатей,
великих полководців і ~~з~~ справжніх мислив, як на
в українській світінні ~~з~~ цього часу, коли реформа-
ція популярне романіст ~~з~~ цього найкращі ~~не~~
іде світова наука, порадуючи його тверди-
ли законами Дуа, коли глав не ~~з~~ старий
мислитель і аристократичний дух.

Ось два ~~осередки~~ ~~з~~ що з нас розімлась по
всій Європі творча сила. Вони можуть стати
мєж і мєвчаними для нашого культурного мі-
роу тіг умовою, що знайдемо відновлення по-
редників, які з цього греко-українського світу

352
переродити нас вартості суті, най-
більш йому потрібні а ми зуміли їх собі
органічно зрозуміти. Але зрозуміти собі справу
з двома річчями: 1. Як мого прийняття
перед виконати величезну підготовку
працю, що виключає в нашому громад-
стві зацікавлення великими культурни-
ми проблемами, розуміння місцевих
справ, а саме, що велика культура може
постати тільки з культурного середови-
ща, що пороз без великої культури не
може зрозуміти тривалого місця в історії;
виключити зрозуміння і любов до активного
світа, збільшити вір хоробливої героїстич-
ності модерної людини, що любить з лег-
коважністю відноситись до всього, що актив-
не, мобільне, ~~але~~ живе і кінчатиме їм
тіло дух, отже й майже більше розуму,
досягнута й духовного догавтва. 2. Треба під-
няти відповідні зусилля, аби показати мо-
лодій Генерации, а головне студентській молоді,
які великі скарби криються в активній сві-
ті, вжити й так розкрити і викликати
до неї захоплення ~~але~~, а не так, як за-
стоює, збуджувати в неї упередження до
цього світа невідповідних навіяннях класи-
чних мов. Щоби в цей спосіб подати їй най-
кращі зразки великого людського життя
і запечатати в думках молодих українців

17

виставляв краси, туго за великим рево-
люційним шумом і підмуза до морської
величності.

Пальне мушкетерство наших дже-
 рел в християнській середовищі. На-
 шаста люда вже годі лібералізму і револю-
 цій а заради і створення не ворожості
 і упередження до одної з найділющих твор-
 них епох історії. Перед нами розкривається
 величаво картина одної з найсвітліших
 сторінок Визначення: перша годі середко-
 віття, коли його дух ще не зловив а
 проявився в різких формах, які одже
 всі несли на собі одне ніякого великого твор-
 ного зусилля і шаленого жагання до со-
 вершенства в Богі. Найкращий вислів цієї
 годі — це постань Данте. Нове твор-
 ність досягає найвищих вершинок, ~~на~~ на
 які годі гай виступив морський дух ~~і~~.
 І так стоїть прісно ніяково, коли усвідом-
 ливо соді, що сорок мільйонний народ з вели-
 кою культураною мислювальною не породив
 годі на догди

4) земляки бу-
лаками, эк. и. пр.
Мексик, по про
его жатты аз
(толого бигло)

своїй величності, ~~Вбо і дуже є двом~~
ріжаним буквам ~~яко і троє є стосу~~
цього самого етосу. Так отже коженість
творити до енергії великого поетичного сло-
ва ~~яко і троє є стосу~~ ^{яко і троє є стосу} до енергії табування
морських достоїнств, людської величності, ~~яко і троє є стосу~~
~~яко і троє є стосу~~, des Menschliche, an sich, ~~яко і троє є стосу~~ вжи-
ваючи на це доброго іменного вислову. Але
годи об'єднуються в розумову першово-
ріб такого життя до самих міських твор-
ів віщого слова, таму не можна помилу-
ти і мудрств-філософств таких, як Пля-
мон, або тиснекмиль, як Тютчер, ~~яко і троє є стосу~~ що в своїй
життєписі ці вірші в кривавий безпосред-
ній формі зображають.

[illegible]

20.)

356
достигну - миха для них, что вывело-
ся я велике діло ренессансу української куль-
тури.

Василь Доморовський

Даньоровський Василь

Поліції угрозує.

Командант постерунку поліції нехвастової
в Лабовій: Як землянек, прийшов до Василя
Даньоровсько-господаря в Роготин: великій. і шукав
Книасок заважаних, хоч і недрібно розав йому: "Відріши,
мудрі все не політикує, а в ту хвилю укротіне
збудовань. Ім. вам так дама, аж сян вам
однякне вишесткідо"
А на то відповів што укротіна довко зет, і токий
народ так само зет. А я тільки хує бути
глобеском розумним, і гитам токи що зет
додре і потитогне.
Усе що мені командант говорив в котидній
хвилі готов погвідити, а ту своїм
власноручним підписом, в присутності
свідків стверджує:

свідки { Даньоровський Василь

Той сам командант прийшов до Єміліяна
Полівки в туже саму, і в його власний кат
говорив: "Я собі постановив знімати
тут на Лемковщині укротінує"
- се було в часі докоржень, а з списування
протоколів в поважного дачою 1934р.
що власноручним своїм підписом
в присутності свідків підписую.
Полівка Єміліян.

свідки {

Василий Данилович Томіца політикур.

Тойже Командит у поблизшого Домбровського, переко-
нав його, не йти назвисько Домбровський, єст
написав, то і він хто зна чи не з пошкодом.
Се також власноручно стверджує.

Дмитрий Селан

Той сам Командит зобрав Селанови Домбровському
щоби кооперативу, добродушч розв'язати, і жебди і хто
зден взяв на свої імя. Ім'я ото попевно щоби
не належати до Р.С.У.К. зобрав: чи не лєпш би було
жебди зден взяти коопериве на себе.

Моє св'їм власноручним підписом, в присутності
свідків стверджує.

свідки { Домбровський Селан

Семян Гаврилович Томіца наставля.

В тісноту Ренелі, Ростюка велика, тойже Командит
намавляв хлопців москосерілів щоби були нос т.і. зир.
і чий зобравши, і чий їх на сухо ілі вглед.
і чий вам зато не бєдєдє?
Міне хлопцят дуб Павло Саломон котрий отє
власноручним своїм підписом, в присутності
свідків стверджує. Показує я Павло Саломон
розказує то саме перед адвокатом Др. Куляком
в Мунині, і перед Семеном Домбровським, і готов
копєдої хвилі потвердити. Присягою.

свідки { Домбровський Селан

Поліція намовляє.

Поліцейський судек пост. Поліц. в Крикиці арештував
(не знати чи який замітом), Генріх Губу,
парубка з Ростока великого, і мігоче того як
був на постерулку в Крикиці постер. судек.

пропонував йому щоб той стояв
для них консерватором, то йому ніколи ні
не будуть робити, ~~когда не знати що зробив,~~
~~а то що має~~ (нарушені чийогось пововою),
так само пропозе.

Се все як було ствердасуно і готове в консу
хвили зізнати. ~~чи присягою.~~

свідки { Генріх Губа

Посадовий Едман Поліція намовляє, і угрожає.

Командант пост. поліц. в Лабоу Ен Земонек
коли прийшов списувати свідчення (протокол)
від Посадовата Едмана, проти Емільяна
Поліцки, то казав до него: "Мусієш так
здновомь як блубні свідковє знаєш,
так жеби мене то посовало, бо інакш
можеш і ви досточь сен до Крамнану."

все як було, як говорив є готовий підвер
дити, а ту власноручним підписом,
як свідка ствердасуно.

свідки { + Писарев Едман

Т. Матеевский

I

Брехайло та Помагайло.

Іде селом Брехайло, іде, підскакує, сюди і туди позирає, де-б крашу собі роботу знайти наглядає. А й робота його не легка, а саме, що-б за-спасибі можна було поїсти та попити, та ще й збрехати. Коли зирк - жінки редьку ріжуть. Воно як тут і було. Шаміль ~~ж~~- шаміль, наблизилося близенько, вершу роззявило, губами запламкало, очима заблимало, носом засопіло, тай почало так: "А чи немає, люди добрі, чого небудь у вас попоїсти? От уже три дні, як нічого-сінько не їв". Зараз дали йому поїсти, що Господь послав. Як же Брехайло наївся, то й нумо так: "А що се ви робите?" - Як бачите, редьку ріжемо, відповіли йому жінки, "Е-е-е. Так отсе у вас така редька? Хіба-ж це редька? Чорт-зна що тай годі. Плонути та розтерти. От у нас у Москві - от так редька. Така редька, що всім редькам редька. Треба дрюччя підкладати та конями з землі вивертати. От-то так редька. То вже справжня редька." Почули таке жінки та й зареготалися, а далі на таку нахабну брехню і розгнівалися, бо всяку брехню вони за велике злочинство вважали і тому зараз Брехайла звязали і в холодну посадовили. "От-се тобі, кажуть, московська редька. Сиди-ж тут. Посидиш, ачеї брехати покинеш." Тільки впоралися з ним, коли іде-суне Помагайло. Прбачили жінки чужого чоловіка й кажуть собі: А давай лишень у цього москаля запитаємо, чи правда воно, чи брехня з тієї нісенітниць московської? Питають: "А відкіля, чоловіче, Бог несе?" - Московський. "А чи росте у вас, у Москві така то й ота~~ка~~ така велика редька?" - "Ой люди добрі, ледве каже Помагайло, а й балакати не могу й тіль-тіль на ногах держуся, бо ось третій день, як і крихотки хліба не було у мене в роті." Зараз його нагодували, а тоді Помагайло й каже й говорить: "А, хазяюшки, сказати вам по правді цього не скажу, бо того діла не знаю. А от, як колись я йшов по Москві так бачив своїми очима - бодай мені повилизило, коли брешу - бачив, як сім чоловік плавало по річці на одному редечному листі."

- Дивно, дивно, кажуть жінки. Цей і божиться ^{за} ще й присягається. Мабуть правда, що ~~по~~ почужих краях дива ще не перевелися? Коли так, то треба відпустити того. Порадилися от так, згодилися й поклали відпустити. Вийшли в купі Брехайло та Помагайло за царину, обнялися собі, як рідні брати і пішли веселенько співаючи до другого села. Як же наблизилися до того села, то Брехайло пішов попереду, а Помагайло залишився ~~трішки~~ відпочити. Іде Брехайло селом, орлом дивиться. Зирк-зирк- бачить

жінки капусту ріжуть. Скорчилось, зморшилось, шаміль-шаміль підбігає:

"А чи не даєте, люде добрі попоїсти чого небудь? П'ятий день вже нічого не їв. - От, бідолаха, кажуть/ жінки, так мабуть їсти хоче, що й "добри-день ~~не~~, Боже поможи" забув сказати. Треба чоловіка нагодувати. Зараз же дали йому їсти й пити. Як-же наївся й напився Брехайло то й нумо знов: "А що се ви робите?" - Капусту ріжемо, як бачите," відповіли жінки. "Капусту?. Та хіба ж це капуста? Тьфу на неї тай годі. От-же-ж, як би не бачив, що ріжете, той не повірив би, що се капуста. От у нас у Москві, так там цибуля та й та більше. А вже що капуста, то одно слово капуста: сім тисяч москалів, коли хочете, однією головкою наїдаються, аж качаються."

І тут не повірили й образилися такою несвітською, ніколи в них не чуваною, брехнею; за таке злочинство посадовили Брехайла в холодну. Зараз же після цього йде ледве чвалаючи Помагайло рятувати свого товариша. Жінки й питають його: "А відкіля, чоловіче, Бог несе?" Московський. "О, се добре. А скажіть, будьте ласкаві, чи буває у вас, у Москві така то й оттака капуста?" - Е, люде добрі. Ви-б попереду голодному чоловікові дали чого небудь попоїсти, а тоді-б і питали. Зараз дали йому попоїсти, а як Помагайло наїлося, то й каже: "Ну, хазяйки, я про таке не чув і не бачив. То, мабуть, брехня. А ось де правда, так правда. Коли брешу, подумаєте, то хай мені язик усохне: / Як йшов я по Москві, так бачив, що сім хат одним капустяним листом вкриті. Це так свята правдонька." Здивувалися жінки, подивилися одна на одну, поняли й туту віри, бо-ж чоловік божиться, заприсягається.

Треба, кажуть, того відпустити, коли так. Відпустили. Пішли собі далі обнявшись Брехайло з Помагайлом. Пішли знов до іншого села. Помагайло, як і треба, лишилося відпочити, а Брехайло пішло на село. Глянуло туди-сюди, навколо. Бачить, люде церкву будують. Підходить і навіть "Боже - поможи" не каже, а просто: "А чи немає, люде добрі, чого небудь у вас попоїсти? Ось уже й тиждень минає, як і крихотки в роті не було." Зараз же дали йому їсти й пити. Як-же наїлося Брехайло, то так собі веселеньке почало: "А що се ви будете?" - Церкву Божу, кажуть люде. "Тю-тю-тю. Так от-це у вас така церква буде?. Ай-ай-ай. От так церква. Сором тай годі. А я думав, що се у

хлівець на свині. Он як у нас, у Москві, оттам церкви. Справжні церкви. Такі церкви, що як курі повилазять на хрест, так аж з неба зірки видьобують. Отто так церкви. "Це вже він верзе чорти батька зна, що та ще й з перцем," сказали люди. Бреши та ще й не кривиться. Так не можна: на таку зневагу та нісенітницю вигадувати.. Треба за це його судити і як слід покарати. Поки-ж суд та діло, закувати його в колодку та й держати в холодній" Так і зробили. Тільки що впоралися з ним, коли ось лізе й Помагайло. Побачили люди чужого чоловіка й питають у його: "А відкіля, чоловіче?" - Московський. "А чи є у вас, у Москві такі й оттакі церкви, як ми чули?" "Хіба-ж я можу все доладно розказати, ктлі вже тиждень минув, як я й шматка хліба не бачив. Такий скрізь тут у вас лихий народ." Зараз нагодували його, чим Бог дав, а тоді Помагайло каже: "Ні, ребята, я цього діла не знаю. А ось як йшов я по ~~МО~~ Москві одного разу, то, бодай мені руки й ноги відсохли, коли брешу, бачив, як півень тягав в зубах пів місяця. Я пргнався за ним, що-б одняти. Думка, бачите, була, що тоді-б не треба було світла купувати. Тільки він, клятий, знявся з землі та й полетів аж на небо й сів собі на другій половині місяця. От-се так правда, бо сам бачив." - Ну, це вже й ти брешеш, кажуть Українці. "Беріть, дяльки й цього." Помагайло репетувати та від них та до начальства, а люди за ним. Як-же почуло московське начальство, то аж за боки взялося: так регочеться, так регочеться, а далі й каже: "Ну й ловко ж дурять наші Хохлів." А тоді знов до Українців: "Ну, цих не смієте чіпати, як же хто їх зачепить, то велике лихо тому буде. Зараз же відпустіть обох."

Почухали, почухали люди по потилиці, але що-ж поробиш? Звісно, начальство: супроти його й закону немає, що хоче те й робить. Мусіли відпустити обох.

Тоді Брехайло з Помагайлом засміялися, обнялися собі лубенько та й помандрували знов до другого села... Оттак і досі вони ходять по нашій великій Україні та, нічого не роблячи, брехнею своєю і ситі, й обуті, ще й гроші по кишенях брязчать і начальство їх любить і оступається раз-у-раз за них, а наші Українці тільки потилиці чухають та й годі.

Чи не траплялися вони й вам, люди добрі? Ой, кому вони тільки не траплялися, любі земляченки.

Президент
Д. Г. Юмашев

В ВЕЛИКОДНУ НІЧЬ.

Присвята пробуваєм в ці Великодні Свята
без церкви Божої там, .. за червоним кордоном, ..

Христово Воскресення, ..

Церковний гуде дзвін!

Од вічних мук спасіння

Віщує людству він.

І в храмах православних
Поють-ХРИСТОС ВОСКРЕС,
В знаку тих несланих
Та будучих чудес.

Й мигочуче полум'я

В руках моря свічок

-Святого Світла дума

-Святих слів із книжок...

Великою кробою
Пред віттарем святим
З гарячою мольбою
З надією...стоїм...

Бо знаємо : почує

ХРИСТОС нас в Святу Нічъ.

І серце правду чує...

І страх відходе прічъ.

Царгород, 1937. Микола Забелло сотник.

ХРИСТОС ВОСКРЕС! Високопановна ПАНІ. Катерина, Микола та Петрусь
Царгород. Забіллі.

Майні, Вечорні О. К. 2224.

Ву адреса мје политичког секретара.
Извештај на мору. Ово мору меди-
цинског на „обсерватор“.

О. Зодуне (псевд.)

Відповідаю.

(Дієві Дмитрові Хоцьові присвята.)

Для вас я хочу і буду жити.
Для вас — калютою облитих,
Без самошани і відних духом,
Застрашених ружем обухом.
Для вас — сиріт погорджуваних,
Недолею покривджуваних,
Малих, що рабську кров у жилах
Гамовки і матері носили.
Для вас — без ботой поготи,
Без духавицой озгоди.
Для вас я хочу і буду жити,
Щоб боту іскру запалити....

Я хочу жити і працювати,
У світі вихром погуляти.
Зміст люту рабство, гніль, нерозум
Решь вивозить вогняним возом.
Жутидешам пробає в лютіх тілі
Подать відвару загорілу.
Вогнем поміж гнїлих бухаїти,
Мечем потуги вкєрє нахаїти,
Щоб думали і плескалоби,
До діла взялися нероби.
Щоби з рабів наїв творити,
Я хочу жити і правити.

О. Задуна.

Молитва.

(Хр^{ові} Дмитрові Донцові присвята).

Встань, устань-же, наш Мойсею,
 Урід візьми із хмар у жменю.

Хай-же різно громом жменю
 В роз'ягнанні гнать нещасну.

Вдарь мечем з твердої сталі

В гзвіи небесного хрустали;

Хай враги здрігнуться з болю,
 Хай відруть нашу волю.

Гуляв в небо вихи булаву,

Вихром мли нас в вій-розправу.

Хай ізмня наше горе

Врата вров, текуть в море.

Встань, потужний, чаше криця
 І вберися в бар'яницю.

Окресли мечем державу
 Гей на віну свою славу.

Встань, устань-же, наш Мойсею,
 Урід візьми із хмар у жменю.

Безпощадним громом жменю

Знищ ворожу плоть напрасну.

О. Задула.

III. 1. 1.

В. Зубко. Рецензія на III част.
"Волині" У. Самчука - "Батько і син"

Рукопис. 1937

Уме Самуєв - Батько і син, П. рясина, Васи:
Лвів 1937. Накладом Васи Рясина. Обгортка зразі тисн.
Родерта Лисовського (Брат).

[illegible]

Сталітій не вичує ніколи. Вони перероджуються
як весна, стають свірлами, запам'ятованими. Угуб
вічної тайного існування протина століть була

[illegible]

старого Майвчи, якого "еще ніколи в літку не заста-
вало"? Тож Майвчи, це сторона тієї землі та її
мелодій, у якій, як у своєму творі, передував Бог.

Експерти українського села наголошують
такі як перші романи Володзько. І тут Васильук
визначає іншу вашу проблему, що так ~~питання~~
~~є в переродженні української нації~~ ~~якобді зобра~~
Це проблема української інтелігенції українського
села. Багато до її виборення прийшли ми
самі розчирати відносини, що є наслідком
політичних обставин. Вони роблять з іншими
те, що з Володзьком:

"Українську школу закрили"; ~~це робили~~
~~журнали~~, "що вивели... ким, лавою,
прислужив... - ~~це ми були рідними. Не може,~~
~~ми ж думали, що в право. Ми ж куди ніде?~~
~~Ваме вивести (на 8.)~~, ~~Мене ж у~~
~~школах~~ ~~я парубка її з рідки. Як так~~
~~можливо!~~ (на 8.) - розривав в серці Во-
лодзько. І тоді ~~журнали~~ ~~землі~~ ~~прини~~, реально: -
4. Війна скінчилася і досить... Неєр треба

мось родити! Туди! у нас! Серед нас!" (См. 9.) —

Де кличуть так ушкоджени революцією сиділки — даєкова праця, ліри, однієї соціалістичні валькувати пригоди, масові вікон-
цят хат у селі. А таких ріл багато навкруги, таких.. прова-
лених у власне нутро, заміаних, загублених. І тоді, коли
Доложко вже працює на даєковій ниві, там, за плугом
розсипали всі його ілани:

"А Вісім даєков біт своєю пестивою сороку, що сачено,
сачено, ~~перетинаючи градини і закони~~, сіємось
десь туди за саченою діюра і Києва.... Найраво
і наліво безмір нового, кебаченого, кезначеного,
Піти, пізнати. ~~Варвати звичає все, що відного і верну-~~
~~тись, кога б сюди на це поле та вже не зручи-~~
~~тись~~. Наврину, або змусити ці поле і ці стріхи
ногого такого, що обновило їх, сиринило, привер-
нуло їм розумний, бонний образ, так сачено
десь ними хрещений і жатий..." (См. 46.)

Тому ж тоді і сачі такий близький нам і нас найраво
жаймає. Читати його конетний візучає Доложкову
сучасу з придітими півроку сел, що так довго вичніє
на цілому орації, сачі не міовинно своєю обов'язку
куїрати його за те, що воно нас зродило, що нас на світ
привело. А тоді, сачі перер Доложком, коли вже сел

замало, коли воно стає завужким для нього, коли ~~забудити~~ ~~можуть~~ виховані ним молоді кадри, тоді перед нами стає безлічність факторів, пізнати не тільки своє село, а цілий край і для нього працювати. Поки село пере-міняється в політику цілої нації. Володько пізнає, цюві-ме не багато гав зі себе. Та щоб більше дати, треба більше пізнати, досліджувати себе, як частину великої збірності, а тоді би стало могутнім, сильним монолітом. Бо процес ще не закінчений.

З українського села виростають нові люди. Одні з них гали лімаються сторонами землі, орють її та знають, що колись такі як Матвій в Дашин кровито своєю її зросли... Минулося як сон. Процно, прогріміло, а тільки лодор, мор і чорні круки лімались... Таки то перелили роки, і все даремно. А монсе й ні. Подано, що буде гали... і вони гали як старий Матвій проговорюють за ймучи со копей: „Віо, Сіра! Тичи, тичи!“ —

Дручі підмовисні голоси цієї самої землі ідуть віжувати чуті землі, все бачити, все знати, мабуть кате, щоб потім їх зрілиї землі підшкити.

Права людини, мораль, звичаї з її пелюстками; —
земля і людина — ось тема Сачукавого роману.

"Тавро і Сил" виграє велику роль в переродженні
і кристалізації свідомості молодого покоління.

Василь Зубко.

$$\begin{array}{r}
 \cancel{56} \\
 53 \\
 63 \\
 \hline
 159 \\
 318 \\
 \hline
 3239
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 21 \\
 6 \\
 \hline
 126 \\
 \hline
 48 \\
 21 \\
 \hline
 48 \\
 96 \\
 \hline
 1008
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 1070 \\
 6 \\
 \hline
 6060
 \end{array}$$

НАВІЩО

Навіщо

Ти мені казала:

Прийди у бар.

Екзотичний жар

І радість у твоїх очах

У піджмурки заграли,

А мені у серці

Зловіщо заридали,

Голосінням занеслись

Сопілки.

Бар.

Пігмейської музики

Акорди котились по паркетах,

Дами мов ляльки в етикетах

В танкових переливах

Спливали,

Мліли,

Конали-

Мов під серпом колосся в золотистих нивах.

Там скрипка плаче за коханням,.....

Тут тужить за блакиттю у Гаваї-

Маджонго,

А бубна воркотіння

Виворожує у моїй уяві

Тропічні Бо-

ри,

Вулкани го-

ри,

Сагару,

Тсад,

І

Конго. / нин

На фоні фільми

І барв, і світла, і тепла-

Розстлався спів мій домінанта:

В каскади акордів пірнув цілий я
Й з музики творю акварелі,
Елегії, гимни, ^{скоки} дітірамо
З туги і ~~су~~ *кохань до*.....

Навіщо

Т мені казала:

Прийди у бар.

Ударив джез,

Елегантний жер

Увесь чар щез,

І радість у твоїх очах

Завмерли тони у повітрі,

У піджурі між нами

Засоромилась,

А мені у серці

По кутах скрились:

Завжди в серці

Це ти прослезнулась у вирі танковому.

Тоді ти мене любила

Я собі:

Сьогодні

Ти глянь

Бар.

Сюди,

Пішматкою мучени

А не у чарівну, невідому даль.

Ах, як хотіла б я тебе

Хто-ж це жадібно груди її давить,

Даму мою в чарівних

Хто-ж це обіймами її пестить,

В танковій небезпеці

Накидується твоїм очам-----

Сьогодні

Фордансер-

Хам.

Нічної

Навіщо

Ти мені казала:

Моя під серцем кохання в зовнішніх мечах.

Прийди у бар!!!???.....

Там скринька чекає на кохання

Тут тужити не варто

Між нами

А бачиш вогні

Вморожує у мій уяві

Тропічні до-

ни

Вулиця то-

ни

Світло

Тоді

І

Ніч. / Ночі.

На фоні фірми

І світло, і світло, і теплі

Розстався з мій мимовільно

A. Рапарубин (?)

Останні.

Драматичний етюд на одну дію.

Дієві особи.

СТАРИЙ / Ветхий старець. Сиве довге волосся, сива борода.

ЛАДА / Молода, білява, пухке волосся, ясні очі.

ГЕЯ / Старша за Ладу. Глибде обличчя, мармурові ~~пальці~~ риси, очі глибокі, мов ніч. Чорне волосся збігає двома довгими пасмами на груди.

РОМАН / Лицарі.

АНДРІЙ

ГЛІБ

ПЕРАНЕНИЙ

ГОНЕЦЬ

ВОЛОТІНІ / ВОГНІ 1, 2, 3.

ВАРТОВІ.

/ **ГЕЯ** і **ЛАДА** - дочки **СТАРОВО** ./

---:--

Темна ніч; ледве знати ~~абрис~~ абрис якоїсь ~~хххххххххх~~ верховини. Навколо глибини темряви.

На кін виходять Роман, Андрій, Гліб, Старий, Лада, Гея і четверо ~~кн~~ кн. Одежа на всіх сіра, побита, мов присипана попелом. Утоне в голосі і в руках. За плечима в Старого гуслі, на грудях він ховає щось, прикриває ~~рам~~ "рам" і тисне до серця. На грудях у Лади червона квітка, пишне білве волосся прибране. На грудях у Геї великий чорний хрест.

Убрання дієвих осіб не зв'язане ні з якою добою.

---:--

Голоси за коном.

Андрій. Сюди, сюди - не виспа на болоті. Безпечно тут!

Роман. Отаберимось. / Виходять на кін. Старий спірається на Ладу. /

Лада. Ох, Як темно скрізь.

(всередині) Завжди за дитинство. На чужині, за свободу, що падає на землю, раба - кресленням свого "дерева" не намагається зберегти свій світ.

ЛЮБИМ,
 СПОЧИНИ, СПОЧИНИ... ЗНЕСИЛИВСЬ
 Старий... Я утомивсь... Ти кажеш-я знеси-
 ливсь?

Лада. Сідай, сідай, мій батечку, сиди-
 тут вигідніш.

Старий. /Сідає/ Ой, донечко.

Лада. Сестрице,

Сідай і ти, ти замучена.

Гей. Бажкий

Цей чорний хрест.

Лада. Мов крига в тебе
 руки.

Гей. І серце теж.

Лада. Роман, Андрію, Гліб,
 Сідайте, ви-ж стоїлися.

Роман. Не знаю.

Ми ідемо... забув я, скільки днів
 чи місяців.

Андрій. Чи років..

Гліб. Чи стороків...

Роман. А був той час, коли сиділи ми
 біля вогню в оселях тихих, рід-
 них.

Андрій. Здається, був... колись...

Лада. до Романа. Здімай свій меч.

Дрий бажкий.

Роман. Як горе.

Лада. до Андрія. Ти, Андрію,
 Всторонь свій спис у землю, дай
 руки

Хоча на мент, на мить одну
 спочити.

Андрій. Візьми сама, заклакнула рука

Лада. до Гліба. Здімай плід...

Перев'язу я рану

Вона-ж пала.

Гліб. Як сором наш.

Старий. Ой мій...

/Павза/

Лада. Як холодно, як темно...

Як страшно... Ох, там плаче хтось
 рида.

Роман. То вітер.

Гей. Так, один за всіх.

Старий. Голосить,
 Летить кудись... лети... лети, неси
 усі плачі... всі стогони.

Лада. Кригадаючи Старому на груди/

Сх, батьку,
 Не рви себе... Вгамуйся, /Павза/

До тебе ти.

Ховаєш там?

Старий. Наш прапор.

Гей.

Андрій, Роман, Гліб. разом.

Ожох!

Наш прапор.

Старий. Чом зажуривсь? Ось він...

Гляньте-ось.

Ще цілий він: а виніс його

з січчя.

Весь час ховав на серці від

доців.

І од вітрів. Він цілий це-

дивіться-

Се-ж прапор наш. Наш рідний-

поченіть

того на спис.

Лада. Він весь злиняв, мій батьку...

Похарпаний, побитий...

Старий. То-ж бої...

Негода, дощ.

Гей.

Хто в темряві побачит

Старий. Ті, чії очі бають вічну ніч.

Роман. Почують всі, в кого живе це

серце,

Бо гомін той і вітри і гро-

ми

І січчя гвар, той гомін не

заступлять.

Андрій. Бо гомін той вертає до нит

тя.

Гліб. Поки він в"ється-с"ється

наше серце.

Гей. І окипає кривью...

Павза.

Лада. Темно як...

Як холодно.

Роман. Запалимо вогонь...

Старий. І ворога прикличемо на світ-

ло.

Андрій. Він навідав на плечі нам

весь час,

Але, тепер згубив наш шлях,

Відбився

І десь подався у бік той бік.

Гліб. Та сюди!

І не діде ніхто.

Андрій. Єдина стежка.

Мені лише відома.

Старий. А вони.. вони.. вони..

Роман. Ми-ж ворога затримували,

батьку

Старий. А як тепер.

Роман. Ніч темна. За цей

час

Вони зайшли, мабуть, уже да-

леко.

Андрій. Суди, скди, я викрену вогонь

Гліб. Кидає оберемок, Сухе гілля

Андрій. /Викрепуге вогонь і запалив/.

Лада. /Радісно/ Спалхнуло... Як ясно...
Як хороше... вогонь, вогонь...

Горить...
Ох, наче кров побігла в жилах
хутче.

Татусеньку, сядь ближче, руки
дай,

Дивись-вони від холоду заляк-
ли.

Сестриченко, а грієся.

Гей. Цей вогонь

Не гріє.

Лада. Ні, дивись, який хорошиї.
Який палючий. О, Андрій, Роман
Суди, суди, сідайте ближче...

Чом-се
Ви осторонь там стали.

Роман. Сідаємо.

Дже добро.

Андрій. Давно вогню не бачив.

Лада. Як весело тріпоче він, пала...

А іскри ці мов зорі линуть
вгору.

Гей: І гаснуть враз.

Старий. І гаснуть враз... Де-ж всі...
Де-ж всі... чи-ж нас лих десь
теро.

Лада. Батьку...

Старий. Пилип... Степан...

Роман. Вони...

Андрій. Вони і... лишилися там
На полі.

Старий. А Дмитро...

Роман. Поліг, із ними.

Гей. /Схилившись чолом до землі/
Царство небесне, вічний спокій

Лада. ...

Старий. Борис... Петро...

Роман. Там голови зложили.

Гей... Царство небесне, вічний спокій

Лада. Ні,

Вони і спокою не шукали, жити,
Боротися хотіли.

Старий. Де Іван?

Андрій. На полі тим заснув на віки

Вічні.

Гей... Царство небесне, вічний спокій

Лада. Ні,

Не треба їм ні спокою, ні

Царства,

Вони за других віддали життя

Щоб їм вернути спокій, землі

І рідну.

Тепер вони...

Старий. Сини мої, сини...

(вже)

Роман. Сам відаю...
Андрій. Лемать з товаришами.
Гей. Карство небесне, вічний

Спокій.
Старий. Так,
Сам відаю...сам знаю все.
Лада. Ой батьку,

/Пауза/

А ти-я казав нам сам не раз
Що всі...
Старий. Так, я казав, і я кажу це ~~ж~~ ^знову:

Тут у ночі, під голим небом-
Всі
Воскреснемо в житті новому,
Треба

Лише донести чашу золоту
Не зганьблену в оселі неба
Сонця,

То в чаші тій діляла вода,
І сльози й кров..

Старий. До проростуть
Квітками

Ділами пречистими..зелом
Не в'янучим..барвіночком

Хрещатим
І в кожній квітці оживе

Душа,
До полигла за рідний край.

Лада. Ох, батьку,
Старий. І процвіте, і радість оживе

І згине таль в оселі неба й сонця
І відпочинуть стомлені усі,

Зажурені утіху знайдуть, хорі
Одужають, знебулі оживуть,

Як прийдемо в оселю неба й сонця
І донесемо чашу золоту.

Гліб. І правор наш поставимо
Над нею.

Роман. А на порозі меч наш по-
кладемо...

Андрій. Ми донесем..
Гей. І у нас не має

Андрій. Вона у них..ми завтра до-
женем.

Вітру, як в повітрі пролітають, важко
Біючи крилами чорні птахи,

Лада. Чувати чуєте..Ох, що це..чорні
птахи..

До раптом їх сполохало
Вночі?

Гей. Ох їх вночі принадило..
Лада. Ой, леле.

Які страшні..похмурі
Мовчанні..

..Див крилами повітря б'ють

їх вітер

мене кудись.

Гей. Кудись... / Даван/.

Лада. Вогонь згаса...

Роман. Підкинемо гілля сухого
Підкидають/.

Лада. У темряві так страшно... Заспі-
вай

Хоч пісню нам..

Старий. Приборнано їм крила..

Он вітер їх співає... як реве,
Як парпає, як стогне..

Лада. Ні-бо, батьку,

Роман. Ущухнув він!

Лада. О, батьку, заспівай.

У глупу ніч вертає сонце

(пісня.

Старий. У глупу ніч вертає сонце.. так

Вона верта-бо пісня-промінь

сонця..

/Бере гуслі і прилагоджує струни/

Співає..

Слава знеможеним, слава знебу-
лим,

Всім, що у січі кривавій лягли

И сном біковичним, холодним

заснули

В рідній землі.

Слава всім тим, що в хвилину
розради..

Твердо шляхом своїм певним

шли,

Прапор свій блага поденного
ради

не продали.

Тим, що несли безнадійну пораз-
ку,

Та, як діди наші славні колись
вмерли, але переможцю на ласку

не клялися віддалились.

Мертвих завзяття не гине

(ніколи

Полум'ям лише із мертвих

сердець

Всіх нас єднає в могутнє ко-

ло.

Кволому жаху-кінець..

Лада. О, батьку, так, нов тече щось у

серці,,

О, співай, співай, ми слухаєм тебе

І співотой...

Гей. Той спів не збудить мертвих.

Роман. Умерти він не дасть живим.

/В глибині сцени, у млі з'являються
болотяні вогні, блимавки, три екзотичні
жіночі погруддя, бліді обличчя,
розмазані коси, над головою у кожної
тремтить блакитне світло болотного
вогника.

Блимавка I. Ха-ха,

Ха-ха-ха-ха.

Старий. Сміється хтось..

Лада. То вітер, /вашелестів
десь листям.

Блимавка II. Ха-ха-ха

Старий. Дивіться, ні, там світить
хтось очима.

Роман. Замаляли болотяні вогні.

Лада. Як хистки, непевні

Ген. Мов надін.

Старий. Ні, слухайте..

Лада. Вчувається тобі.

Блимавка I. Що він співа..

" II. Якісь слова.

" III. Ха-ха-ха

" I. Співа старий

" II. Мов молодий

" III. От-так сміха.

" I. Що то любов?

" II. То-сльози і кров.

" III. Знищений край

" I. Влада і гвалт.

" II. Добрий, то жарт.

" III. Людськості рай.

" I. Власна пижа

" II. Сласність гріха

" III. Влада жага.

" I. Ось вона та

" II. Віра, свята

" III. Влада мота

" I. Правда і любов

" II. Хвилюють кров

" III. Тільки у сні.

" I. В темній пітьмі

" II. Світять самі

" III. Наші вогні

Старий. Чи регіт то? Сміється -хто

болото-

... Воно з багна свій голос

подає,

Воно закон поставити свій

хоче,

Тванюкою заглямить все

свiate..

Свій блудний світ западе

і морок

Осяє принадливим вогнем.

Так, я кричу, кричу тут серед ночі
 На виспі ^{чи} ~~їй~~, під голим небом-
 Брехня, брехня... Омане ^{ла...} влоплетена
 Зрадливий світ не знайдить нас
^{ніж,}
 Бої в темну ніч над нами сяють
^{зорі,}
 Могутній борвії хмари розгани.
 Хай вітер рве пахміття ^{де зли-}
^{денне,}
 Хай дощ січе чуприну сиву-я
 Кричу тобі, що встане, встане
^{сонце}
 Воно зіjde і ніч ^{до} прожене
 І багнища ^{вогнем} ~~вогнем~~ своїм
^{осяє}
 І проростуть, засіяються зелом
 Квітками і барвінком ~~жол.~~
 Лада. Ой, батьку...
 Лицарі. О, батьку наш!
 Старий. Так, діти, так, умру
 А в правди світ не втрачу
^{віри зроду.}
 І збудеться старе письмо,
^{казав}
~~вогненний~~ дух пророкови
^{своєму!}
 "З сухих кісток людей
^{живих створю"}
 І вихор м'ялину
 Налинув враз з усіх ~~країв~~
^{небес.}
 Вогненним духом пролинув
^{по полю}
 І дух ввійшов у мертві
^{кістки,}
 І підвелись, і встали... на-
^{че хмара}
 Укрила степ і не злічить
^{було}
 Всіх тих людей, що лаврами
^{стояли}
 І голос ~~ударив~~ з темних
^{хмар:}
 "Ці люди - порох... тлін
^{живих надій...}
 Вони усі посічені ~~декали~~.
 Сухі були кістки ~~їх,~~ мерт-
^{вий дух}
 І радість їм на вік ~~в'ків~~
^{умарла.}
 Але скажи: Товариші мої,
 Я одчужу могили ~~вапі~~ тем-
^{ні}
 І підведу вас з трун і
 Дух живий

→ Поранений. ← Міжкогда!

Ворс збігла кров усе.

Леда. Мовчи на Бога!

Тай одв^т леру я чоло, 'запеклася
тавром страшиком на подірана.
Старий. Сину,

Як втрапив ти?

Поранений. Мертв на полі

Серед братів і кров моя збігла
І тануло згинуло мов, я сон
Забитий сон вже напав на очі.
Навколо нас мовчала чорна ніч,
Мовчало все.. і тихо умирав
Навколо мене все.. і враз я вчу
Звук срібних струн і голос твій...

Мов вітер

На полі смерти припав і мав
Останній звук згинуло припав...

Мов пісня,

Морію на пісню вчула і в мить
Під пошлом усе холодною смертю
Спалахнула зрадиною згинуло
І я підвівсь.. і вчу.. в темній
ночі

Беззорної нощі в даліні

Дея бачив світ, мов зорю воєнну
Така припадає темна, мов ^ззв'язка.
А вітер ніс і ніс все вдалі пісню
Потурбової, величавої.. вона
розгубила зрадину в серці, рудив
на звуки ті крізь поле і ч припав.

Старий. Як ти правдивсь крізь багня

Чи?

Поранений. Щось тверде

Взниклося.. там гайка.

Гей. Бачив та..

(voice)

Лада. О, Гей, ні! (До пораненого)
Сідай турі до вогню,
Здрійсь, спочив!
Роман. На винні з п'яниці
Паваненій. Боже!

Наш прапор ще!? Надіє ще живи?

Старий. Вона права.

Гей. На висні на дощоті

Старий. В душі моїй

Лицарі. Твсерці наших

Лада. Хтось.

Где слогі ізнову.

Вартівий. Стій, як тасмо?

Гонимець. Не слухаючу
Ато тут зрабий? Хто світиль
тут вогонь?

Роман. Ми що свій мег, за річкові
край, за волю

Зодули з тих.
Гонимець. Свої!? Ой, горе нам!

Старий. Що сталося!? Що сталося?!

Де ватари?

Андрій. Дружина наша де?

Гонимець. Розбилися всі.. зрубили шлях..

Лада. Ой, мме..

Гонимець. У темряві нас ворог озійшов.

Степівцев. Іахт.. всі погинули

назобар,

Розбилися, розвідалися.. тепер

Не зна ніхто, де ватари.

Лада. Мій Боже!

Гей. Спинилися всі.. зрубили шлях..

Старий. Ой ні!

Гей. Де-ж вороги?

Гонимець. Пають згади.

Старий.

Де наша чаша золота?

Гонимець.

Вона стоїть на роздоріжжі

Усі.

Гонимець. В цім розриві задуми уми і

Творонні мислі над нею..

Гей.

твое на все.

Лада. Ой зрамо наш татків

Старий. Творонні мислі тепер

над нею..

І чисту кров.. ту жисту кров..

Ой.

Коли кінець, - я йду збудити мертвих!

Возстануть всі.. така каже дух

вогненний.

Роман. Спиніть його!!

Лада. З тавою, з тавою, й а!

Андрій. Утримуючи! Безадак у ач.

Старий. Пливаючі прапор!

Гей.

Стеревши всіх!

Старий. А йду.. Сухі кистки

Еднайтесь, еднайтесь го-куча

Встають те всі порубані! Проріс

так дух ермії тав вогненний!

Лада. Батю! Батю!!

Старий. Ви чуте?!

Лада

З тавою і - надію!!

З ним разом закопайте
Земля ми всі і в землю одій-
дем...
Могили нам не насипайте... віте
Хай замете і слід наш, щоб на-
вік

І спомини вмер про прапор наш
Ніколи.

Андрій. Не варті ми, і поки ми ще тут,
То й прапор наш в повітрі го-
рдо має

Над мертвими, що за нього лили
Без жалю кров і душу віддава-
ли.

Ось, Глібе, меч, як ворог надій-
де,

Пройми мені ним серце.
Разом ляжеи...

Гліб. Ти мій візьми.

Андрій. А прапор спалим наш.
Ти, Гей, це зробити мусиш. Сви-

Візьми ^{те}оце/Подає ^{ти}й/. Спалах-
не прапор наш,

І іскрами полине в ясне небо.
Вони злетять і зорями впадуть
На рідний край і край наш ос-
яють,

І певний плех побачуть всі.
Прощай.

/Стискає руку/ Глібові/.

Гліб. Прощай, Андрій,
Молись за всіх нас, Гей.

Андрій. Прощай і ти.

Прощай і прапор наш.

Гей/Говорить тихі, схилених, мов під
тата до самої землі/.. (ти)

За що... за що... покинув нас, Боже

Вартовий... Десь сходить сонце!

Завіса.

Юрій Клен (Освальд Буркгардт)

Вірші

[Ю. Клен] Рецензія на кн.

Б.-І. Антонича "Зелена Євангелія"

Юрій Клен.

Мандрівка до сонця.

Юрій Клен.

Мандрівка до сонця

Обрій розжовлений міддю палає.
 Люду обдертого зграї
 З юрми огчаєм в очах,
 З дітьми, з майном на плечах
 Обрій червоний ковбає...
 Юрми обдертого люду,
 Тори немася і бруду...
 В лаганих торбах, мішках,
 В сірих клунках
 Злидні й недолю несуть...
 В безвість лягла їхня путь.
 Дея придорожній рівчак
 Або байрак
 Дасть їм нічліг і спочивок...
 Будуть їм зорі співаць
 Руїни прадавніх мандрівок,
 Долю, немов немовля, колясаць;
 Вкряє повіки їм сніг.
 Мріється: знов печеніг,
 Полявці, обри, татари
 Вдсали,
 Скифським простором гудуть,
 Асир жеснуть.
 Але
 Де ті отари,
 Що після них
 Три дні й три ночі від теплої пари
 Ген по слідах кочових

Вояко диміла трава?

Чи же не стружило з медами
Ситих кобил молоко і корів,
Як золотими степами
Буні кобили веселий
Свій гнів?...

Торно зіхають покинуті села.

Що там у полі, левіє?

Денеде, там, де буває будак,
Між бур'янами листіє
Кіньський кістяк.

Сонце, всіхаючись н'яно,
Наче на кляви́тах фортя́на,
На білизні його ребер
Вигравая таче Гупі́вче.

З боку рясного прокляття
Силе розбещений голод.
В дірки подертого шмаття
Лашкується голубом холод.

„Хоч би надивајуи псевог пагла“,
Мріє біляве хлопца п'яти літ:

"А як помре оцей дід,
Буде він нам на обід."

Сонце, скажене ватажок,
Б'ється об захід, об схід,
В неба прозорого лід,
Наче ним грається вітер свавільний.
Маї якась божевільна
Сина гондає,

Гинхо співає:

„В Фозі

Шам, у дорозі!

Вмерло у мене аж п'ятеро.
Слава тобі, о диктаторе!”

Нічню, немав золотистий вінець,
Вдабуть вогнями далекий двірець.
Дух його загло-теплявий
Вже на порозі
Млосно-ласкаво
Обвіє,

Сплине на віі.

Токобам ляжуть усі на підлозі...

Морби з клунками,
Мішками

Сон їх оточать горами.

Хай же їм сниється: то снидєні Монбляни

Вже їх відають крізь сині гумани.

А коли вуглий, розбитий,

Литівцями змищений

Богізд хижий

і хрипкий

Брийме в емердючи вагони,

Як в Авраамове лоно,

Хай він, гойдаючи, людям навіє

Сонашну мрію;

Ніби то лебідь ясний Льоєнґріна

Вже їх веде у щастиву країну...

Як же їх сріне прадавня столиця,
 Та, що їх кличе, як владна сурма,
 Та, де у танці мально сплелася
 Епос, і Колера, й Чума?
 Злянь!

Скрізь болого і гвань.
 Край свій вимер.
 Вітер гасє по хсерґвах.
 Тільки святий Володимир
 Високо понад Дніпром
 Благословляє мерґви
 Почаслив хрестом.

Обрій розжарений міддю палає,
 Кохтє
 Кручений тлях,
 Злидні і жах,
 Хлобґі калюжі,
 Стопґаний лан
 і наговн, що суне байдугий
 (в серґі майбутнь-як скарб)
 В цей гураган
 Сонячних сраб.

В пітьму кидє місто
 Литарів золотаві намиста...
 Вже їх впускають тополі і вежі
 У зачаровані межі...

Ну де коли тінь косолобого Віз
 Не переїне їхню путь!
 Ну де з свого місця зійдуть
 Лавра й сьвященна Соорія!
 Білнуть, ідуть неупинно...
 Хай її приймає поєдинно
 Мерзвий майдан,
 Де в летаргічному сні
 На бронзовому коні
 До тайгана з аулу,
 До Вельзевула
 В електричний гуман
 Просїя булаву Богдан.

[illegible]

$$\begin{array}{r} 108 \\ 108 \\ \hline 108 \\ 108 \\ \hline 108 \end{array}$$

Ужорсткі дні.

Ужорсткі дні із кризи, і люті
У багрі роджені роки,
І сонце, з міді куте,
Що в невідомі світить нам віки.

Скажені вихорі, що кришать гори,
З глибини надр - підземний тріс,
І порох метеорів,
Возбуждений у міві золотім:

Так нас Доба вітала на перозі
Ще не початого життя з...
Так блиски передгрозз
Серцем крізь горний дим років траплять.

Вітри, немов крізь спалені простори,
Крізь думи голоном гуля,
Али не зішли нам зорі,
Що трьох царів у темряві вели.

Благословенні дні прокляття і кари!
Ще не ми, гарячані в снігах,
Зав'язні в пожежах,
Загравом засвітити у віках.

Несіть горючий потіл у майбутнє,
Безсмертний удар вражіння -
І владивть Незабуття
Колесо співців наступних поколінь.

Юрій Клен

Атентат

(Присвячується невідомому героєві)
 Тервоні кати на Вкраїні,
 Тервоні кати на Двірі.
 Але хвилі Дніпра такі сині,
 І Сосрія в розсвіті вінці.

Ірєкрасне розлохисє поле,
 Ірєкрасна весна на землі.
 Але краєца неукраїна воля,
 Що під хмари несе журавлі.

Іде молодий, кучерявий,
 Налитий любовю ущерб.
 Не б'ється, всіхається навіть,
 У руці затискаючи смерть.

Ок рейки, ваток у заводі
 Тервоному гал, на хрящі.
 Шло в серці. Лиш ринь під ногою
 Якось хруско хрящитб, мов хрящі.

Враз розмах руки — і так слизько,
 І стокроїт повторений грім:
 Залізо і дошки у дрізки,
 І безвістб, одягнена в дим.

Урозтіг кати всі шмаґками:
 Туди голова, а туди
 Поторощений горс з паґраками.
 А мої не найдеґє сліди:

Розвіявсь ввесь я у порох.
 Імення мого не дізнаїтб:
 Буду мєстником в торку ую пору
 Скрізь над вашим спокоем палаїтб.

5. III. 39.

Ф. І. Антоник. Зелена Євангелія. Романи. Вид. із марат.
Львів. 1938

Важко став писати про поета, який помер саме тоді, як почав відбиватися в сіль, бо перед очі стався насамперед не наявний його доробок, а її нездійснені ще можливості, що їх мороз у цвірі прибив. Дві його поетичні збірки свідчать про певний кміт і швидкий ріст, якому Край поклав несподіваний кінець. В перших своїх спробах Я. йшов по слідах Єсеніна, про що свідчать і чимало віршів "Зеленої Євангелії" з ріновими Єсеніновими образами, як "весна на вілках пам'яті ледяні", або "чарівні урочища покривин, цвіт кадиць рудих пожеаром" чи "слова співучих сіножарів покочені до сфаер лям", але є вже самостійні варіанти, як "в зелену порку листка бере калина дощ". Метафоричний час загрожує лавиною засипати музу поета, врятувати його у прірві і мачетізму. Дякує з них здеморсь нашо ~~всего~~ вишуканими, як "музика башта обросла акордів хмелем", або: "темне місячне ядро з твердої шкаралупи випускають долоні тини". Але вони вражають своєю оригінальністю, сполучаючи часо заставі образи з музичними: "і муз мелодії над нами, як луна велика", "взяли коріння, ~~під землею~~ мав ключі музичні під землею, спігаторсь в мелодію, що грає в ній у груді", або: "Шоді найвищий тон бере в оркестрі ранок, коли в тарілці землі тарилем сонця гриміє". Але поета гин метафоричним перевищенням бринить глибока нога вляеного ліризму крізь усі поезії: "Усе прославляю буйного життя"; "Звеличую усе вітер, звеличую сакрогь весну". Поет живе спільним життям з природою, яка поглинає все його єство:

Стіл обростає буйним листям,
 І разом з кріком і вже кущ.
 З перем шкато-книг стомлених -
 рослину мудрість вічних кущ.

2/

~~Поет живе співати з природою цвітима~~
 Тому йому однаково близькі і люди, і звірі:
 О, Боже, стережи в звірю
 і людські, і звірячі кубла.

А кохання, навір в біологічній просторі своїй, у нього завжди
 теж, невпинне й найвище, як цвітять ролин: „не гріх, а тісня
 Богомільна“. „Брат-вечір“ дарує коханням „сніг зір і сніг конвалій“,
 а модка, „сердце полюбив відетавивши“, відходить „мав коро́тка казка“.
 Майже ширя й найвище побурніє Франциска Аєізьського чуттєв
 у цьому „брат-вечір“ і вишукана елегантність в образі: „мов цвіт
 взяла ти в палубі, мав балбончик Балбончик.“

Але як цілковита несподіваність вражає читача збірка „Романти“,
 де Антоню од виспівування природи, проїзної тремор одвічного цвіття,
 переходить до теми „Місто“, в якому „дзвонить в темряві співуче
 серце телефону“ і „труби небесних етажів, мав голубки торні“,
 і де – „за законами нам невідомих формул“ виростає дні і бор-
 машини, що над їх могодіями (яка геніальна асоціація!) кру-
 тяться „сми денісенок“. Злибокми – і таким відомі відмінним
 від перших його творів – настроями пишуть такі рядки, як:

Фримарні клмьниці і коші подвір'їв,
 мав нетрі парок, вузькі і макрі слоди,
 провалля ноги, що його ніхто не змірив,
 і смукот темних бран, і увілі млоєний подих.

Як починається „Баллада про блакитну смерть“ де подруччє від
 круїло газаві крани:

Похилений над ними янгол газу
 Вікна їх вошем блакитним, несе міррон,
 і думі, мав лілії, кидав в екстазу.

Це одне з найсильніших віршів, що так нагадує поезію Георга
 Байма (Неут), молодого німецького поета, що був загибів на самому
 початку поетичної кар'єри. До найліпших речей належить

3/ і поезія „мертві світа“, з її вергартівською кінцівкою:
 „Мертрополю, долонями первоних мурів уночі“ крилаті думи авт!
 Тут ти знайдеш такі ~~красні~~ прекрасні обриви, як „засичли в
 мігрі роки і хвилини“, або: „вічна правда...“, невлакна, наче синій
 дух беззини. Шрачляються у поезію і досконали алітерації,
 як: „Лисичі, лиси, ласівки і люди“, або: „балеї балбончиків,
 хор барів, мав хор гобоїв“. Взгалі це у збірці „Романії“
 поезія вишодить на справжній широкий шлях, і тим більшим
 смутком ~~називається нам серця~~ з приводу доточної смерті
 намагається нам серця, перемішуючи її. Цікаво, що ^{„Романії“} ~~впли-~~
 вом своєї похвали позначив Вергартен, найпопулярніший
 з усіх поезів. Акронік нечаче відчув свій близький кінець в
 одній із поезій „Зеленої Евангелії“, зверненій „до самого
 себе“:

Мав мігрі цейбу, нахватує ростити
 електрика зеленої землі,
 але і ти — ростити горда, що
 співаєш це, не знаючи чого, —
 Коже, мав пені, подолана від тлі,
 покоїшся землі на грудях сині.

Як добре, що видано посмертні релі Антоніа, що свід-
 тарь, як поширився його дізнання за кінцефатенітний
 час. Як сумно усвідомлювати, що поезія мала вже на
 землі, що нічого з того, що обіцяв, він нам уже не
 подарує,

і лиш каміна, як звіла,
 звіре щороку лисам і пісням.

Ю. Кл.

У Віснику № 4 за 1937 р. уміщено статтю П. В. Рещ-Лозовського: ^{Краса} ^{Тил} - без приписів і без виноч. Тому що автор статті полемізує тут з мною, не можу втриматися від приємності продовжити розгорату дискусію.

Пригадую коротенько мої головні твердження. ~~Давно~~ ~~давні~~ ^{Поетичні} а за ними ^{Е. Пеленський}, та ~~К.~~ ^{Чехович}, ~~що~~ ^в висувають слово з образом (т. зн., що образ — властиво поняття, в первісній добі його мислення), ^{Всупереч їх вимогам} ~~а~~ ^{пригадавши} гадки про те, що існують поетичні образи без узагальнювальної сили, ^а ^{що} поезія навіть знає окрему ^з ^{картинку} позаобразового діяння (лірика).

Ті самі слова можуть дати поетичний образ, а можуть і не дати — це залежить, хто їх уживає. Я писав, що поет ^{мислить} образ мусить бути творчий дійсним мислелем, ^{Вказує} ^{на} ^{те} ^{що} ^{не} ^{має} ^{жодної} ^{задоволеності} і ^{соти} ^{виноч} ^{за} ^{лишиться} ^{образом} ^{непоетичним}.

Далі: „ум“ і „уява“ ^{мислять} ^{неі-} ^{стотний} в сприйманні поет ^{мислять} ^{обра-} ^{зу}. Маланюгового образу „^{бачу} ^{зуби} ^{дику} ^{танцювала}“ я не можу сприйняти ^{ані} ^{уявого}, ^{ані} ^{умом}. (Якщо захочемо образ ^{розгля-} ^{дати} — він губиться: „його ми бачи-^{мо}, ^{але} ^{він} ^{не} ^{осягабельний}“.

Статтю свою я закінчив твердженнями, що цілу низку ^{не} ^{дійсних} ^{кач} ^{явиць} (стихійні національні ру-^{хи}, ^{та} ^{до} ^{мистецтва} ^й ^{т.} ^{н.}) треба

роз'ясувати, прийнявши нову те-
орію, нову суть ^{як} космосу - "красу
ненідеалу під ~~їм~~ приписати".

~~Вароді~~ я стисло тримався своєї
теми - психологія поет. образів, не-
послідовним її тілом в закінченні.

Мій опонент дозволив собі вели-
кий ^{ненале} ухил, твердячи, ~~що~~ я писав,
що не треба розуміти мистецтво
твору і що зовсім зайве його ана-
лізувати.

Далі вже авторові легко підсову-
вати мені уявлення мої твердження,
що в творчому процесі мистця не
бере участі „ця сила душі, що її
називають умом". Заспокою автора:
бере ~~і~~ в думке значній мірі і не тільки
при мистецтві, ~~чи~~ науковим творен-
ні, але і при розумінні створеного.
Інакше дискусія склалась би ~~на~~ іншій рівні.

і в нас вона зійшла на питання
про твір і образ. Твір, безперечно, повстає
в діяльній частині розуму; інакше в вір-
тальному, своє значіння, як вишуканий
мистецтво. ^{красне мистецтво.}
літературі. Тому власне,
відрізняємо (пода їх мистецтвом рів-
нем) Шевченка від Семенка і поезію
О. Ольжича від поезії М. Рудницького.

Тому нам і цінні всі афекти мис-
ців, що і ми, разом з ними входимо
„серед трудного грому" туди, куди
ввійшли вони [до речі - я говорив про
поет. образ, як ефект, а П. В. Реще-
ловський говорить про афект - оче-
видне непорозуміння].

Пізнання - коли відкриває кіло-
метри запускатися в стратосферу
- є дійсна поезія. Це - люди, що рвуть
овогі з „дерева краси", що про нього я писав

7. Або пригадаймо в Ольжиса :

1. Так виразно ввиється мені
Пам'юшки й безсонними ночами:
Я жув колись в простому курені
Над озером з дотлими берігами?

Діє - і разом „казковість, наївність“
 Так. Напевно Я. Франко дійсно погуляв
 себе Мойсеєм, зміг наївно саянути (як
 саянотів діти) через довві століття
 і фізично відчувати справу, спеку,
 бунти і боротьбу півдня. Рильський
 напевно був і „людиною“ і „господарем
 віллії“. Про цю дитинність ^{чудово} пише
 Лесь Українка в „Казні про велета“,
 пише „з простотою світлою, як в її отч
 жило своє Казковий життям, навіть
 в груді цієї старій чи певної не жаль“.
 Бо мистецький ~~детій~~ вертає нас
 до дитинства (до єдності), коли все
 в середині, - нічого зовні поза нами.

Колиб Франко писав наївно, змі-
 шуючи поняття, терміни, вислови -
 це було б, дійсно, смішне, - але коли він
 в процесі свого творчого перевтілення
 був сам наївний і змушує нас дитинно
 йому вірити, то це зовсім не смішне.
 Це свідчить тільки про те, що він дій-
 сний мистець, що творить щиро.

Наївні, негідні звали є тепе-
 рішні писанячка Пилипи, але ж який
 відмінно наївний був він коли писав
 про це, що „я був не я“, про предків, що
 встали ^{із} моги, про „соні“ творчого
 хайон, про золотий голін ~~світлий~~
~~паркет~~

Ні, я не злегковавсь поезії. І,
 якщо можемо аналізувати і ставити
 вимог до літературного твору, то
 поетичний образ таки мислиться тай-
 ною мистець. І це, що в Маланюка
 „Мозок видрякатись не годен
 з міцно збитої кулі кісток“
 тільки підтверджує мою гадку, що поети-
 чного образу краще можна не сприймати.

Цей образ ще не багато тратить
від аналізування. Але, припустім, що
Маланюк ужив би слів, що з них виходило,
що мозок „видряпнується з місцевої
кулі кісток“. Подібний ~~в~~ вислів у Ма-
ланюка напевно був би прекрасний по-
етичний образ, але розширюючи цей образ,
ми побачили б не зовсім естетичну картину
сірої маси, що вилазить з під ~~Ма-~~
~~ланюкового черепу~~. Пасолода (нездовсім
естетична) зникла б. Значить, в самій
поетичній образі є щось, що діє як позаво-
разова поза увагою, поза значіннями
простої сполучки ~~вжитих~~, для цього
образу, слів. Це, що давніше пробували
окреслити терміном ліричного змісту.

поет. образів.
„Срібло тини“ для мене ^{уяви} (дуже
просто і дуже складно, - але це яким,
мистичний образ в ~~той~~ мові Антоніва,
а сміливий вислів в мові інших, коли
він ужитий не доладно.

за своєю природою шілісткі тіла
істот" [мої підкресл. і. К.].

Уйзерок сказав, що людині є пи-
в творі ^{Про обов'язки} ~~мне~~

томе змиблювання правди. Пізнання
таємниць вважало за невідкличне
для шасливого життя. Але при цьо-
му не нахилилось приймати речей
недоведених за доведені. ~~а передчас-~~
~~ної, ~~наша~~ ~~зодружуватися~~~~

Поради Уйзерона хотілось при-
гадати могому опонентові. Не ~~можі~~
біймося признати щось за тайну, -
менш наукове буде все роз'яснювати
і пояснювати.

Винесене дає мені підставу
не погодитися з автором статті ^{Краса}
без приписів і вимог, ^у ~~а~~ затримати
свої попередні пошляди на поетич-
ний образ.

~~НАЗНАЧЕННЯ~~

Борд Кравчиб

МАТИ

Wm. H. Wood

То сям її четвертий рік в неволі -

Вона ж зосталася сама, єдина...

Прийшли до неї давні друзі сина:

— "Матусю, дайте зброю нам, пістолі!.."

Примесла їм зо схованки в stodoli -

І хрестить їх рука кістлява, сина:

— "Хай вам щастить дорбга та й година!"

І сльози їй закапали поволі.

" - Чого ж? Не плачте... Прийде син ^{не дитко} ~~завтра~~...

А нам, матусю, ніч 'пошле удачу...!"

Вмовляють, вчитькують її словами.

I мовила, ~~на таване на ступе~~ ~~на таване на ступе~~ схиляються ка рупу:

- "Ні, ні... облиште... це я тільки плачу,

Що сим... мій сим не піде мимі з вами!"

Гуна Пробрето.

XXII. I. MCMXIX.

Подайте виетъ

До сел, до мѣстъ !

Подайте виетъ !

Нехайъ новъ бучекъ,

Новъ армъ грѣхъ,

Крайъ одиетимъ - мого одогрѣти !

Тѣхъ, Вартовѣ,

На мнѣхъ ир

Засеитъ оми !

Нехайъ саниа

сараотъ збизъ !

Найъ сполохуи - охотѣ и мѣст...

Подайте виетъ :

Унавъ Корганъ ! ! !

Зъ Кавказу ии

До етинъ Карпатъ

У нозѣ сѣхъ

У нозѣ донъ

Оуанъ дѣ немъ

Авмѣхъ лан...

Birebun̄ nu arog!
 Y arobo Sprem̄
 Lunka zrov...
 Lunka zov:
 Dla Hei - be!

Kibun̄ nu arog,
 He etago nar...
 Yla Sin̄ - na nryz
 E vsepsi nar,
 E etanova miz...
 Torim̄ b yym̄
 Omi acbi!

Ynab Rapzon...
 Heaen̄ en biams
 Dinḡe go aam̄,
 Do cipna etpiz,
 Birebun̄ yzbiu
 Aan̄ Rurre beia.

Laprog nozab
 Ykh Spremy Span

x x
x

- Це наша Бурлаво-Соро-
Трано - весняно весога, мило,
туди ми рідкісні хорю, -
А лице твоє жарнило !...

Цвіти завітнати нові,
З темним подзвон настануть
Тарні рони в сонві;
Тя тебе за тым застануть ?

- " А - скільки моги ми часне
Гірк нубе евадіно - Іустро -
Мов та Іллікавка, що часне
там - за зупини - Ієвріно " "

у х у

О нібнорі на морині

цвітною кох меновуєтє мнє:

- Сестри, братівка, он, нині,

була би про нове мнє?

Мунь то там розприто грош...

Он, банека-банека абнинека,

Кас з Кориннен бурибаром,

З грошів Кості букваром...

- Домовина? Чи знак грош?

Збір? Чи мову ти моретюки?

- Ледва-цуд ~~п~~ рука мовуки...

Це мабуть збір невисні,

Що гайман з пущини... збіжжя...

Ти зівни... ти макарі...

Серце мнє... серце тиріє...

Тим нов жєга гавитє грош,

Що це буде?

- Бура буде...

- Кмо че погуми? Ёси ~~погуми~~ погуми?

Чамате... чумате... куму кроку...

- Багу Бора! Јошка куму:

- ма не пвине з Копиннен куму...

Кмоа до сине нас гривати?

Нас носене мум нате...

Мум Јан берукі доі

Мум лану Вону-терот...

Му нанвени уа Кровов...

Му обавени мровов...

В Ковнин нанин снелани

Муренників Кров Кривава...

Кмо аресн лонате - розривава...

Аресн - не неч да непрекрати...

- Перенан? Уо? То омиро...

- Не Кавен - а - Каненио...

І мидоко мум снрүі

Заинбарене серце Туги...
 На усміху і пров і маю...
 Мале... новіне сарбенто...
 Чирвея ерідані ініаенте...
 У серпанок непрозорий...
 В сирепках поперекли зупи...
 Незабудка новіні смутку
 Мертва ірраціоналів одразу...
 Мінку ^{зак} ~~пр~~ - ірра...
 Сиріс сиріс в новіні зупи...
 Мінку Острівка в острівках,
 Іовні біли вперемнож,
 Заинбарене : Ої сиріс...
 Буге, но беї і беї розмови...

Мале - мале між мислках -
 Улі між мислках - дуга дуга,
 Дуга сиріс в гиріс,
 Серце в сиріс ерідані зради
 Серце в сиріс сиріс ірраціоналів...

- Слава слову!

- Гресо н нині!

- У во віки слава! Слава!

- Сиротанки, Краси Жрекині,
а замислено в скарбівниці,
скільки в нас є срібла... Криці...
скільки золота... перлини?

Чи багато

нам літається про світло,
на великий снів-ранок?!

- - - - -

Вся Сувальщина Привава,
всі рудіне ліаліття,
змирили нам слово-Квітте,
окард королівий Книжка скрини
і перлини і зручності
стоптено на сложе-тані...

зо́йки... та слова зрі́дкі...
голосі́ння... таа ра́бінс...

- - - - -

Та́н у па́м'яті дна́ аскра́вни
апокалі́псисні а́ви
перей́шли по Уккраї́ні...
перей́шли - порозки́зани
по лу́гах - сте́пах широкі́х
і ко́рани і руді́ни,
перли́ зисні́ - поточисні́
розгубили́ся Кра́н почли́...

- - - - -

Тей, Мре́кни віро́вкі
огисні́м огнем лодо́ви
ска́рби на́ні - на́те сло́во -
на о́днову...

Во́жня ка́ни - до кне́тан скра́ни
дсте́нго слі́в... а́в' жетя́гів...

золота... і Діме стани...

Хан мивути пісні пансоду

з мунном вогу -

ах се прис мивути веною

намі ріка...

з запахом і запном зілля...

- - - - -

Неданоко го всілля !...

- - - - -

- Снава снору !

- І ка біка !

Уліна Кравченко.
3290
23/4 1931

Присвячується пам'яті загиблого
визволителя.

Мину-лучнай тож ти, ніче, Україну
вбили рятівців наповни!

Али - нікого і своєї у лоті не забудь!

Гляд серцяни твоя - що маліотмиса лучнай
товкловни акордави уковина.

Пам'ятай про сучасні думи, забивай, затвор:
муків - пірвання негачно бурею і догори і в
Україну... Пам'ятай про твоя - що в далекий чужини
ні у тузі твоя сучасні великану загубароту - чужини...

Було твоя при нас у сакітінна і поврашбува дна...
Було твоя при нас в таких поран Роки твоя бідру
торфяного садибу іх - поспитати поспити:

- Де наші рідні? Де діти наші?

У такі такі мхакі як рознука нові бувають
при нас спогадом селна і рідної України.

Заснухати у збуря твої, ніче, ані згадуть
авилу забутих урв' своїх - ані згадуть в безпоміжних
зоряних просторів - в яких ще горе земне наші-цеде...

Тоді іх у ступні загубароту слово де, що
краніна оріє - весенко осення іх...

487

Подай їм у тугі Ропарина слово це - сире
їм життя поверне...

Сиріва їм полонінну нісно, могутну нісно
про великий день - про Санжукан день вивалення - про
день воскресіння України.

Лани-лучай нісно - стругани ерідеринни
супниборуха, безпаділля омеви, огни
своїм дай їм життя - дай їм життя і сили,
дай біра в вивалення і поділу - дай щеза з їа
серця туга і супнів.

Розвісти потевні світи надії в терпаві рознука
їа думі. Зах білоти терпіння-небога їа - тїна
білоте сили звуками своїми в думі їа - влавай.

Хай ніде думі росте. Білотною над ануток, тугу
і горе їа - хай буде ніс їа думі.

Лани - стругани-повенено різна немогт огорни.
Красоту різної землі в думі їа обнова - всю Красо-
ту садів витневих і аспна зір і тїнава вод...

Лани-хуха ^{звук} гарячини як світи полонінних, барових
роже... повенено різна шітїв, барвінчиків -

запам'яну басалюкків - розпоруків, асобахтків остра
недовіи поля веронеса нч. згоса іт пучтарів...

Зберн-зуги у собі всі боги - щоб ступи остріти...

Зберн-зуги усі світила, щоб пипирне, оловне не в
непривітної згоси о світанні...

Бездомна сиріт заможників ^{переселення} алози огуни. на
осам іт єсній нагірні розвіти, стивай авиан-
ни світила. Сия беселко-сопентка...

Менотом веснянних авиан озовнес - турни
турном діроби погоди - турни турном
сіравої, снігової колосам нуби пачної...

Білим голуби і віткон ^{зелено} від рідої України
лани - розмаловленим серцем голубів вісти - голоси.

Вістункого вузвалення - асного маття
свобідних, вільних зуч - Судь іт о, ніснє!

Менозією патанелного - побіду маття
над смертю самого - голоси.

Менозією досвітінна збоїв віщого вощре-
сіня - розбуду іт з гнобляого сну - загнвнєні

у двинъ Бокресноу гнѣ-завъ зельзгытѣ рѣ зѣбѣи
норѣ-ману...

Лана-унай ной тий нисне-наг сиргана тий-
наг мандомис-мундани жэ пигне-мундани.
ни а Кордани, мундон докфееинг мундани!
... з жеторинки-б-персселенасиб м'квен
не жабуде - праминна еднанни мунди
в их жуде - и'глитани-же жуде повертне
Краеи их мундани...

- Слава слову!

- Присно й нині!

- І во віки слава! Слава!

- Сучасна, краса переказів,
а заманливо в скарбівниці
дівочих вух є єдине... Рррррр...
скільки золота... перли?

За Согомо

нам утисається про сватно,
на великий снів-пансод?!

Вся дубовицка кроваво,
весь рудий людський,
звичина нам слово-квітте,
скарб коронний князя екран...
І перлині і корали христині
стопицею на слову жани...
зонки... та слова грібні...
голосіння - мідь рабна...

Май у наших днах аскрава
апокаліптичні аби
перейти по Україні...
перейти... порозкидана
по сирій - стінах мурован
і корали і рудина,
перлини... помістят
розрушені край мови...

Тей, перекази. Віршовки,
орисини - орисини улюблені -
скарби намі - наме слово -
на абуву...

Роман кинь до князя екран
жирно снів - снів-моторів...

Золоті... і ділове стани...

Най мильні нісні-пансоди
з мови богу -

Дуєтро - екваторо-дистро піка...
І запаран і парон змля...

Незалежно до вестима...

- Слава слову!

- І на віки!

Min. Don

Сергій Кушніренко .

Вірші , проза

Порт.

Ірени Магас.

Стіває море - коїтьсє блакитним шумом
 Від обрію азс по дѣтон грашних ліній,
 Де прійна гавань шумитьсє в промінні
 І де, увязнені могутнїм сирупом,
 Мелов горті збудовані в дугах -
 Скрегоцуть наші журавлї над вуглем...

Щуї служать покїрнѣ кораблїзї свїта
 Як громохнї ладунки сиплятьсє в вагони,
 Там повивають прапори гербові
 Над вантажєм бензини й динаміту),
 А далі - дим, бмедури, крайні води
 Де інші пароплави здуть нїмотїв...

З басейну вилїтає моторовий говен
 І хвилям спїненям нєє зрінокї вереск,
 А вслїд так задрїсно диває берїз,
 Що мавїть плазєа сонно-молитовна
 Зриваєтьсє й напнувши мідні перєа -
 Купаєтьсє бізїть в зєленї тлєєа...

Сплїває надверїтнїй гас-як бронза з сонцє,
 Як залишиє солоної води із тїла...
 Це трохи й вибухнуть вогні у віллах
 І знову порт занїє своєю бездоннїстїю
 І азс до ранку в дїшних кабарєдах
 Зрїмїтимуть бакхайнї каштанєти...

А в темряві блукатимуть по диких взгїр'ях
 Невиразні обличчє розлимає надморєських,
 Що вєє не цїкають пїлєбурїв відпуртїх,
 А муть в своїх руках козрі та гирї
 І в суртїчї з старими морєками
 Бувають свїдками нїчної драми...

Тїмкї. проєкктори і маяки далєкі
 І мїзні зорї клїнають будуть на створозї,
 Дкє їм дїло до двїаї хороших
 До п'яних Скандинавїв, Фїнів, Грєків? -
 Сарєтнїй перєгар, що нїг покинє
 Дебїтїть ранок - оком соколиним...

Починається згайно тим, що колега-співмешканець позичає мені невеличку суму грошей. Йому треба заплатити помешканню. Бо в протилежному випадку виділять його на друк. Я зовсім бідний, щоб вдовольнити його прохання і позичаю деє у знайомих, мало що не зупреждає руку налезти суму. Він бере гроші і зазначає, що під словом геть зверне на увагу ~~на мене~~. Акінчається тим, що колега не встигає віддати мені належність і його слово геть залишається в повітрі. Але справа не в грошах ані в контрольному рахунку, а просто такого роду річ неурочить взаємовідносини, настрій і т.д. Я здався мені тоді, що моя душа одрев'яніє, відновляє сприйняти красу оточення, або просто: настануть сумері в душі. В першій ліній хвилині виходжу з дому і бачу деє мартини рає майже без цілі. Моя товариш, а може навіть сестра знає про це, але не хоче вона знати моєї душі. Вона мене не може зрозуміти. Її моє дівчине звучить дуже скрошно: Німа. Вона цілком асоційована з іменем Німа. Але я колись любив її (з нею) не був знайомий. Про те вона була реальним предметом його зацікавлення а не маревом. Німа також живе. Я не перестаю думати (про неї), що колись дуже багато розповім читачеві про цю дівчину, тільки все біда в тому, що ось такі стани душі роздрозують мене цілковито і я замість величезної повісті, об'явлюючої моє задумлене серце, приношу до дому кілька сірих фраз. Німа колись читала мої мети і треба признати, що використовувала їх знаменито. Коли я приходжу до неї задуманий, вона ~~знову~~ зазирає мені в очі і все бачить. Німа не згайно дівчина — це меншка.

Мій хлопче каже вона мило і улюбиво. Ти свого повість чи поему задумав? Ага... ти вгадуєш між поезією і прозою. Ти не знаєш на яку ногу сігати... Ти презириваєш крізь вачанин. Потім вона говорить про мистецтво. Проза, поезія — тільки форма. А правдива (мистецтво) краса у неї може вплинути навіть у негодних ситуаціях. Деє у сусідній кімнаті шумить музична апаратура над дахами висять вериги жмари. Я перестаю іритуватися і хочу обійняти „мисливця“ руку, але вона починає сміятися, потім падає на ліжку, потім знов сміється. А потім раптом показує...

Мал так, треба сігати на двох ногах, щоб гукнув певним... Німа, досить про це, інтелектуал і, але вона знов ~~продовжує~~ говорити. Ми маємо хотів сказати, що бусел і на одній нозі перестав цінити години.

✓ - І нічого не хотів сказати.
 ✓ - А я хотіла сказати, що лібералізм не має права бути інструментом
 ✓ - Нім, не рахуєш зі словами...
 ✓ - Ах, вибач - не в дослівному значенні...

Після свого знов хвилюєся. Кітти сміється.
В ~~своєму~~^{наблизьку} найближчий момент вискакують на вулицю і зникають в юрті.
Місто реве, дзвонить, грає. Блищать торговці, крадуться реклами...
Я сиджу де-як берегом несприятливої ріки і намагався себе переко-
нати, що це звичайний спансер. Я не витікання втрисності, а закладаю
йі всім вісім, але ось:- деревина моя дула і сумерек в ній.
А може це грібнички, видрички. фанатери?

Але не можу сидіти на одному місці. Мене тягне десь в густо залюднені квартали. Але ось я зустрічаю і дивлюся горді знаєш? Романтик? - сидить в думці. А Ніта сказала „романтик“ надсакає друга, а потім він іде в думку аж роїться. Симфонія, думаю і дивлюся на земний пейзаж, що починається по небу. Але це не пейзаж, це літак з орієнтаційним знаком відлітає в темну ніч. І раптом мені хотілося піти до Ніти і перепросити її.

За що? Невже ми сваримся? Ні, я мушу погнутати палець
і сіт добути. І я йду центром міста. Почувся себе свирим і смелим.
Усю дорогу мене насаєдує мелодія пісні: ^{Золотий} ~~Тема~~ ^{Куби} ~~Тема~~ зівка музика
і я помію ~~кажд~~ ^{кож} проблем асоціатив. Але ось село 19. Виходу в кіно.
ту і не замію нікого. —

Вас просили зачекати. Звертається до мене з гнущимся швайцар.
І дивлюся на нього і бачу в його очах такий самий блиск як в очах
Нітти. Крім того вони зовсім подібні до Ніттиних. ~~Бачко досить~~
~~рідко передає свої орієнтири. Переважно.~~ І за це я його люблю - мало
того, що він-її бачко. На столі повно паперів. Переглядаю ~~сезити~~
і спостерігаю ^{її} Нітти ~~паперами~~ епігрими, тисні ~~таким~~ характером
подібним до нього. Виймаю і читаю:

F І ось знов цілком несподівано для себе пишу знайвнілі речення і сам не знаю чому і для кого. Вибачте, я знаю до кого, але це все так швидко складається! Скажете: хамелеон в письмені бо шукав скієно, а тепер навеснор. Ні! Каракітер мій нормально єдиний, звичайний, ерува пера: одним вигідніше писати скієно, другим просто їти.
Кіла! І знов вижду з дрібниць, але це мені хотілося стільки Вам розповісти! Знаєте, я починаю вникати (о, вибачте!) в Ваше життя глибоко аж коли кудось вникав. Сьогодні розпочала правдива жінка, до повітря і несли пакети і о ка друї гають євобільне. І стільки маю клопотів, що аж дивно, коли уявляю собі легковажність мінімалістичності, коли подумую, що я блукаю по місті самотнім аж доболю і... ~~можливо~~

[illegible]

Y
anti

Key

Первоначально итаться за охраною

Федина Варвара Яковлевна

Кто мажину
Маким мене ~~мажину~~ узеб

~~— Гайом! Вер га? — Дубинел,~~
~~иже Маруел.~~
~~Гарку он спуска~~
~~и не бу ме трагив!~~

В місті розгорастив веріс. І дреду і думав. Ніто! Ніто! Недавно
 ти мене зустріла як незнамого дитя, що à la dérobée надіслав
 на жінку підірвані пропозиції, але тепер ти вже такі дитини. І віро-
 що замало на твоїм серці, хоч ти така юрлива і практична.
 І знаю що ти приймеш пропозиції скороминувом сонатом і що ти
 допоможеш мені вилікувати з нього найкращі рудини - дорож-
 цю, що кривавилась на каму дні маленькіх круговоротів...
 І знаю що це не по мурески: звільняє зі своїх порубань... Бути
 де-вім найвищим. Любити наприклад момент, коли веріс осягає
 повільно темряву і діти десь бавляться верескми... І самотно
 живе в душі як загарований корабель...

Ніта відбрала лекції. Все ж таки не перешкоджає їй
 покинути працю, принести на сніг рай і гурити зовсім по рідній.
 - А я тебе чекала. Знаєш мені смисел, що ти на війну пішов
 - Так? Нітож, без тебе я не пішов би.
 - Маме! Замість тебе снігом. В бабон на війну не ходять.

Загаданий що зробив? Ніто
 Потім Ніта кидає (зодруженим) батько і добрих пів години я
 сиджу за столом сам. Так дивно стає коли дивлюсь на її
 книжки, зшитки, сновники. Здається, що знов учнем. Але Ніта
 тільки при книжках звертає на себе увагу пильної учениці.
 В дрібних випадках вона є моїм провідником, порадицею,
 критиком. Часом вона стає цілком повзучою змійкою.
 Десь вона повертає. Добиваємо рай. Потім читаємо Саломію.

Потім вона сідає близько коло мене і каже мені на вухо, що
 ми сьогодні самі.
 - Ніта мені, я хотів з тобою поговорити. Хочеш?
 - Гау ні. Відповідає мені тільки голою і ми починаємо дискусію.
 Вона в свої проєктах приймає мене погоджується зі мною.

- Ти кажеш що немає щастя без нещастя. Що людина підноситься
 на верхи і моральності тільки тоді, коли вижирним пунктом
 для неї буде середовище дама. Добре, тільки я не трохи вужче
 розумію.

- А як ти це розумієш?
 Я, мій хлопче, маю на душі емпірию душевних вагань.
 І починаю догадуватися, перериваю розмову, але Ніта говорить далі.
 - Ой, відкинь жиди і такі моменти, коли душа артиста
 заграє з відкритим емпіризма. Є люди що роблять з цього
 трагедію. Залізай в лабіринти горної фантазії, або емпірії
 наріканням на оточення, обставини. І думаю, що їм рада
 дуже проста: не треба в таких моментах емпіризма під
 амазорею, тільки з відповідною дозою стійкості підняти голову
 вище! Стара митної кризи пройде і знов серце вдарить. І тоді
 побеліє.

Друж. Бр. Хазан. Рівне

Разом по сторінці . . .

М. 1951. 100 стр. 1000 экз.

Друк. Бр. Хазанчук Рівне

Иван Мипа

Іван ЛИПА .

ТАК МИНАЛИ СТОЛІТТЯ.

Посвята Михайлови Литвиновичу.

Нагато віків тому назад - отсі велитенські, шпилясті гори
геть чисто були одягнені зеленими лісами.

Між ними тихо, мов весняна хмара, пливла широка ріка, розпира-
ючи круті береги. Там, далеко, далеко, де сї обидва кряжі сходять
ся, де гори роблять ся плескуватими, вибухала вона з немиручого
джерела. Забирала на довгій путі безліч потоків гірських, що
зміцнювали її силу, додавали краси й величі .

Непомітно, мов тихий Дунай, впливала в далеке море повні
води.

А гори шпилясті подвійним пасмом, мов ізмарагдове намисто,
простягли ся від джерела аж до гирла, круто спадаючи до ріки.
Столітні дуби й смереки дивили ся в кришталеву воду то з одного
берега, то з другого, а по середині відбивала ся безодня блакить,
виграваючи проміннями - раз сонця високого, раз місяця повновидо-
го. І зорі летючі перебігали через ріку і ховали ся горах. Безліч
риби в воді розкошувала, спішила нажити ся на білому світі.
Безліч звіря й птиці в горах спішила нажити ся , а конаючи,
управляла землею своїм трупом - платила їй за багате, вільне життя.
І могутні дерева буйно поросли навіть по крутих скелях.

Гори високі, мов барвінок веселі, панували над цілим краєм.
Вони були блище до хмар, чарували їм зеленими верхами, перетинали
воздушну дорогу. А коли на них падав благодатний дощик, буриліві
потoki збігали в повні води, додавали їм краси й величі.

Гори високі були блище до сонця, перехоплювали його світле
проміння, а на ріку кидали темний холодок. Коли-ж горячем сонце
безщадно пекло зелені ліси - глибока ріка підіймала сиві тумани, а
щоб ними захистити молоді листочки.

Гори шпилясті були блище до неба, чули його тайни надземні,
переказували їх своїм потокам, а ті несли святі глаголи аж у дале-
ке море. І тоді по всіх країнах знали, що тут, на зелених верховинах

живуть мої предки .

Тут споконвіків жили мої предки. Високі й славні, сьміливі й моторні. Гордо дивили ся на мінливе небо , ловили очима безмірний обрій, раніш од усіх бачили, як сходить сонце. Шанували мов сьвятину ліси й води, сонце красне і зорі далекі. Любили свої вежи і ніколи не селили ся по низинах.

Так минали століття ...

Прийшов Невідомий, поставив над рікою шибеницю, що на ній був розіпнятий пророк, звів моїх предків у долину, казав селити ся по берегах. За се обіцяв їм рай небесний .

Тоді перестали мої предки шанувати мов сьвятину ліси й води, сонце красне і зорі далекі. Побудували над рікою села й міста. На сьвітлі верховини підіймали ся лише для того, аби рубати гиясті дуби, аби забити безоборонного звіря. Човнами та байдаками плавали від джерела й до гирла, і ріка стогла під натиском плотів.

Колись кучеряві гори облисїли, замісь зелених стали сїрими , і руді скелі понависали над головами моїх предків. Скелі зривали ся, стирали з лица землі села й міста, замульвали глибоку ріку. Гори осїдали, осипали ся. Сонце палюче випивало беззахистні води, а суховій замітав пісками в безсиллі протестуюче джерело.

Дошова хмара вже не спочивала на шпильстих верхах, а перелітала ген у інші краї, щоб там упасти на спраглу землю дрібним дощиком. Скелисті, обдерті гори не кидали на ріку темного холоду. Пересохла ріка не давала їм цілющої вохкості . У горах не щебетали веселі пташки, не грїли ся проти сонечка молоді серни, а лиш вили голодні вовки. В умираючих водах не плескала при місяці лискуча риба, а між скелями й камінцями сичали гади, пожираючи слизьких жаб. Ледве просочувала ся через піски вода з джерела.

Колись широка як море ріка, що розпирала круті береги, далеко відійшла від них, журливо перестрибувала по кремінцях і тихо рокотала, ніби плакала за минулим .

Того плачу не чули вже високі небеса. Той плач не доходив і до моря далеко, бо вже сама ріка губила ся десь на путі в піскових кучугурах, .

Моїм предкам, що стратили шлях у широкі світи, впала на серце туга. Їм стало важко.

Но троху забували про високу блакить, про ясні зорі, про небесні глаголи. Переорали широку долину, по якій колись текла ріка, покидали в землю зерна. Щоб овочі не всихали, покопали від умираючої ріки канами, розібрали воду на свої поля й огороди.

Ходили понуривши чоло, одно-рили ся в неродючій землі, крех поробили ся дикими як звірі. Широке корито колись великої ріки зеленіло городами. По всій долині посіялись убогі хатки.

Тут було темно, бо нависали обдерті гори, у день руді, а в ночі чорні. І вже на їх верхах не спочивала весняна хмара, і теплі роси не падали на спраглу землю. Сюди не долітали небесні глаголи, ніхто тут не знав будучого, забув про минуле. І всі позабули, що колись вони жили на веселих верховинах, у раю земному, а тут, у низині, текла велика й могутня ріка. Тепер мої предки копали ся в своїх огородах. Метушилися на дрібненьких клатках власної землі, терпіли від голоду, боліли від тяжкої праці, погибали від пошестий. Їм було важко, бо не чули небесних глаголів, напоювали зачерствіле серце лютістю проти брата свого. Здідусіль були вони стиснені високими горами, і погляд упирав ся в навислі над головами чорні скелі. Очи ніколи не спочивали на широкому обрії, від того боліли. Забули мої предки про широкі світи, не бачили, коли й де сходить сонце. Копали ся в землі мов кроти, ніколи не дивили ся на світле небо, бо коли їм наставав ясний день, то сонце стояло в зеніті і проміння його сліпило поблеклі очі. Не знали чаруючої безлічи зір, бо бачили лише клаток неба, немов із колодзя... А там, на пустинних верховинах розтилав ся широкий обрій і що ранку сходило вабливе сонце....

Так минали століття...

І стало ся одного дня... Коли сонце стояло в зеніті, пекло местерпуче, коли ніхто не смів глянути своїми підсліпуватими очима на світле небо, нагло налетіла страшна як смерть хмара, повисла над замуленим джерелом. Така чорна, що під нею панувала нічна темрява. Велика-збурений вихор не міг розігнати її. Густа-опирала ся бурі, як кам'яна башта. Хотіла упасти ливним дощем на пересохлу долину, на розпечені сонцем гірські скелі.

Розлючені вітер не міг ані підійняти її в небеса, ні розвіяти туманом по долині. Тільки з скаженою силою вертів на одному місці, наче стовп куряви. Немов хуртовина завивала й крутила ся над джерелом хмара. Шуміла як праліс у бурю, ревла ніби море в негоду... І раптом сей страшний тифон цілим своїм тілом упав на засипане пісками джерело. Струсила ся й застогнала долина. Мов електричність пробіг по ній підземний гук і вдарив у кожне живе серце. Усі жахнули ся, зачувши неминучу гибель.

А сонце стояло у зеніті, пекло нестерпуче, і ніхто не сьмів гланути на сьвітле небо. З шумом ринула вода в долину бурливим морем. Ринула в долину потопом. Враз залила городи, враз заховала хати. Усе живе, що встигло лише скаменути ся, бігло з перестрахи куди очі, падало, захлипалося, уносило ся непереможною водою... Усе живе дерло ся на круті береги, на гори шпильасті, вище й вище аж на самі верховини...

Умираюча ріка віджила. Прибувала наче вульканічна лява, зростала так, що в мент уся долина з селами й містами була під водою. Вода ринула й бушувала, зносила все на своїй путі, заливала, грала, виблискувала на сонці. Вода ринула і блескотіла, прочищала тисячоліттями замулене своє корито, досягала до пініжя гір, гнала до моря хати, каміння й скелі. Вода уносила трупи моїх предків, що поселились у долині... Коли ріка, велика й могутня, повна краси й величі дійшла до моря, вся долина була повна водою, як у давні часи.

Другого дня сонце знову грало в широких водах, а місяць зачудований довго стояв непорушно серед високого неба, усе дивив ся в безодне озеро, що об'ївилось там, де обидва пасма гір сходяться.

.....

КОЛЕСО ЖИТТЯ.

Десь-недесь, ні в царстві, ні в гетьманстві, а просто на волі жили люди.

Не знали грошей, не збирали багатства, а через те не мали ні заздрощів, ні жадоби.

Не кували зброї, бо ні було там ні царів, ні підданців, а всі, як брати рівні.

Не кохались в науках, бо Мудрість панувала серед того народу.- Хто- ж наймудрійший вибирався за найбільшого і ставав слугою громаді.

Земля була вільна,- не купована, не запродана.

Скільки оком кинути- степ веселий, тирсою вкритий, наче море безкрає, коливається.

Вийде чоловік з села, уподаба собі цілину, виоре поволі, та й кидає зерна.

А недалеко буй-тури ревуть, дикі коні через степ перебігають, на узліссі стрункі кози пасуться.

Так у достатках, серед розкошів природи доживали люди до глибокої старости.

І не мали хвороб.

Так само жили за ними і сусіди їхні.

.....

Але ось прилітєла Бог-зна звідки чутка-вістка, ще десь за високими горами за глибокими ріками, за широкими морями живуть люди не так.

По краю покотивсь смуток, мов туман густий.

І степ зелений, як воля зааблиий, здавався не веселим, ні ніжна пісня жайворонка в небесній блакиті не чарувала, і соловейко співав докучливо.

Дівчина стала юнакові не люба, дитина матері - не втішна.

У перше зроду люди занудилися, ходять сумні, робота їм здається важкою...

.....

Якось одного дня, коли весна саме розпустила свої чари, люди почали сходитися до гурту.

Усі мали на мислі: як то живуть десь там за горами, за морями?

І от подумали, порадилися і одностайне поклали: послати найрозумніших молодців на всі чотири сторони світу білого: на схід і на захід, на південь і на північ.

І тут же громада обібрала чотирьох братів, легкокрилих як орлів, і твердо наказала про все довідатися і швидше повертатися до дому.

Курява од копит кінських, а далі тирса висока ту-ж мить сховала їх од очей громади.

Швидко казка кажеться, не так діло робиться.

Чимало часу поминуло, чимало води утекло, а про братів ні чутки, ні звістки, наче безодня їх поглинула.

Спершу виглядали, нудилися, а там по троху вже й забувати стали.

.....

Коле це одного дня, як усі були коло роботи, не ждано-негадано, страшна блискавка перерізала з краю до краю все небо, і серед ясного дня вдарив такий грім, що земля захиталася.

Де не взяли на небі чорні хмари, і стало темно, мов осінньої ночі.

Аж знову освітило землю і люде, тремтячи од страху, побачили, що з чорних хмар вилітає вогняний трьохголовий змії, на якому сидить чоловік.

Скоро доткнувся змії землі розсипався порохом.

Коли ж той порох розвіяло по всьому краю, всі побачили, що на тому місці стоїть перший брат.

І побігли до його.....

.....

Перший брат сказав так:

Ходив я, панове-товариші, по вашій волі, по своїй охоті в далекі краї. Переїздив степи широкі, переходив гори високі, перепливав моря бурхливі, аж прибув у князівство. У князівстві люде живуть не по-вашому, не знають ні роботи важкої, ні клопот нудних, бо непереможною силою скорили собі сусідні народи, повернули їх на рабів. Самі-ж тільки порядкують та купаються у розкошах.

Сила ця - зброя.

Ось зараз покажу вам те чудове життя.

Розбив тут червону, як кров крашанку, і по степу розкинулось велике князівство з селами та городами.

По селах чутно грають музики, весела челядь танцює, співає, бавиться. На степах необмежених косять, жнуть князівські підданці, між ними по-хожають та порядкують володарі їхні.

У великих палацах пани гуляють, веселяться, регочуться, раби їм до послуг стають, вино заморське наливають.....

Далі великі города: широкими вулицями військо йде, гучно співає, весело корогвами має.

Зброя блищить, обличчя у вояків зухвальством сяють.

З другого боку - війна: рівними лавами насувають воїни з обох таборів: з гаківниць гукають, з гармат гримають, шаблями брязкотять....

Маненькою річкою побігла по землі червона кров, і почувся здалека важкий стогін.....

тут гримнула музика військова, і все зникло....

Ахнула громада з того дива.

Усі вагомніли, загули, закричали з радощів.

Любо всім стало, що так весело живуть там, де панує зброя, і собі захотілося такого ладу.

.....

- Добре, - сказав перший брат. - Тільки насамперед треба вам обібрати князя, і щоб йому корилися, а хто не схоче, того він каратиме на смерть.

Тоді громада обібрала першого брата за князя, а він зараз же запровадив новий лад.....

І от по городах стоять сильні фортеці, з них дивляться грізно гармати. По великих казармах салдати весело співають, по майданах муштруються.

Цілий край повернувся у військовий табор.

Князь у похід вирушає.

Військо гордо виступає, зброя проти сонця виблискує, труби трублять, барабани бють.

Як вихор налетіли на добрих сусідів, - старих порубали, малих кінвми потоптали, а середульших у полон забрали.

Села й ниви спалили.

І став сусідний край руїною.

Де красувалося у затишку шасливе село, де недавно лунала пісня, там коло трупів лиш вовки-сіроманці та ворони -чорнокрилці.....

А бранці вже раби в князівстві: не мають, ні волі своєї, ні вати, ні хліба свого, ні батьків, ані дітей - усе належить їхнім володарям-воїнам.

Володарі -ж роскошують.....

Забули вже, як і землю святую обробляти, одно-знай різали беззахистних сусідів,забірали собі чирраз більше рабів.

Кінчалася одна різня,прочинався гучний бенкет, аж поки князь занудився і знову гукне до зброї.

Може б і добре так жилося, та прокинулися у людей заздрощі, знайшлися самолюбці,що самі захотіли князувати.

А як князь карав таких на смерть, то вони перекинулися до сусідів, навчили їх робити зброю і воювати.

Там поробилися князями і побудували скрізь фортеці.

І пішов один братній народ на другий, потяглася безшарестанна війна.

Сьогодні подумає один князь,- руйнує городи й села, бере рабів. Завтра переміг другий,- забирає рабів.

Уся, колись тиха країна, стала кривавою різницею.

Сусід убиває сусіда, раби жорстоких панів, пани мстивих рабів, а всіх на смерть карає князь.

І всі поробилися рабами тієї великої сили- зброї. У всіх серця стали жорстокі й непокійні, та ніхто вже не зміг одмінити той страшний лад, бо всі боялися кари.

І не було світлої днини в т му краї, де запанувала зброя.

.....

Чи ~~яко~~ так велося, чи ні : скоро казка кажесться, не так діло робитьсья.

Одного ранку, коли всі князі воювали ~~приміж себе~~ промі-ж себе, тумент зробилася найтемніша ніч.

Застугоніла земля, заколивалася.Заревів вихор, гримнув страшений грім і блискавка освітила землю.

Тоді всі,тремтячи од страху побачили, що летить вогняний шестиголо

головний змії, а на йому силить чоловік.

Екоро доткнувся змії землі, розсипався порохом.

Коли ж порох розвіяло по країні, і знову стало світло, то на тому місті стояв другий брат. Князі перелякалися, казали своїм воїнам убити брата, та ніхто вже їх не слухав, а всі бігли до його.

.....

Другий брат сказав так:

-Ходив я, панове-товариші, по вашій волі, по своїй охоті, в далекі краї.

переїздив степи широкі, переходив гори високі, перепливав моря бурхливі, аж прибув у царство.

У царстві люде живуть не по-вашому:

- Не сідлають коней і в походи не рушають.

Не повстає там брат на брата, не має сиріт після вбитого батька, ні матері безутішної, ні дівчини заплаканої.

Там панує така сила, що нею люде зробили життя своє без міри шасливим та безжурним, бо сполучили всі князівства до купи і збудували велике царство, а воїни тільки стоять на сторожі тієї непереможної сили.

Сила ця - наука.

Розбив тут білу як папер крапанку і по степу розкинулось велике царство з городами та селами.

По городах величезні університети, громадські театри, дивні музеї, просторі бібліотеки.

З високих веж сиві вчені оглядають небо в телескопі, по університетах дивляться в мікроскопи, а коло вчених тисячі лагідних юнаків, жадібно ловлять кожне їх слово, щоб і собі здобути науки.

По музеях красуються дива з усіх країв, у розкішних галереях на великих малюнках відбилось життя цілого світу, а в бібліотеках зібрано весь розум од початку життя людського.

І скрізь, там і тут, скрізь повно молоді і старих, чоловіків і жінок, що жваво метушаться, весело розмовляють, сяють щастям.

По селах теж маленькі школи, повні моторної дітвори, що й собі вчиться, весело бавиться.

З другого боку, по морю синьому, пов чайки, кораблі гуляють. Крізь

необсяжні праліси блискавицею поїзди пролітають, над бистрими ріками перебігають, під високі гори поринають, а з вікон цукрованих вагонів, веселі люди, привіт посилають.

А ось упала на землю ніч. Над великими городами висять нечисленні сонця, освітлюють їх білим холодним світлом. Срізь як у день. По вулицях, по театрах, по цирках повно шасливих людей, що бавляться, регочуться, радіють.....

Тільки по селлах, у маленьких хатках, куди не досягає біла електрика, щось у пільмі ворухиться.

І враз із далека почувся важкий стогін...

Та раптом вибухнув над городом фейверк: полетіли в небо тисячі гримучих зміїв, мільйони різноцвітніх зорь, вогняних фонтанів - і тут усе зникло.....

Ахнули з того дива і раби і пани.

Усі загомоніли, загули, і закричали з радощів.

Любо всім стало, що так гарно живуть там, де панує наука, і собі забалалося такого ладу.

-Добре,- сказав другий брат: - насамперед треба всі князівські землі сполучити до купи й обібрати одного царя, що буде самодержцем у великому непереможному царстві.

Тоді накинулись на своїх князів, усіх повбивали, трупи їхні до хвостів диких коней привязали, а ті геть по степах князівські кости розметали. А

І став другий брат царем, а в державі почала ширитися наука. Учені мудрою наукою повернули саму природу собі до послуш, собі на вжиток.

Скоротили непереможний час, вигадали такі машини, що ними одна людина за день може зробити більше як колись за рік.

Скорили просторінь, і за годину переїздять широкі степи, перелітають по воздуху через великі моря, за хвилину мають листи з найдаальших країв, говорять з одного города в другий, як з хати в хату.

Учені дізналися, що робиться на дні океану, що під землею.

Перелічили зорі на небі і кожній дали імення.

Довідалися про тисячі пород бактерій, що почали приносити їм хвороби, вивчили життя й характер кожної породи, щоб з ними боротися.

Через науку вчені стали свідомі своїх сили, поробилися першими між людьми: професорами, прокурорами, міністрами, начальниками.

наука поділила людей на два табори: на вчених і темних. Учені писали для темних закони і примушували їх виконувати.

Наука, що давала силу і владу, панувала по городах, а по селах була наука про науку.

Там учили школярів, як треба поважати науку, як жити по закону, любити Бога й царя, шанувати начальників. Та од такого вчення ніхто не ставав мудрішим, лиш ще більше темним.

І через те, що тут панувала темрява, а навкруги був світ науки темні ставали рабами видющих,

Будували для них пишні городи з величезними палацами, високими баштами, садами, фонтанами, а для себе - тюрми, казарми.

Проводили через степи і по-під океанами залізні колії, через ріки довгі мости, крізь гори - широкі тунелі. Загачували моря, спускали на них кораблі.

Постачали на вчених хліб зі своїх убогих нив, сіль із їдких озер, вугілля з темних шахт.

Вобили, як воли саму важку роботу, бо не знали іншої. Жили в убогих халупах, разом зі своєю худобою і їй задріли, бо мала більше відпочинку і менше турбот.

Так панувала в царстві наука, а темним ще тяжче жилося, як доперва.

Заздрощі, лютість опанували їх душі.

Ненавість до науки, до вчених зростала без міри. Горіли жадобою помсти. Враз повставали проти всіх гнобителів: руйнували високі вежі вчених, рази розбивали музеї, палили бібліотеки.

Та в одну мить дзвонили телефони, летіли телеграми, бігли поїзди з військом.

І ця караюча сила зброї, при допомозі науки, виростала, наче з землі, так швидко, так несподівано для темного народу, що він губився, тратив останнє розуміння подій, падав ниць перед своїми тиранами, не маючи сил

боротися.

Знов покірливо мусів будувати високі вежі, чудові сади, пишні палаци, а для себе - тюрми, казарми.

Скрута, роспука й смерть нависла, мов чорна хмара, над царством, де за панувала наука.

.....

Чи довго так велосся, чи ні: скоро казка кається, не так діло робиться. Одного дня, коли темні повстали, і вже бігли поїзди з військом умент зроби́лася найтемніша ніч. Застогоніла земля, захиталася, закрутив вихор із скаженою силою. І з надр землі піднявся вулканічний стовп аж до неба, освітив темну землю, і тут усі побачили, що з страшно́ї прірви вилітає ~~двайня~~ ^ддвайцятиголовий змії, на якому сидить чоловік.

Скоро доткнувся змії землі, все розсипалося порохом.

Коли ж порох розвіяло по країні, то на тому місці стояв третій брат.

І сказав третій брат так:

- Уодив я, панове-товариші, по вашій волі, по своїй охоті в далекі краї..

Переїздив степи широкі, переходив гори високі, перепливав моря бурхливі, аж прибув в державу, що зветься Республіка.

У Республіці люде живуть не по-вашому.

Нема там ні панів, ні рабів; ні царів, ні підданців; ні вчених, ні темних, а всі рівні громадяне, усі мають повні права. Вільними голосами обирають з проміж себе одного за найбільшого, і він зветься президентом.

Єсть там така сила, що нею кожен може зробити життя собі щасливим, стати вченим і сильним.

Сила ця - золото.

Тут розбив жовту, як золото, крашанку, і по степу ~~у~~ розкинулася країна з городами та селами.

По городах цілий ліс високих до хмар фабричних димарів, по заводах гудуть блискучі машини, біля яких мураються тисячі робітників.

По майданах розташувались великі базари, веселі ярмарки, скрізь дзвенить золото, з рук до рук переходить.

Веселі люде метушаться, купують, продають, жартують, сміються.

Великі палаци сріблом-золотом сяють.

По світлих покоях пишні багатії похазать в одежах оксамітових, шовкових, рубінами та діамантами поцяткованих.

По селах винниці, броварні, сахарні, цегельні, миловарні....

По нивах величезні парові плуги ходять, по багатих економіях зерно горами насипають.

Вельможі в блискучих каретах обїздять свої необмежні землі, де па-сється сила товару, ходять нечисленні отари, табунами коні бродять.

По ріках глибоких, по морях широких, великі кораблі пливають, везуть заморський крам....

І скрізь блищить золото, багато золота....

Переходить з рук до рук, горить, як сонце, Бренить - дзвенить як ча-рівна музика.

Тільки попід городськими будинками у темних льохах щось стогне.

Деся під землею у темних шахтах, у високих тюрмах щось ворухиться.

Там тихо ходять бліді тіні.....

І враз із здалека почувся важкий-важкий стогін.....

Тут заспівала тисячна весела юрба веселий народній марш, і все зникло.....

Ахнула громада з того дива, - і вчені, і темні.

Загомоніли, газули, закричали з радощів.

Любо всім стало, що так добре живуть там, де панує золото.

Метнулися по царських покоях убили царя, тіло спалили, а вітер і по-піл по степу розвієв.

Тоді вільними голосами обібрали за президента третього брата.

Я Я Я

І от велика республіка спокійна з краю до краю.

Нема війни, не чути плачу, не видно трупів, не тече кров.

Земля і все, що на ній належить людям, а що в землі - державі.

І от державні слуги розкопують високі гори, здобувають золото, камін-ня самоцвітне, усякі скарби природи. Складають у залізні вагони, і біжать довгі поїзди під охороною державного війська у столицю.

Тут вибивають золоту монету, пересипають її у державну скарбницю, а звідси вже золото розходить ся по всій країні.

І всі навперейми жадібно кидаються за золотом монетою, бо за неї можна купити все: хліб і сіль, пошану і владу, зброю й науку, панство на землі і рай на небі.

А І хто має багато золота, той купує собі воїнів і вчених, будує фабрики, скуповує землі, посилає за море кораблі з різним крамом.

Ще більше багатіє, бо золото, здобуває золото.

І вже на того багатія роблять сотні і тисячі люда, роблять на його землях літо й зиму, роблять на фабриках день і ніч.

Так золото родило золото.

У одних його стало без міри багато, другі ж з усіх сил гнались за ним, бо без золота людина темна, і голодна і гола і підневільна.

Народ вимінював свої землі, свої хати на золото, та на жаль золото любило золото: воно текло туди, де його багато, як от маленькі річки течуть у велику.

І стало так, що на одного багатія були мільйони бідних та бездомних, і бідні не могли здобути собі стільки золота, щоб жити безжурно а лише на шодений черствий хліб.

Багатії стали сильними, вони заправляли державою і всім народом, писали закони, якими накладали ще більше тягарів на бідних, а себе більше збагачували.

І став народ голодний та кволий як черв'як копошився десь на низу життя, по фабриках та по шахтах.

А коли вчені вигадували нову машину, до якої треба менше людей, тоді голодних тисячами виганяли з фабрик та економік.

Шукаючи крихоток золота собі на хліб, вони переходили з фабрики до фабрики, з города в кра город, з краю в край.

І щоб жити робили не тільки чоловіки, а вже й жінки, навіть малі діти, та все ж мерли з голоду, гинули од пошестей, переповнені ^{людами} ночліжні прикоти, лікарні.

Коли ж не сила було терпіти тяжку долю, кидали роботу.....

Так сиділи на вулицях під фабриками та палацами голодні. Розлючені од мук голода кидалися руйнувати фабрики, грабувати багаті будинки, але до послуг багатіїв умент з'явилися воїни.

Вони без жалю стріляли в голодну крбу, що переступала державний закон, і тоді тисячі їх лягло трупом.

І вже нічим не можна було скорити сили золота.

Почались грабіжки, потайні вбивства, душогубство, усякі злочинства.

За золото син убивав батька, мати продавала дочку, жінки зраджували чоловіків.

Страшно стало жити і бідним і багатим.

У багатих серця поробилися жорстокі та мстиві, а тіло купалося у розкошах, жиріло.

У бідних серця стали жадібні та полохливі, а тіло знесилювалося, хиріло.

Усі поробилися рабами золота. Непереможне воно панувало над усім, убивало людське тіло й душу, як страшний паразит висмоктувало з дерева життя державного всі живі, здорові соки.

Переходило золото з рук до рук, розливалось широкими ріками по всій країні, і на хвилях своїх гойдало силу і владу, злочинство і смерть.

.....

Чи довго так велося, чи ні: скоро казка кається, не так діло робиться.

Була весна. По балках та верховинах далеких гір ще блищали білі шматки снігу на зеленому тлі, а в повітрі вже розлилося перше тепло, що так радує і бадьорить душу.

Рясно зацвили садочки, весело шебетали пташки, грало приваблювало сонечко в прозорому небі.

Одна тільки природа мало відминила своє життя в тім краю: пишно, як і до перва святкувала зустріч весни чарівної.....

.....

З крутої гори в долину, в тихій задумі сходить подорожній; став, обернувшись на довгий посох....

Високий на зріст, увесь сивий, з довгою сніжно-білою бородою, старий журливо дивився в затишок невеличкого села, що притулилося до гори, ховаючи в рясних садках убогі, похилені хатки.

Далі перед його очима на широкій рівнині розкинулися села, проміж них великі блискучі палаци, потім зелені степи, а за ними шумливі міста.

Стояв і оглядав країну.

І сталося диво: по степах широких, по містах великих заворушилися люди. Усі оджили духом, усі покинули щоденні клопоти і натовпом посунули до крутої гори.

Йшли- струджені та знеможені з радістю великою, сильні та багаті з острахом та непевністю.

Йшли тихо, без гоміну, без галасу, немов якась невидима внутрішня сила вела їх до сивого діда.

І тут у долині стали.

Праворуч багаті, а з ліва бідні, як два ворожі табори. Старий

Старий, обпираючись на свій довгий посох, глянув прозорливими очима на людей, а як усі затаїли дихання сказав:

- Горе людям, ще занедбали мудрість, бо вона єсть те сильне багатство, з якого кожен може черпати до насичення.

У вас сказано:- Сила моя і власть моя в моєму мечі.

Знову сказав: Сила і власть в науці.

І ще: в золоті

Яж говорю: - Меч одбірає життя у ворога і друга і у того, хто його носить.

Одні з вас замінили велику мудрість / малими науками, аби довести, що в життєвій боротьбі - одно одним живе.

Так живуть лиш дикі звірі.

Другі, щоб справдити між людьми рівний поділ багатства й праці.

Так споконвіків ведеться у метушливих комашок, та од того вони не стають крашими.

Одні ціною людського життя збирають собі груди золота.

Другі тією ж ціною силкуються його вирвати.

І всі кажуть: Чим багатша країна, тим вона могутніша і щасливіша.

Недоумки бідолашні! жадобою до золота ви вбиваєте найдорожше, що дається вам - життя людське.

Кажу: Єдине багатство на землі, то багатство душі.

Горе тим, хто має власть, ученість і золото, а не має чистої душі.

Усе зло, усі сльози народні й кров густими тінями лягають на їхні чорні душі.....

Як сліпородженні вони не бачуть, що життя людини, то єсть найбільше в світі благо:

Як нерозумні створіння, не знають, що цей скарб дається тільки один раз у всі мільйони віків.

І що тіло єсть порох, а дух його ділами живе вічно.

Я той, що несу до Вас царство духа.

Хто піде за мною, той стане першим, хто проти мене, - той останнім

І от я посилаю перших із вас, найбагатших душою проповідувати царство духа.

Тоді люди не братимуть до рук зброї, не будуватимуть тюрем та казарм.

Не збиратимуть ні золота, ні срібла, ніяких скарбів, і вони страять свою цінність.

І не буде ні бідних, ні багатих, ні царів, ні рабів, ні воїнів, ні убієнних, а всі стануть братами.

Хто ж багатий душою, буде слугою громаді.

Посилаю мудрих і тихих до свавільних і нерозумних.

Іх зненавидять, оддаватимуть на муки і вбиватимуть за те, що од слів їхніх повертатиметься в порох усе те, що повстало з пороку землі, а натомість будуватиметься царство духа, що житиме вічно.

І не буде ні бідних, ні багатих, ні царів, ні рабів, ні воїнів, ні убієнних

Тут юрба заколивалася, заревіла, загула, а наперед вискочили воїни з блискучими мечами, щоб убити пророка.

- Тіло моє убиває, духа ж вічно-живого не вб'є, бо вже настає царство його. -

Сказав і впав розсічений мечем.

Увесь натовп іздрігнувся і з грудей народу вилетів важкий стогін

Тоді на місце вбитого пророка враз виступило з юрби десять, - п'ять з лівого боку і п'ять з правого.

І повернули з народом у села та городи проповідувати там царство духа.

Коли ж чорні душі довідалися про них, світлих, - зненавиділи їх

кинули в тюрми і присудили до страти.

А як убили цих десять, стало сто пророків.

Коли ж убили цих сто — з'явилася тисяча.

Так стає чистих духом чимраз більше й більше.

Ходять вони між нами й по днес⁶, і доти ходитимуть, аж ~~поки~~ наста-
не на всій землі царство духа.

Конечно Мифа.

ТУМАН.

ТУМАН.

Поскрипуючи по вогкому снігу, поштові сани повзуть звільна мов човен по воді. Візник припишк, наче заснув.

-Дядьку! а чи далеко ще до села?

-Га? До села? А от зараз за лісом і село.

Дивлюся вперед: степ, укритий білим снігом, ховається в білому тумані... Біла дорога, білі коні, навіть сумерки, що насуваються, якісь білі.....

І тільки ген далеко на обрії дві сірі хмари. Кісь дивні: вузенькою смужкою побігли від дороги на право й на ліво через увесь обрій. Між ними білий туман.

Швидко плинуть мені на зустріч і тепер уже здається, що се не хмари, а якась величезна птиця з білими грудьми летить на мене, широко розправивши свої крила.....

Кліпаю очима і замість птиці-велетня знов бачу хмари.....

І раптом над ними вирисовуються з-за туману верхів'я дерев... Ще хвилина - і по обидва боки дороги високий ліс.

Величезні дерева, низько похиливши під вагою іншої своєї гл'я, стоять непорушно, мов зачаровані, ніби заснули в тиші лісового царства.

~~Візник~~ Візник куняє. Ліниво, підтюпцем біжать стомлені коні. Дзвоник мляво, якомсь хрипко тельняє, хвилями й зовсім стихаючи, а та ураз вибиває старечі дрібушечки.

Я намерзся, натовився за день.

Хочеться швидше добрати до тепла, до спочинку.

- Прошу! - подаючи мені гарячий чай, казала приємним голосом господиня. - Ви вперше в нашому селі? Приїздом? Стомились у дорозі, перемерзли? Такий вохкий туман, наскрізь якомсь пронизує.....

Через п'ять хвилин балакали, мов давні приятелі.

- Дозвольте нам іще чаю.

- Попрошу, як ласка ваша.

Коли господиня брала від мене порожній стакан, щось так тріснуло поблизу, аж луна розкотилася по покоях.

Дані вся здригнулася і в її простягненій руці затанцював на блюдці стакан. Довго стояла бліда дивлячися на мене переляканими очима.

Мене зливувала така нервовість.

- Вам не страшно жити в цій пустині ?

- Яка- тут пустиня? Скрізь люде, а хто-ж людей боїться?

- А от я нічого не боюся так, як людини. За те тріску вже ніякого не злякаюся.

- А я...

Тр-рах! мов із рушниці гримнув наш стіл.

Вона знову вся затремтіла мов у пропасниці, зблідла, аж по-
довкла на виду.

- Ви страшенно знервовані - хахаєтесь так....

- Ні, се не нерви.... щось більше..... бо як би хто несподі-
вано вистрелив над моїм ухом, я не злякалась би так.

- А як меблі тріснуть, хіба се страшніше?

- Тут не можу себе здержати: поки дійде до свідомости, уже
й занімлю. Рефлекс.

- Дивно.... мабуть ви були налякані таким тріском у дитин-
стві?

- Так. Тільки не в дитинстві...

- А от я переміг у собі всі рефлекси. На се треба тільки
духової роботи та сили волі.

- На се немає в мене ніякої волі, бо сей тріск влучає в саме
серце, як стріла, що несе смерть.

- Не розумію вас.

- Ну, як вам ясніше сказати? Хтось із нашої сім'ї помер.

Сказала так упевнено, що мені аж моторошно стало. Однак я за-
раз те схаменувся і перед моїми очима устав густий морок із
усіма селянськими забобонами. Зробилося до болю прикро за симпа-
тичну господиню.

-Простіть, але я вельми дивуюся: ви людина з освітою і ві-
рите у щось таємниче.... Сього вже я ніяк не годен зрозуміти.

-) не зрозумієте зараз. Зараз Ви мене тільки осудите, а от
як проживете тут кілька днів..... побачите, що скоїться велике
несчастє в нашому дому.

-Через оце тріскання?

-Та не через тріскання. Воно тільки нагадує мені колишнє,
а найголовне - прочуття, що вже третій день панує в моїй душі.

-А я се простіше поясню: на дворі скільки днів стоїть т-

ман, вохкість, а зараз у вас топиться в печі... і ви хочете, щоб меблі не тріскали?

-О, коли вони тріскають просто собі, по фізичних законах, я спокійна, байдужа до цього. Чу, а тепер я прочуваю, що якась темна хмара висить над нашим домом і от-от когось ударить блискавкою.

-А швидко повернеться ваш муж?

-Не знаю.... Мав бути ще к'обіду, та чи не блукає десь....

Тр-рах!

-Ну, се справді ціла баталія, як неприємно.

Молода пані раз-у-раз так одмінювалася на виду, що ніяк не міг впіймати її нормальний вигляд. То вона зовсім молода, світла, прекрасна, з тонкими рисами, білим мармуровим чолом, то враз робилася підстаркувата, жовта з мутними, неприємними очима.

- Невже ви не вірите, що в природі є щось таємниче? Таке, чого людина не здатна зрозуміти?

- Та ми не знаємо ще й однієї тисячної з того, що діється в білому світі. Наука наша - се тільки початок людського досвіду, перший день творіння....

- Ви про світ видимий, матеріальний, а я питаю вас про невидимий, про духів.....

- Про кого? Про духів? Ну, тепе я вас розумію! А скажіть, як ви дивитеся - ну, хоч би на електричність? Хиба се не дух? Чи може хто знає, яка то сила?

- Я кажу вам виключно про духи померлих. Ви-ж певне читали щось про спиритизм, про будістів...

- Колись читав, цікавився... І мав тоді велику охоту впіймати хоч одного матеріалізованого духа, щоб мені послужив, як от електричність...

- А справді: ваша думка геніальна... тільки не так - не впіймати духа, а зробити, щоб він завжди був із вами... Хиба се не можливе? Ви не знаєте: у мене був синочок... Я иноді виразно почував його присутність, часами навіть веду з ним розмову. Як же зробити, щоб він, щоб бодай його дух, завжди був зі мною? Ви напевне думаєте, що Павлусямій уже ніде не існує? З сим ніяк і ніколи я не помирився!

Не може бути, щоб той розум, та чиста свята душа безслідно загинула Ні!.... І я не тільки вірю в безсмертє, а значить і в духів і в усє тасмниче, але має реальні факти, реальні підстави для такої віри, не кажучи вже про моє прочуття. Три роки, як Павлуся не стало, а я не тільки вірю, що він помер. Мені здається, що вчора ще я його бачила. Пам'ятаю кожную найменшу дрібничку. Ось тут стояла тоді ялинка, залита світлом, чепурненько одягнена, як дитинка у рідної мами. Кругом бігала весела, шаслива дітвора. не було в покоях наших ні-же єдиної смутної душі.

Правда: матері кожна дитина люба та мила, але мій Павлусь був якийсь надзвичайний. Он, у мене там сплять зараз двоє - діти собі таї уже. А той.... Мені не траплялася жадна людина, щоб ним не милувалася, не тішилася.

Того вечера він якось особливе всіх приваблював. Мені здалося, що він у перше почув себе господарем у домі і так широко, так ласкаво всіх витав.

Розійшлися маленькі його гості шасливі, задоволені. Здебільшого то були селянські діти, що з роду нічого подібного не бачили.

Я стомлена, про те шаслива, повна надії на свого первістка лежала в постелі. У спальні мерехтіла нічна лампочка.

Я ще не спала.

Бачу... розумієте? - бачу навів, що увіходить до мене якась чорнява, зовсім незнайома жінка, так ніби пані, але обідрана, як циганка. Тихо підходить до ліжка, стає мені в головах, пильно, суворо так дивиться на мене таї каже:

-Ось ти втішаєшся своїм сином, а того й не знає, що з ним може статися... Є маленька сирітка, дочка народньої вчительки....Треба тобі взяти її за рідну дитину.

Лежу, слухаю, дивлюсь, як вона безшумно виходить зі спальні мов тінь.

І раптом захнулася!

Страх опанував усю мою істоту і я зірвалася на рівні ноги.

До того була зворушена, що збудила тяжко натовленого мужа, аби мене хоч трохи заспокоїв.

Минуло по сьому так коло двох тижнів. Я сливе позабула про той вечір, зовсім заспокоїлася і тільки почувала якусь невідому мені

вагу на душі.

Коли се знову в душі, так само в усіх подробицях з'являється вона... Тихо наближається до ліжка, стає в головах таї каже:

- Рідна мати нічого не хоче зробити для своєї дитини.... Так знай: коли ти не зведеш до купи братіка й сестричку, то зведе їх сам Бог....

І я знову бачу, як вона випливає зі спальні. Холодний піт ~~вск~~ укрив моє чоло. Я тремтіла до ранку, навіть муж не міг мене заспокоїти.

Ранком поїхала до міста шукати сирітку. Звілси ми їдемо так: кіньми до залізниці, а там до нашого повітового міста поїздом. Приїхала к обіду.

І тепер тільки себе запитала: чому-ж я саме сюди приїхала шукати сирітку, дочку вчительки? Розвідую однак: де перебувають круглі сироти? Ніде не перебувають... Є дитський приют у нас, але не тут, а в губерніяльному місті, а тут тільки богадільня для старих і немічних. Розповіла про свою пригоду знайомим. Дивуються іронізують із мене. Кажуть, що в усякому разі тут такої сироти нема, бо все, що робиться відомо всім. Так ні з чим і назад поїхала. Коли була вже в поїзді, почала страшенно нервуватися. Усю мене пекло як у горячці і я не знаходила собі місця.

- Чого-ж власне я їздила?

Не пам'ятаю вже, як і до дому доїхала.

Кажу чоловікові. Він мене заспокоює, упевняє, що все пусте, що в мене нерви хворі, що треба лічитися.

- І де вона, справді, може взятися, така сирітка?

- Так то воно так, а про те треба-б було краще пошукати, зайти бодай в богадільню.

- Ну, то на днях поїдемо разом і в богадільню і до лікаря. Я не заспокоїлась.

Тягнеться перший день - болить душа, минає другий - важко на серці, а у ночі.... Тільки що лягла, ще й світла не гасила, знову вона в усіх подробицях!

- Ось ти була і в місті та не пошукала.... Одна мати все зробила для своєї дитини, друга не схотіла.... Не зведеш уже до купи братіка і сестричку, а зведе їх сам Бог....

- Я вже не скочила з ліжка. я злялась *зонами Коза огорчилась*

так страшенно скрикнула, що всіх побулила й перелякала.

- Ту ж мить їдемо до міста. - кажу чоловікові, - а то я збожеволію. Зараз же до міста. Зараз же їдемо.

- Ну й куди ми поїдемо серед ночі?

- Їдемо, бо не можу тут zostаватися. Вона й зараз мелькає мені перед очима і наче я чую той тихий, страшний голос. Їдемо, бо зараз же сама поїду.

- Хиба ж вона страшна.... Ну, конечно, страшна... мара невідчепна....

- Та ти хоч скажи, як она з себе ся мара?

- Яка? Молода жінка, висока, струнка, чорнява на виду, уся обідрана.... Зовсім скидається на циганку.

- Ну?

- Ну, і волосся чорне, як вороняче крило, густе та кучеряве, так і вється по всій голові.... А найстрашніші очі... якісь суворі й сумні і пильно, врохи скося дивляться....

- Ну?

Я вся стрепенулася відразу. Устромила в муга гострий погляд і все зрозуміла....

Він стоїть білий, як полотно, губи тремтять, очі несвідомо блудять....

Рано я вже в богадільні.

- Скажіть, будьте ласкаві, чи не має у вас сирітки, дочки народної вчительки?

- Дочка народної вчительки, кругла сирітка, була в нас, але вчора ми відвезли її в губерніяльне місто і дитський притулок.

Я трохи не зомліла.

Хазяйка богадільні се помітила, заметушилася.

- Вам недобре? Може води холодної?

- Ні, ні.... спасибі.... не турбуйтеся.... Часами зі мною таке трапляється, але швидко проходить.... Я хотіла взяти ту сирітку собі за дочку.... Чи не можна вернути її?

- Чому ж ні? Напишемо до притулку і зараз же нам її привезуть. Добре діло зробите: така розумна дівчинка і до того вродлива.... Та ви її знаєте?

- Будьте добрі -зробіть се як найшвидше.
- Через тиждень напевне буде у нас.Приїздіть і візьміте.Я дуже дякувала, ще раз просили поспішити і пішла.
- Ну, що? - питає стурбований муж.
- Учора відвезли в Губерніяльне місто в дитський приют.
- Кого?
- Нашу сирітку.
- Яку?
- Дочку народньої вчительки.

Він зробився на виду дѣмним та чорним мов ріля і за ~~всѣм~~ подорож до дому ьільше й слова не промовив.

Я була теж сумна. Не знала бо, чи мені радіти, чи плакати? Розумом себе розважала, а в душі шось хлипало. Душе заворушилося прочуття чогось недоброго.

Сяк-так проминув довгий та важкий тиждень. Муж аж постарівся за сей час. Я теж змарніла, ослабла.

Нарешті я знову в місті. Одповіди з приюта нема. Минув і другий тиждень, а відповіди не було. Се дуже дивувало хазяйку богадільні.

На третій тиждень я так знесижилась, що ледве-ледве ходила і ні про що вже думати не могла.
До дому вже не вернула, а перебувала у місті, подавши до приюту танго.
Не довго вже дожидала. Ранком одного дня приходжу, мене зустрічає хазяйка, подає мовчки якусь бумагу.

Перебігаю її очима:

...!Кругла сирітка, дочка народньої учительки, по приїзді в наш приют заслабла на тиф і вчора вмерла".....

Голова мені запаморочилася, в очах пішли жовті плями, уся кімната переверталася разом зо мною і...

Я зомліла.

Повернула до дому зовсім хвора і тілом і душею. Аж тепер я зовсім ясно зрозуміла все.

В душі, в мізкові, і цілій істоті над усім панували слова: не зведеш уже до купи братіка й сестричку, а зведе їх сам Бог.

І ось із сього вечера по всіх покоях почали тріскати меблі.

От так саме, як і тепер.

Через тиждень навалик заслаб.

Покликали лікаря -діфтеріт.

Я відразу втратила усе надію і дивилася на улюбленого сина як на мерця, хоч він був іще зовсім бадьорий, кріпкий.

Я не помилилася

-Мені, мамочко - каже якимось - приснилося, що ви тільки й можете зробити так, що я не вмер. Зробіть се для мене, мамо! Я не хочу вмирати.... Я-ж іще не жив на світі.... А як я виросту, то ніколи, ніколи цього не забуду....

Дивиться на мене з мольбою, з побожністю, обіймає вже холодними, білими рученьками, цілує сухими устонами, а очі блискучі плачуть без сліз.... а з них виглядає вже смерть... І уявляє собі ще таку поругу над душею мого незабутнього сина: коли він лежав уже на столі, до нас приїхали з ревізією жандарми....

Мені не спиться....

Нерви напружені, мов струни.

Якийсь несподіваний, безпідставний жах захопив мою душу і несе її в безодню прірву.

Перевертаюся з боку на бік на м'якій постелі, стулюю важкі вії, примушую себе заснути всякими способами, а сон усе далі й далі ухидить од мене.

Навкруги замогильна тиша. Десь починають миши шкратати і се ще дужче мене нервує, непокоїть....

Тріснуть меблі - здригаю, серце холодне....

Що се зі мною? Се той, що переміг у собі всі рефлексії? Чого се мені ні з того, ні з цього так погано на душі? Чому лячно? Ні, я просто дуже стомлений, знервований. О!... щось у кухні стукотить, шуршить....

Певне наймичка....

Підвожуся з ліжка, сідаю, прислухуюсь....

Чого-б їй не спати? Тут щось є....

І раптом устають перед очима мов живі жандарми...

Ага! Ось де причина мого переполоху. Ну, се пусте діло. Я-ж тут проїздом....

Лягаю знову і знову намагаюся заснути, думати про щось далеке, тим часом мимоволі лізуть до голови страшні спогади, переплутуються

мов павутиння з другими ще страшнішими, малюються яскраві, повні трагізму картини пережитого. Ось бліді, понурі обличчя товаришів моїх, їх оточують червонопикі узброєні жандари та поліцаї... У хаті гармідер, плач переляканих жінок, лемент малої дітвори...

Ух... Та що се зі мною робиться?...

Десь стукотить... Холод, мов електричність пробіг по всьому тілі.

Вони?... чи може господар повернув до дому? Ні; тихо... може й не тихо, бо від шуму й дзвону в ухах я вже нічого не чую... Почуваю тільки, як у всьому тілі нерви тремтять...

О!... Знов наймичка грюкає в кухні. Чому доси не лягає? Де таке видано на селі? Певне тут є змова, зрада: дожидається наказу, щоб ти женько впустити непроханих... Хиба я сього не знаю? От і господаря доси нема дома... Але-ж я собі проїздом! Я зовсім його не знав, чого-ж мені страхатися?

Ні! я не хочу бути навіть свідком тих темних діл, що робляться у ночі!....

Я не засну однак у сьому домі! Я тут не можу заснути! Уся істота поривається кудись бігти, усі мязи напружуються для того....

Зіскакую з ліжка, прохожусь.

Мов невольник із тюрми поринаю думкою на простір і там у степах шукаю ліків на свою недугу, а перед очима ледве сіріє вікно, а за ним нічний туман....

В ухах гуде, голова важка, мов кам'яна, повита якимсь туманом, усе тіло нервово тремтить, конвульсійно починають зціплятися мязи.

О... Ні, піду до поштової станції... поїду... хоч світ за очі, аби не тут....

Тремтячи цілим тілом я похапцем зодягаюсь у пітьмі, крадуся навшпинечках до дверей, тихо, мов злодій, вихожу з господи і глибоко вдихаю в груди пронизуючий вогкий туман. -

III yuam
nepesipes

МОРЕ РОЗ'ЄДНАЛО.

Я відїздив із рідного города в другий ще ріднійший. Ріднійший він мені тим, що тут душа моя прокинулася до нового, свідомого життя. Не даремне стільки літ моє^ю молодю юнацькою думкою була одна завітна ~~дів~~ мрія - як би швидше туди, в університет, де серце нашого життя, де осередок людської думки, де "люде". Про все се мов далекою луною доносилося до мене в маленький городок самими книгами. Я чув серцем, я вгадував думкою, що там щось роблять на благо людям. Я й сам без вагання пристав би враз до діла, не похалів би ні сили молоді, ні волі, ні життя.....

Але-ж я цілком тоді не знав, що саме треба робити?

Тепер після чотирьох років студентського життя я не так уже палкий, але свідомий робітник, що хоче вжити свої сили на користь народу.

Я їду від батьків, від сестер на працю в рідне душі моїй університетське місто. Сама подорож мене не тішить - привичний шлях; з (длинх) дому на пароходну пристань, з пристані на маленький папароход, що переправить усіх пасажирів на рейд, де дожидає вже пароход великий; сим великим через море до залізної дороги, а там уже й дома проміж вірними товаришами. Звичайна, кажу, для мене подорож і не цікава.

Про те на сей раз я так помилився, як ще ніколи.

Була молода весня по великодних святах. Ранок був тихий, свіжий напоєний пахощами. Легко й привільно дихалося. Тільки що викочувалося з-за моря весняне сонечко. Над морем ще лежав білопрозорий туман, що ~~д~~едви закутував далекий морський краєвид.

Коли я вступив на маленький пароход, то зараз-же закріпив кілька невольників, що злегка побрязкували кайданами. Ся житева картина для нас геть буденна; не раз кожному доводилося бачити ті блідо-жовті невольничі обличчя, на яких лежить печать кам'яної байдужности до всього світа. На сей раз мене здивувало те, що немов радість яка, щось живе було на виду в усіх невольників. Вони були ніби щасливі..... Жалібно дивилися їх очі в туманну далечин-

ну морську, повними грудьми, вони вдихали в себе свіже, морське повітря, навіть рухи були якісь жваві. Трохи згодом я зрозумів, що вони справді у сей час почувать себе щасливими, але се щастя - хвилина одна. Невольники на одну хвилину просто впилися свіжим повітрям, зацікавилися новою обстановкою, новими, вільними людьми, чого давно вже не бачили, пробуваючи у тюрмі-домовині.

Широке море, шум від коліс парових, човни, що сновигали скрізь, люде, що метушилися навколо, словом увесь сей колот, і гармідер, а до того ще й весняний поранок зробили найбільше в світі чудо - невольників зробили вільними. У сею хвилину вони не чули, що на ногах їх брязкають кайдани, хоч доси сього і у вісні не забували.... Отже, ж вони були щасливі.

Усіх невольників було п'ятеро; їх етапом перевозили на великий паровик. Усі вони були середнього віку, але один із них був старий старий дід, на якого мимоволі всі звертали увагу. І я дивився на сього діда і цілком не міг собі уявити, як він може бути злодієм, він, що ледви вже волочить кайдани? І на виду в його скільки я не придивлявся, нічого не помітив злодійського. Се було звичайне старече обличчя, з погаслими вже трохи очима, з сивою невеличкою розкуйовданою борідкою. Коли сей дідусь усміхався, тоді обличчя робилося у його дуже привабливе. Він був маленький на зріст, а до того й угорбився вже трохи.

У мене й досі така химерна вдача, що я завжди якимось інстинктивно становлюся на боці слабійшого або нещасного. Може се тим, що мати оповіданнями про своє горе викликала в душі моїй почуття жалощів до всіх нещасних, може тим, що я плебей, що діди мої були втікачами від панщини в Херсонщину, батьки в Таврію. Увесь наш рід якийсь безщасний, рід безправних людей, що не знаходять собі місця на нашій широкій землі.

Чи так, чи инак, а мені дуже захотілося побалакати з сим дідом-злодієм, сказати йому хоч одно тепле та ласкаве слово, а коли випадє, то й розпитати його про його злодійський учинок. Конвойні, очевидно, на сей раз були добрі і не боролися балакати з арештантами.

Слово по слову і ми розбалакалися. Дід зі старечою словохиттю розповідав про себе весь час, аж ми приїхали на рейд.

~~вохиття~~ розповідав про себе весь час, аж ми приїхали на рейд.

- Як бачите, - казав мені старий показуючи на свої кайдани, - за дурною головою та й ногам нема спокою. І тільки через отсю дурну голову я й загубив життя своє. Ні, ось ходіть сюди до борту, ось послухайте. Я розкажу вам своє життя, розкажу як бсть усе.

Ми підійшли до борту, обперлися на його і поглядаючи на морі дід оповідав:

- Була в мене колись і хата своя і ґрунт, хоч правда, невеличкий. Ще хлопцем поховав я і батька і матір. Сестра, що була старша за мене, одружилася ще за життя матери, так що взяла чоловіка в приїми. Змалку ще я звик робити на свої сім'ю. Як-же померла мати, сестра у нас стала за господиню. Я так само роблю й на сестру, на її діти. Отто вже став я й парубком. Одного разу в осені, кажу я сестрі: "Хочу старостів засилати". А вже з дівчиною я кохався і ми поклали побратися цієї осені, сестра все одно мені торочить: "Підожди та підожди ще з рік, ти ще молодий". Бачу я, що не каже вона так, бо не минеться нам поділяти батьківське добро, тай мені прийдеться робити вже на власну сім'ю. Звісно, не вирвеш з рота у своїх дітей та чужим не понесеш. Сестра все мене підговорює, а я все своє: "Засилати-му старостій тай край". Коли отсе сестра підвела під мене таку штуку, що моя дівчина сама мене відчуралася, та цієї-ж осені пішла за другого. Гірко мені було та боляче, а надто те, що сестра рідна та рідному братови щастя зруйновала.

- Не хоче, думаю, щоб у мене була власна сім'я, не зичить вона мені щастя. Чи така вже вона жадна, чи має мене за дурника?

Що-ж його тепер робити? Я довго думав, довго ходив, як у горящі. Сестрі не сказав ані єдиного словечка, але вона й сама запримітила, що я довідався про її каверзи. Хата власна мені остогидла, а на сестру так я й дивитися не міг. Як тільки зведу очі на неї, так кров у голову мені й ударить. Бачу добре, що не буде мені тут уже життя і щоб гріха на душу не брати, виправив собі у волости паспорт, махнув на все рукою і гайда шукати щастя на чужині.

- Вже, думаю, такий рід наш удався, що й дід і батько блукали

по світах, шукаючи свого талану, ну, і мені довелося...

Так покинув я рідну оселю. Ні з ким не попрощався, сестрі навіть нічого не сказав. Покинув на дозвіг!

Дід трохи перевів духа.

-Ось слухайте: тинявся я в наймах скрізь по чужих краях: був у Криму, був на Кавказі, а вкінці свого вільного життя опинився аж у Москві. Тут я й загинув, з вільним світом на віки попрощався. А було так: грошей у мене не стало, роботи ніякої. Старцювати сором бере, бо-ж молодий був та здоровий. Уже я й ^зодежі все зайве продав і хожу вже аби в чім, аби тіло не світилося. Чи знаєте Ви, паничу, в Москві "Хитрий ринок"? Оттут усе й склалося так, що мені не стало вже звороту до людського життя. Слухайте-ж!

Дідусь бачив, що я його дуже уважливо слухав і був тим очевидячки задоволений.

- Так от блукаючи по сьому "Хитрому ринкови" я зайшов якось до трактиру. У мене було ще два карбованці, що з сталися від проданої одежі. Беріг я їх як ока свого, але голод, мовляв, не тітка. Так мені схотілося горячого борщу, ну, просто мов перед смертю. Отто-ж захожу в трактир, сідаю собі в куточку коло стола, дали мені борщу. Трохи переогодом увійшли два якісь парубки і собі сіли коло мого стола. Взяли вони пляшку горілки й закуски. Поки я їв борщ, то ми поволі й розбалакалися. Я їм по ширости розказав про свою біду, про безробіття.

- Та в Москві не легко роботу знайти, а ще як у кого нема пашпорта, - каже мені один з

- Та що там той пашпорт? Ось я і з пашпортом, а валандався вже другий місяць без роботи і так прожився, що ні з чим і до дому вернути. Роботи що часу питаю, а її нема та й нема! Хиба-ж я таким старцем ходив? Се вже я тут так розкішно вбрався...Оттак, як бачите, пропадом і пропадаю.

-Так, так, - каже той самий. - Жаль мені й дивитися на тебе. Ми-б тобі з охотою пособили, та що-ж ми зможемо? Ми, бачиш, різники, то в нас такої роботи й нема. Либа от що: приходить завтра до різниць- на базарі- знаєш? - Може ми тобі хоч сяку таку роботу де небудь та знайдемо. А ке лишень свій пашпорт!

-5-

Я з радішами дістав їм пашпорт; подаю.

- Еге, - каже знов все той-же, вертаючи мені пашпорт, - він у тебе не просрочений, жити по йому можна. так приходить завтра до різниці. Ну, а зараз посувайся ближче та запємо могорича. Не бійся: ми самі тебе попоштуємо, а як заробиш грошей, ну, тоді вже із тебе могорич.

Я попереду почав було відмовлятися, а далі думаю: "Може й справді ці різники такі добрі; може справді роботу чкусь знайдуть?"

Випили ми ту пляшку. Я аж ні трохи не впився. Вони почали проміж себе балакати, чи брати їм другу? А я сижу тай думаю: "Дай і собі поставлю одну, де вже наше не пропадало! А чей Бог дасть роботу".

Звелів і я дати пляшку. Випили ми ще по чарці, по другій. Мені так щось весело стало на душі, мрії такі радісні та щасливі метушаться у голові, самі різники здаються мені такими добрими, що я трохи не кинувся шілуватися з ними. Далі по троху в голові почало туманіти, шуміти в ухах і я ледви вже дочував, що навкруги балакають... тільки як тепер памятаю: Спати мені дуже захотілося. Борю сон - і ніяк не можу побороти: Бама голова хилиться!

-Що за причта? - думаю. - Я-ж і випив небагато... Словом сказати, обперся я на стіл руками і заснув кріпко. Либонь і не мало таки проспав, бо як хазяїн трактиря розштовхав мене, то було вже над вечір, а я-ж заходив обідати.

-Тут, - каже трактирник, - спати не можна; йди собі до дому.

Я розбурхався і раптом усе згадав. Дивлюся - товаришів моїх вже нема. Поліз до кишені - гаманця дасть Біг. Мені моторошно зробилося. "Обікрали" - думаю.

- А де-ж вони поділися? - питаю стиха у хазяїна. - Хто-ж се гроші витяг у мене?

- Які там гроші - перепитує хазяїн. - А он то що з рук у тебе зараз випало?

Дивлюся: справді на підлозі біля мене лежить мій гаманець. Як я його дістав - хотів, бачите, розплачуватися - та з тим і заснув, стиснувши його у жмені. Розіжмав кулак, то він непомітно і впав на підлогу.

Я звісно зрадив, хоч і був ще не зовсім при своїй пам'яті: мовчав якийсь стояв у голові.

- Скільки з мене треба? Получайте, - кажу хазяїнови.

- Десять копійок за борщ.

Але про горілку мовчить. Дає мені здачі з карбованця дев'ять-десять копійок. Я думаю: "Се він забув, що я потребував ще й пляшку горілки". Мовчки беру я здачу, Поволі перелічую, думаю, що він зараз ізгадає. Перелічив, поклав у гаманець, вихожу... Уже коло дверей питаю:

- Так вони за всю горілку заплатили?

- Еге, - каже трахтирник, - твої товариші за горілку заплатили. Вам чужого не треба.

- Чудасія! - подумав я виходячи. Які тут усе гарні люди!

Але не так то вони й гарні були, як мені здалося. Коли вже після по тюрмах я довідався про всякі злочинські штуки, то тепер добре знаю, що не одна моя дурна голова через них пропала. Ось слухайте далі.

Пішов я другого дня до різниць. Питаю, шукаю тих різників, та з тими не знайшов. Хоч би тобі єдина душа знала їхні прізвища! А я ті прізвища добре замітив; не забув і не помилюся. Про те я поклав навідатися ще й на завтра: може якось їх самих де зустріну. Прихожу другого дня - нема їх, третього - нема.

- Ну, думаю - або вже таке (визначення) моє щастя, як трясця, або мабуть вони мене обдурили.

Через який там час я постеріг, що в мене не має пашпорта. Загубити його я в ніякім разі не міг! Та он що! Отті ж різники не даремне мене про(~~шанували~~) пашпорт питали та горілкою поштували. Либонь мій пашпорт їм на щось та здався.

Питаю я про різників і про свій пашпорт і в трахтирі тому. Хазяїн каже: "Різників не знаю, а пашпорта ніде не бачив." Ну, думаю: "Каж його бери! Якимось хоч трохи зароблю грошей і без пашпорта, тай будь вона проклята та Москва!" Так я собі й жив. Ночував уже в нічліжному домі, бо вже стало холодно - осінь почалася. Одно тільки я вже й носив у своїх думках: як би його швидше вибратися з сієї Москви? Але... скажіть мені, як вернутися до дому таким обірванцем? Тай з чим його вийти. А роботи все нема тай нема, та не довго вже я й прожив у Москві.

Однієї холодної ночі до нічліжного дому явилася поліція. Усіх безпашпортних потягли в поліцейний участок. Проміж нашими нічліжанами

таких було трохи не половина. "Що-ж воно, думаю, тепер буде?" питаю у бувалих людей. Кажуть, що всіх будуть розсилати до дому по етапу. Господи! мене такого обірванця до дому та ще й по етапу мов злодія! Що помислить та, яку я й доси кохав? Ні, се вже через край великий щором! Не буде сього! Але що робити? Кого благодіти?

Тимчасом поки ми перебували у частку, то я вже й вихід знайшов і трохи заспокоївся. Я, бачите тут якось відразу здружився з одним бродягою. Того чоловіка можна було пізнати всього враз. Видно було по всьому, що він не тільки нікому лиха не ^{по}бажає, а й помислити не зможе. І справді, як воно вже там сталося, а я й доси згадую його завжди добрим словом. Яка се була добра душа! А до того ще й веселий, хитропливий: він усіх нас розважав своїми оповіданнями. Може було що й прибріхував трохи, але так до ладу в його все виходило, неначе на-віч усі бачили. Се був справжній бродяга. Знав він усі входи й виходи, усі закони. От стільки літ я вже проміж ними проживав, а таких мало зустрічав. Він отто мене й навчив, як попастися до дому не по етапу, а вільним чоловіком. "Добра, думаю, вигадка!" Я вельми їй зрадів і спокійно вже ждав своєї черги. Нарешті й мене спитали: хто я і звідкіль? Я відповів, що родом з Криму, а саме з Керчі. І погнали по сьому мене етапом з тюрми до тюрми, аж до самої Керчі. От ми вже прийшли і в керченську тюрму. Мій приятель-бродяга, що теж назвався керченським мішанином, питає мене:

- Чи не хочеш часом по городу прогулятися?

- Чому й ні?

От прийшли й начальники; питають нас - а ми собі все в парі ходимо, так здружилися.

- Ми, - каже мій приятель, - хоч і керченські мішане, але не ті, що записані у Вас по бумагах. ось відішліть нас у міщанську управу, так там ми й виявимо свої дійсні фамілії і всіх своїх родичів.

Повели нас під конвоєм у міщанську управу; приставили до старости.

- А де-ж сам староста міщанський? - питає мій приятель.

- На що він тобі? - обзивається йому у вічі староста. - Се я.

- А ви тут? А я вас і не бачу. Здрастуйте, ваше благородіє! Привіз я вам поклін із Москви.

- Ти-ж хто такий сам будеш?

Він уже знає, що етапні.

- Та хіба-ж ви мене не пізнали? От лихо мені!

- Чи-ж я тебе де небудь, хоч бачив?

- А як-же! Хіба-ж ви забули, як позаторік, коли ви в ранці увійшли в управу, то я стояв оттут, а ви сіли он там. От як зараз памятаю; ви тоді й цигарку таку-ж саму курили...

Та ти язиком не плети, а кажи чого прийшов?

- Та просто схотілося нам з товаришем прогуляти по городу та побачити, який такий у Керчі міщанський староста та ще чи добрий він?

- Та кажи до діла або йди собі з Богом!

- Та діло буде, як що Ваша милість пожалує на чайок бідним бродягам.

Усі в управі засміялися. Зібрали нам трохи грошей і пішли ми собі знову до тюрми.

- Так ти бродяга? - питають мене начальники у тюрмі.

- Бродяка, ваше благородіє.

Почали мене судити за бродяжество і присудили, як я й сподівався, на заслання в Сибір.

Я перехрестився. "Ну, думаю, нехай буде його святая воля!" Чи знаєте ви, паничу, що рідко який засланець зостається жити в Сибірі? Його щось усе тягне в рідний край. Не рідко буває й так: ранком приведуть засланця у те село, де йому призначено жити, припишуть до волости, а у вечері він уже мандрує сюди, в Росію. Спродасть зараз чалдонам половину з одєжі, що дає йому казна, купить собі казанок для подорожі, чайник; накупить чаю та сухарів і гайда в далеку дорогу - де просто великим шляхом, а де тайгом.

Дорогою не без добрих людей: там заробить, а там випросить Христовим імям. А за те, як уже приспіє робоча пора по селах, то вже кожен бродяга робить у чалдонів на полі. Де-б не застали його жнива, скрізь він батаний робітник. Рідко хто з нас у жнива вештається без діла. Чалдони нас за се годують, здебільшого й гроші за роботу платять. Правда, буває й ламають умову, ну, тут уже жалітись тільки Богови єдиному.

Оттак і я думав зробити. так і зробив.

Уже я мандрую з Сибіру до дому. Я був дуже обережний, бо знав, що як спіймають мене безпашпортного, то пропали всі мої заходи. Скрізь мені щастило і так гарно та весело було на душі. Перейшов я сибірську границю, в Щадринську навіть ночувати не зістався і далі, далі...

Пройшов уже й Росію і ось я вже в Україні між своїми людьми. Ніхто не знає, де я пробував, що робив, бо навіть вірнішому товаришеви я не сказав своєї фамілії. Та він і не хотів, а навпаки остерігав мене: «Нікому в світі не кажи, хто ти й звідкіль. Ти ще мало знаєш нашого брата-бродягу: буває хто й усе, аби самому скористуватися твоїм "чистим місцем". Прохожу вже по своїй губернії і всею істотою якимось відчуваю, що тепер я сам свій, не казенний, не арештант. Ось-ось іще трохи, й минеться лихо; минеться і хай собі пливе за водор!»

Ви, паничу, не можете собі й уявити, який то був щасливий день у моєму житті, коли я проходив уже знайомі мені рідні села. Коли-ж я підійшов до свого села, то від щастя дух мені в грудях стискало і я ледви міг іти далі. Того дня я до смерті не забуду. З великого щастя я упав, цілував рідну землю, поливав її горячими сльозами, мов мала дитина. Справді, чим я був дотепер і що я зараз? Одяга на мені гарна, нова, ще й грошенят трохи єсть. Усе, про що мав, що три роки снилося — усе здійснилося. Тепера уже не повернуть мене назад у Сибір, не поженуть і до дому етапом — я вже дома! З утіхою вхожу я в рідне село. Стоїть воно, мов рай який, таке-ж пишне та хороше, яким я його покинув. Трохи не кожне дерево мені відоме, рідне мені. Іду селом, дивлюся навкруги — аж млію, а серце бється у грудях з радощів. Намірівся просто піти до сестри, забув уже минуле, простив їй усе...

По дорозі стояла волость і я туди заєрнув. Уві, що були біля волости, здивовано якимось дивилися на мене, мов на мару яку. Увійшов я у волость, оглядаю людей, пізнаю і хду, чи мене хто признає? Коли се підходить до мене писарь, витрішив на мене очі та аж скрикнув:

— Чи се ти, Миколо?

— Як бачите, Степане Петровичу, я самий.

— Так се ти втік із Сибіру?!

Коли-б серед зими ударив найстрашніший грім, то я-б так не здригнувся, як почувши отсі слова.

— Боже мій! — промайнуло мені в голові. — Звідки-ж вони все се знають? Адже-ж я нікому, ані єдиному, ані у ві сні не промовив своєї фамілії! Чи-ж се не сон, буває?

Як мрець прибитий до хреста стояв я нерухомо і не відчував від

собом ніг. Нічого не розумію і нічого не можу висловити. Зібралися люди, гомонять собі стиха, на мене дивляться.

- Е, треба тебе голубчику, зараз по начальству приставити, - каже писарь.

Посадовили мене спершу в холодну, а звідти повели до станогого.

Становий каже: - Ти з якимись там злодіями в Москві церкву обікрав і тебе-ж за се в Сибір заслали. Як-же ти звідти втік?

Я почав хреститися й присягати, що ніякої церкви ніколи не обікрадав, що весь час прожив у Москві.

Становий під арештом направив мене до слідувателя. Слідуватель показує мені бумаги.

- Ось, каже, питають, чи до вашого обчества ти приписаний? А отсе наш одвіт, що ти взяв з волости пашпорт і пішов десь по заробітках. А отсе знову повідомляють, щоб виписати тебе з обчества, бо тебе вже заслано в Сибір. Ну, як-же се?

Ах ось коли я розібрав в чім діло.

- Та я, кажуть, пашпорт свій давно вже загубив.

- Та як-же ти жив без пашпорта? Де-ж ти пробував увесь сей час? Ну, кажи!

Та ще мені було йказати? Ніде я, Микола, не жив, ніде не пробував. Був бродяга "непомнящий" свого роду, ходив по своїй волі в Сибір, заробляв собі на одєжу у чалдонів, а хіба таких "непомнящих" мало?

Словом, ви, паничу, розумієте: хтось у Москві обікрав церкву, когось там судили по мойому пашпорту, хтось пішов у Сибір... Певне він уже знову так само обкрадає, а може живе дома в сім'ї, бо обчество й не знає про його злодійство і там його місце зосталося "чистим". Я-ж невинно страждаю.

Розказав я вже про все слідувателеви, як і що і де було, а все-ж таки мене взяли в тюрму.

Щось коло двох років я там просидів: усе справки ходили про мене. Нарешті скінчилось. Присудили мене до заслання в Сибір за те, що я звідти втік! І тепера вже з сердечним болем не по своїй охоті попоміряв я знову великий сибірський шлях, та ще в додаток і канчуків скоштував.

Я слухав оповідання діда перекинувшись боком через борт і підперши голову рукою. Мені здавалося, що моя власна душа по проху

всмоктує в себе се старече горе. Я вже не міг сказати йому того теплого слова, що хотів, бо прочував, що тут усяка найтепліша участь стане за образу. А тимчасом дід, подивившись на великий парохід, що був уже недалеко від нас, почав далі:

- З того часу отсе вже десятій і мабуть останній раз мене женуть у Сибір. Не тільки свого села, а й повіту свого вже не бачу, а так скрізь по Україні вештаюся, поки не спіймають мене безпашпортного. Поки мандрую по Сибіру, то заробляю собі с'як-так шматок того насущника. Там легше заробити тай у звичай увійшло з давніх-давен, що чалдони нашого брата-бродяги не цураються. Коли ж роботи нема, то доводиться ^у"стріляти" попід вікнами, бо у чалдона вкрати і не думай. Гнати-меться за тобою, аж дожене. А як вже дожене та побачить, що справді ти вкрав, то просто вб'є тай усе тут. А вже в Росії заробити не можна, то тут або крадеш, або "стріляєш".

Отсей останній раз тікав я з Сибіру і думав добитися вже до рідного села. Прийду, думаю, у своє село, жити-му там у кого небудь за Христа - ради. Однак тепера вже мене ніхто не пізнає, та мабуть і перемерли вже мої однолітки. У рідному краї мені хотілося умерти.

Уже я наближався до своєї губернії. В одному селі над вечір зустрів коло хати двох чоловіків. Прошу Христа-ради. Люде добрі, спасібі їм, винесли мені шматок хліба. Тільки що хотів було попроситися переночувати, коли дивлюся - парю поуз нас проїздить якийсь д'єбелій мужик. Я на його дивлюся, а там і не бачу, що люде скидають йому шапки. Ураз припинив той мужик свої коні та до мене.

- Ти хто такий? Ти чому мені шапки не скидаєш? Хиба тобі повилазило, що старшина їде? От я тебе старого чорта зараз та в холодну!

Розкричався на мене - страх як аж почервонів з пересердя.

- Ах, ти таке, ах с'який! Візьміть його, старого дурня, та відведіть у холодну!

Взяли мене ті самі добрі люде в холодну. По тому, як старшина довідався, що я не тутешний, спитав у мене за пашпорт. Ну, тут я вже знав, чим воно знову все скінчиться.

І от замість того, щоб умерти в рідному краї, доведеться держати на своїх грудях чужу холодну землю... А то може де в тайгах сибірських закопбну мов собака і труп мій розтащуть ненажерливі вовки.

x) просити Христа ради

Не вернутися мені в десятій раз сюди, ох, не вернутися! Серце моє чує. Старий уже я став і ветхий....

Згадка про минуле розбите життя, що впало на самий спід лукавого людського моря, Розворушила старого. Він зітхнув глибоко й замовк.

Я слухав усе, затаївши духа. Але вкінці я почав пильніше придивлятися до старого. Щось дуже знайоме я часом постерігав у його старечих рисах, у його погасаючих очах, але я ніяк не міг пригадати, де саме я бачив уже ті риси?

Тимчасом наш маленький пароход причалив уже до великого. Подали сходню і усі потроху переходили на великий пароход. Конвойні вже пильнували арештантів, що мали йти після всіх. Ми з дідом стояли недалеко від сходні, куди до гурту зібралися усі невольники.

-Мені здається, дідусю, що я вас десь уже зустрічав, де-бачив?

-Може й бачили; про се не знаю, паничу.

-А звідкіля-ж ви самі родом?

-Звідкіля? Хиба вам цікаво се знати?

Дід підвів голову і пильно подивився на мене своїми погасаючими очима.

-Бачу, що у вас, паничу, душа добра...

Я мовчав.

-Родом я з Херсонщини.

Якась темна маса враз насунулася на мій мозок. Я почув у душі щось страшно-страшне, але ще не міг ясно розібрати, що саме?

Невольники почали сходити вже по сходні на пароход побрязкуючи кайданами.

-Дідусю! А з якого повіту? - з острахом якимсь спитав я і поглядом молив діда сказати правду.

-Тепер, паничу, вже однаково мені... Я з одеського повіту з села Ковалівки. Прощайте! Згадуйте часом про діда...

У мене стрілою понеслося в думках: -Моя баба теж родом з Херсонщини з одеського повіту, з Ковалівки...Поминає раз-ураз у грамотці за "упокой" свого брата Миколу, що десь умер на чужині... Що-ж се таке?!

Я враз увесь похолов, скамянів, нічого не бачив і не відчував, що я живий....

- Ді^уу... мій рідний..... у каи^уаданах! - вибухло нарешті стог-
нання з моїх грудей.

Я прожогом кинувся до сходні, Але сходню вже знято. Наш малень-
кий пароход повертав до берега. Широке й глибоке море розєднало нас.

Літературно-науковий Вістник, рік 1900, Том XI. Стор. 198.

лялася. Де-хто почавши оповідати, враз обривався і пусто червонісоромлячися своєї убогої фантазії і діло кінчалося загальним сміхом.

Але ось дійшла черга і до Черченка.

Він подивився на Зіну, що сиділа на супроти його і почав звільна, оповідати певний у тому, що нерозумно він, Черченко сказати не може:

-Я розкажу Вам сьогоднішній свій сон.

Зіна догадалася, що той сон він розказувати-ме для неї. Вона думуватливо слухала, не спускаючи очей з Черченка.

-Сниться мені, що стою я десь, не то в відомій, не то в невідомій місцині. Світла ніч. Перед мене розістлалося море, широке, далеке.... Над морем, над самим обрієм, висить повновидий місяць і кидає через сонно-плескучу воду золоту стежку до моїх ніг. І стежка ся доріжечка світла, вертиться, крутиться, мов довезний золотий зал, та так швидко крутиться, аж часом здається, що іскри з неї в гору летять. Я зачарований дивлюся і ніяк не можу надивитися на таке життя природи, не можу відірвати очей.

-Нарешті я таки переміг себе і подивився навколо: з обох боків позад мене - гори й гори, великі й малі, одна гора ховається за другу. Коли се враз усі вони здригнулися, Поворухнулися по своєму місці... Тихо, плавно, безгучно сунуть усі на мене. Острах мене взяв. А вони пливуть, пливуть... ближче... ближче, і всі зостановилися біля мене. Всі злилися в одну величезну гору, що закрила собою і море і місяць і весь простір широкий. Темно зробилося, мов у могилі.

-Про те-ж у мене буцім то котячі очі і я все бачу. Бачу я, що ся величезна гора уклалася східцями, мов тераса. Придивляюся душою коли вона, ся величезна тераса не мертва: на ній щось ворухиться і під нею теж ворухиться. Дивлюся я й очам своїм не йму віри. Уся ся громада єсть чисто акрита жолудками. А що найбільше тих жолудків так у низу, По підгір'ю. Сі жолудки, що під горою, кріпко присмокталися до кори землі, що сили й снаги тягнуть із неї соки. Від них ідуть якісь дудочки на гору до тих жолудків, що копошаться по східцях аж до самісенського верху. А по всіх тих дудочках біжать якісь соки. Чим вище східці на горі, тим жолудки на них дебелийші, ситнійші. На самому-ж версі де-кільки великих, гладких, аж вилискуватих жолудків, що їм аж боки порозпирало. Що се? думаю, що се таке?

А, зрозумів. Найвищі гладкі жолудки тай усі ті, що по східцях гори, тягнуть соки з тих жолудків, що присмокталися до землі. Та яка ж сила цих по землі, що їй ступити ніде. І які вони всі маленькі, миршаві. Либонь мало соків їм зостається. Жаль стало мені цих миршавих, із яких тягнуть трохи не всі соки, і я хотів їх порятувати. Про те, що робити? Он там із низу одна гора не дуже шільно притулилася. Треба її якось підкопати і тоді вся ця громадина похилиться на бік і гладкі жолудки попадають на землю. От і почав я підкопувати гору. Коли се вже як заворушаться, як зашиплять усі ті жолудки, що по східцях. Надулися настобурчилися та враз як приснуть на мене своїми соками, так із ніг мене і збили. Підвівся я згодом і бачу, що сам так нічого не влію, треба шукати іншого способу. Тоді я кинувся було поперерізувати ті дудочки, по яких бігли соки к гору. Але-ж як почав я, що цих дудочок десятки, сотні мільйонів, то й руки у мене подубіли. Де-ж люде? Де- мої помічники? Нема нікого. Я хочу їх покликати, хочу крикнути та щоб на весь світ почули, але щось здавило мої груди і відібрало голос у мене. Я далі шукаю очима хоч одну її, мою вірну помічницю, мою співробітницю, але її ніде не видно. Коли ось ненароком кинув я погляд у одно місце і бачу: на східцях, не високо й не низько ворухиться у сьому муравнику з жолудків щось подібне до людини, але таке мале, мале. Простягає воно до мене свої реченята, мов би благает спасіння. Та я бачу, що й її спасти вже не можна, бо вона так приросла вже до сусіднього жолудка, що їх не можна й розднати. Я знову збираю всі свої сили, щоб покликати людей, щоб крикнути.... Крикнув, тай прокинувся.

Зіна, як маківка червона, провела рукою по розпущених волосях і, не діддавши ся своєї черги скрикнула:

- Тепер я розкажу вам свій сон.

І зараз-же, жартівливо додала: "Мені також се завтра приснилося".

Вона зараз стала серйозна і поважно почала:

- Стою я, дивлюся і бачу.... а в тім се він стояв, дивився й не бачив, а я скажу просто:

- Княжна якась намислила збудувати собі каменицю. Будувала вона її не рік і не два.... Увесь свій розум, усі свої багатства поклала на те, аби камениця вийшла хороша. І справді з належор камениця була симетрійна, чепурна, приваблива. Проте вся суть її, усі багатства й роскоші були в середині, в покоях. Покої були теплі, просторі й світлі.

Сама княжна своєю вмілою рукою порозставляла в покоях усі дива з життя і природи.

- Усеї, чим цікавився її допитливий розум, що любила її гаряча душа, усе, що було найкращого в світі, усе те вона з любов'ю збирала в свої покої день по дню, рік по року. Тут вабили очі розкішні картини галерії, багато-дивні музеї, дорогі бібліотеки. Тут були зібрані всякі дива, що траплялися їй у житті.

- З акваріумів, повних усякою рибкою, високо в гору вибухали фонтанні і прохолоджували воздух. Усякі тропічні рослини освіжали повітря і напоювали його чудовими пахощами. Дрібні співучі і в день і вночі пташки тішили душу своїм веселим щебетанням з розгонали смутку, який би тяжкий він не був.

- Усяка штучно зроблена мебел, усі речі в покоях перебувалися електричною силою й швидкістю. З покою до покою були проведені телефонні дротики.....

- Словом усе, що здобула наука-практика, усе та княжна вмілою рукою прилаштовувала до всіх своїх покоев.

- Вона мала одну ідею: показати людям, як можна жити розумно, щасливо і тим самим прислужити їм.

- І таких покоев, так добре впорядкованих, ніде не було в тім краї.

- Приходили люди повз ту каменицю, старі й малі, чоловіки й жінки. Кожен чудувався нею, кожен хвалив сю дивну каменицю за те, що вона така хороша з надвору, не догадуючися, що вся суть її була в середині, в покоях. І слава пішла про неї геть по всьому краю.

Княжна все те бачила, все чула, боліла думкою й казала собі: "Проходить людська товма мимо моєї камениці, любоща з надвору, але ніхто з них не розує, що все найкраще в покоях моїх. Ждатиму покірливо, поки пройде князенко; він ураз догадається і попросить мене показати всі мої багатства, що з такою любов'ю збираю я для його, нічого не розтрачуючи, ніже єдиної дрібнички. Його я в своїх мріях давно вже люблю і всю свою душу, всі багатства, свою працю й силу віддам йому. І тоді ми покажемо людям те розумне щастя, якого вони ще не знають."

- І от якось дійшла чутка і до князенка про сю розкішну каменицю. І сказав собі князенко:

"Піду й подивлюся на ту вславлену каменицю. Може вона й справді така хороша, тоді яюсь здобуду її собі".
І почабила князівна, що іде до неї князенко, вельми зраділа в серці своїому і сказала:

"Настав час, час платні за мої добрі діла, час щастя мого".
І зараз же вона запросила князе-ка в свої покої, обняла його поцілувала й сказала:

"Тебе, мій єдиний, я ждала-виглядала, тебе одного кохала, для тебе все се зробила".

-Князенко був вельми радий, що така багата камениця йому досталася, але він не зрозумів суті того, що в ній було. І скоро княгиня се помітила - вельми засмутилася. "Се жий не мій... і не князь... Се прийшов до мене якийсь раб у князівській одежі. З ним я не здобуду щастя і людям його не покажу".

-І мимоволі вона повернула того князя-раба на покірливого свого слугу.

-З засмученою душею вона знову сама розставляє в покоях обережнок рукою ново-здобуті речі, сама змітає порох із найменшої дрібнички, дожидаючи свого князя. Чи скоро, чи довго, але одного дня йшов своєю дорогою, прямував до своєї мети якийсь сирота. Сирота він був, бо був усім чужий. Чужий він усім був, бо мав чисту, правдиву душу і світлий розум.

-Приходить сирота мимо камениці, про яку ніколи й не чув, кидася на неї байдужний погляд і спинається зачарований її красою. Оглядає її навкруги, любить нею...

"Яка чудова, - каже він - ся камениця з надвору. А я певний, що в середині вона ще краща, бо-ж там уся її суть, усі її роскоші. Попрошу господиню, щоб вона показала мені все, що має в своїх покоях

І сміливо він увійшов у покої. Його зустрічає господиня-княгиня "Княгине" сказав він таким ласкавим голосом, що враз заповнив усю її душу. "Бачу я, що ти людина розумна й багата, коли зуміла здобувати таку хорошу каменицю. Як же ти до того ще й добра, то покажи мені все, що маєш у своїх покоях."

І повела його княгиня по покоях.

-Переходячи з покою до покою, він до всього уважливо придивлявся, збагнув ураз своїм світлим розумом усю величність ідеї чудо-

вої камениці і сам розказував княгині, що тут і до чого і як можна зробити, щоб було ще краще.

-Тоді княгиня побачила, що сей сирота в простій одежі і єсть той князь, якого вона ждала-виглядала, з яким хотіла послужити людям.

"Князю, мій". - сказала вона, - для тебе я дбала всі сі скарби, тебе одного я все життя своє виглядала-кохала тобі єдиному віддаюся всією душею, як твоя вірна дружина і твоя помічниця".

-Але-ж сирота засмутився... Він-же йшов своєю дорогою, він простував до своєї мети.

-Стоїть він збентежений, але в розумних і глибоких як море очах його світить любов до княгині.... І стоїть він і не розбере ніяк: де-ж тепер його мета і його шасте?....

Зіна скінчила і прудко перейшла з гостинної до кабінету, де й прилягла ниць на канапу. Довго між молодіжю панувала тиша. Всі ще раз глибоко переконалися, по скільки Черченко і Зіна стоять вище над усією їхньою компанією. А до того сливе всім ясно стало як кріпко Зіна кохає Черченка. Правда, й раніш де-хто догадувався про се, але-ж тепер усі самі побачили, самі почули. Усі почали підводитися і мовчки розходилися по кутках.

Гра, "в фантазію" скінчилася.

А тим часом господиня почала вже ставити на стіл вечерю. Заторохкотіли дзиглики, задренчали тарілки, забрязкотіли ножі й виделки....

Через якийсь час Зіна з кабінету і як вівчому не бувало веселенько балакала між молодіжю, сміялася, пустувала.

Черченко, хоч і сам як намагався заховати свій сум, але кожному було видко, що він переживає в душі тяжкі часи, що в його мізкові йде енергічна робота. Він ходив по гостинній і все думав прої Зіну, про її багату натуру і про те, що вона чужа жінка.

"Коли я її візьму за дружину, я буду зовсім дурень... Але ж чи так, чи сяк, а треба мені бути дурнем... А втім я вже давно дурень".

Такі його думки перепинила Зіна:

- Я вам хочу сказати ще одно словечко.

З сими словами вона попросила його до кабінету. Вона одна з усього жіноцтва була така смілива, що заходила з мушинами в кабінет і там на одинці вела розмови.

- Сідайте, громадський чоловіче. А ось я так нічия, своя власна. Тай кому потрібно маленьке подобіє людини, що вже приросло до свого чоловіка-жолудка? Отсе я з вами хочу в останнє побалакати, бо так жити у мене вже сил не хватає; я вже в край розбила свої нерви і скоро мабуть зовсім одурію.

Черченко мовчав і ждав, що буде далі.

На сей час увійшов своєю ведмежою ходою чоловік Зіни.

- Господи. Яке воно противне. - просто у вічі сказала йому з роздртованням Зіна. - Ну, чого ти за мною ходиш, мов тінь тая?

Чоловік збентежився й засоромився.

- Та я... хіба що? зараз вечеряти....

- Ну, йди, йди собі. Посидь ще трохи там, проміркуй про "міровозр'яніє", а у мене до свого добродія діло єсть, я з ним хочу на самоті побалакати.

Ще Зіна не екінчила, а муж її вже перевалювався і поволі виходив.

- Ні, не можу я бути навіть в однім домі з сією флегмою. Не піду я вее до дому: я оттут зостануся.

Зіна якось так примостилася в кріслі і сиділа непорушною, що Черченкові здалося, що вона й справді оттак увесь вік просидить на цьому місці. Вона стала дуже сумна, а в очах стояли сльози.

Черченка все се сильно вразило. Його вразили сі ширі, з самої душі сказані слова, ся глибока скорбота, навіть се непорушне сидінє. Тепер йому якось відразу зовсім ясно стало, що Зіна вже ніколи не зможе жити з своїм мужем.

- Я уїду на курси....

- А дитина? - вилетіло з уст Черченка несподівано для його.

О, дитина моя. Я її не покину. А вас усіх, усіх покину. Одно тільки й зостається: кидати і тікати... тїкати... Так, утечу. І знайте - останній раз вам кажу: я вас люблю, люблю, люблю... Але-ж знайте й те, що я від вас утечу, покину вас на віки.... І скоро, завтра, зараз. Прощайте і більше до мене ані словечка.. Я вас швидко вирву з свого серця, а ви такої не знайдете вже. Буде каяття...

Зіна вся червона, схвилювана хотіла встати, але Черченко сам наперед вхопився і рукою придержав її у кріслі.

- Зіно. Дитятко моє любе..... ви-ж моє шастєчко..... За що, за які такі добрі діла випало мені таке велике шастє ? Я поганий я недостойний вас, я вас мучив.....

Та Зіна не дала йому покаятися. Вона в мент схопилася з крісла і кинулася йому в обійми. Обнімала його, цілувала в губу, в очі, в чоло, в шию, без кінця, і ледві чуто, задиханим голосом шепотіла: " Мій.....мій.....твое шастєчко..... моє коханнєчко....."

Черченко спершу боявся було пручатися, хотів ухилитися від сих гарячих поцілунків, боявся скандалу, але -ж Зіна так міцно держала його в своїх обіймах, а поцілунки її були такі палкі та швидкі, що він відразу почув, що на його наскочила якась буря. Він тільки й міг цілком віддати себе на волю цій стихії, поглядаючи в рідко-годи з підлога на двері. Двері в кабінеті не причинялися і в гостинну було чуто, що там робиться щось надзвичайне. Гості по одному, по парі підходили до дверей кабінету, зазирали туди і мов обпарені відскакували. Черченко стояв як раз проти дверей крупко-держучи Зіну в своїх обіймах, увесь заплутаний в її розкудочене волосся, він дивився на ту кумедію, що робилася коло дверей. Перед його очима мелькали раз-у-раз сі здивовані мов окропом обпарені облича.... У його десь із самої глибини душе вирвався сміх. Спершу тихий, далі душий і душий, а нарешті він почав просто реготати.

Зіна-ж задихаючися в-одно обнімала, цілувала, шепотіла.....

А Черченко реготав, реготав, реготав.....

На решті Зіна знесилилася й опам'яталася. Вона враз зробилася тихенькою, ніби виноватою і горнулася до Черченка.

Черченко, що раз-по-раз регочучи, взяв її кріпко за руку і те-ж прихилився до неї.

Так побравшись, мов діточки, і притулившись одно до одного, вони, в чому були, вийшли з господи і сховалися в нічну темряву.

Вже на вулиці наздогнав їх "тиран".

-Зіно, чи ти не збожеволіла?.

- А мій тиране. - веселенько й ласкаво повернулася вона до його

Lydia Minkka

-Іди-ж до дому та накажи строго няні доглядати мою дитину, а ми на днях прийдемо до тебе в гості. Ну, повертай -же, голубчику назад."

"Тиран" так і встався стоячи серед вулиці. Здавалося, що він не зовсім ще розібрав, що таке склалося. Йому одно проходило через голову: "Іди та накажи няні доглядати мою дитину, а ми на днях прийдемо до тебе в гості".....

Літературно-Науковий Вістник Т.ХVІ. Львів, 1901.р.

ЧУЖА ЖІНКА.

Оповідання Петра Шелеста.

- Я можу покохати тільки дівчину. Струнку як тополю, бринітку з чорними та блискучими очима і при тому таку, яка ще ніразу ніякого мушини не поцілувала, нікого навіть в думках не кохала... Ось яка буде моєю дружиною.

- Фі. який - же ви брудний, який мізерний.... Ну, конешне, і придане у неї мусить бути чимале?

- Буде й придане...

- Ви.... розпусник.

- Буде й придане. Але для мене придане - се шира душа, ясни розум, освіта... Що-б до того дружина моя була людиною музикальною... а перед усім свідомою Українкою.

- І тільки всього? Не багато й бажаєте.

- Ви знаєте: я своїй дружині дам немало, конешне, не з матеріального боку. То й собі потребу відповідного етичного цензу. Багато дам і взяти хочу багато.

- А й справді своїй дружині ви даєте не мало: сі свої тридцять і три роки.

- Що-ж? Се-ж найкращі літа.. У такі літа й Христос у перший раз з'явився перед народом.

- О, я знаю, Ви розумненькі.... коли доводиться себе похвалити. Ну, а жибі мені недавно ніякого "етичного цензу"? Ви-ж самі не раз казали, що я й музикальна і освічена і громадська і свідома.... Тільки от що: я білява і з блакитними очима, а тогді-ж усе єсть і в мене?

- Але-ж у вас єсть і чоловік?

- Єсть у мене ще й дитина. А до того-ж я і чоловіка свого вже цілувала. Правда, ви знаєте, що я не любила і не люблю його, що я люблю й любити-му одного вас, вас одного. що я для вас усе, усе зроблю...

- Та се я вже чув. Я ще знаю й те, що ви експентрична і сентиментальна; та мої думки тепер далеко від усяких сентиментів. Хиба ви не знаєте, що мене хочуть знову висилати кудись із сього міста?

Зіна в мент сполотніла. Враз бризнули з її очей дві

сльози і мов дві перли скотились по виду і десь зникли. Таких несподіваних сліз вона ще ніколи не зазнала.

Він, зворушений сим, підвівся з крісла і тихою ходю з засмученим видом вийшов із кабінету до гостинної, де гомоніла на той час солодіж, де грали в карти поважні гості.

- Як вона мене любить, як широко, як кріпко любить. - думав він не то з жалем, не то з досадою. Зіна-ж непорушно сиділа в кріслі і дивилася йому в слід крізь сльози.

Смерть запанувала в її душі, як-стільки він вийшов. Їй уже уявлялося, як його зараз схоплять, повезуть кудись далеко і вже більше вона його ніколи, ніколи не побачить.

Та Зіна майстерно вміла орудувати своїм почутем. Трудно було тому, хто мало знав її духовий уклад, постерегти, коли їй справді весело, коли сумно. Між людьми вона ніколи не хотіла бувати сумною, а через се всі бачили її завжди веселою, жартовливою. Навіть чоловік їй не міг зрозуміти, через віщо, наприклад, сьогодні його жінка така значно весела. Чим важче було їй на душі, тим більше сміху, більше жартів та пустощів вона виявляла перед сторонніми, доходячи иноді справді до експансивності.

Посидівши з хвилину в кабінеті, Зіна раптово схопилася на рівні ноги, провела хусткою по виду, причепурила злехка волосся і те-ж пішла в гостинну, веселенько підспівуючи:

Бсть у мене топір, топір

І кована бляшка;

Не боюся ані Німця,

Ані того Ляшка.

Її зараз же оточила молодіж, панночки та паничі, всі просили співати гуртових пісень. Зіна завжди заправляла гуртовими співами.

Бихо, тихо Дунай воду несе

А ще тихче дівка косу чеше...

Чистий, дзвінкий, вабливий голосочок панував над усім гуртом. Се був голосочок Зіни. Вона вся розчервонілася. Її світло-блакитні очі сяли якою святістю... Ох, сі очі. Він, Черченко не міг відірвати від них свого погляду, а надто ще

коли Ніна розпустила своє біле шовковисте волосся. Він боявся цих вабливих очей, пахнів цього шовковистого волосся, що навівало на його якусь чари. Він навіть собі не смів тоді признатися, що діється в його душі...

Та й як йому було признаватися? У його був зовсім інший ідеал, ідеал жінки-дружини. Він шукав його вже скільки літ і не знаходив, але був певний, що знайде таки незабаром. Він завжди носив у думках свій ідеал, беріг для його свою силу. Він уявляв собі той ідеал в образі свіжо-молодої і неперочної дівчини, невідмінно дівчини, якій він віддасть усе свою любов, усі глибокі почуття своєї душі; дівчини, з якою він зіллється в одну сутність, в одну душу, з якою здобуде найвище в світі щастя, якому не буде й краю...

А тепер? Він не може байдужно слухати цього голосу чужої жінки, матери, не може бути самим собою, коли на його дивляться ці очі, чисті-чисті й глибокі без дна, очі чужої жінки.

-Ні, я не можу кохати її,- рішав він не раз, в душі-ж чув, що сим обманює тільки себе самого.

Та однаково треба від неї Атікати. Я-ж не можу взяти її за жінку? Вона-ж має вже чоловіка та ще й дитину. Правда, як би я схотів, то вона все й усіх покинула - б і пішла-б за мною хоч би й на каторгу. О, вона така, що не спиниться на півдорозі і нічого в світі не злякається. Але-ж я не хочу так... Треба далі від неї, а як тільки з очей, так і з думки....

А тимчасом він прислухався, як у гуртовому співі мелодійний голосочок Зіни з самої глибини душі виводив - для його... він знає, що все тільки для його:

Що звів з ума дівку сиротину...

Зоставайся, слави набирайся...

Черченко тікаючи від спокуси, відійшов до гостей, що за двома столами в кутку грали в карти. Він сів там кінець столу й замислився.

-А що-ж з того, що вона чужа жінка? Сьогодні чужа жінка, а завтра може бути моєю дружиною. Багата натура. Глибока без дна, як і її очі.. і така-ж чиста і ясна. А ми добре жили-би вкупі. Який я був сміливий коханком, а який я був оригінальний.

Я тоді навіть любив удавати оригінала. Як я тоді палко проповідував про вільне кохання, про шлюб на віру. І не тільки проповідував, але й життям своїм доводив... Моя Олеся. Моя струнка як тополя брюнетка, з чорними блискучими очима, моя композиторка, що гікого з мушин з роду не цілувала, навіть батька і що так мене кохала: одержу мою цілувала, холодні пні, на яких я бувало сидів. Але ж вона була панночка з традиційними поглядами: не хотіла жити зо мною на слово. Хиба нам легко було розлучатися? Її думка по сьому на віки вмерла, а я, поїхавши далеко від неї, поливав темними ніченьками вулиці чужого, холодного города своїми гарячими сльозами. Але- я тоді не поступився. Нехай я їй помилявся, та у що тоді вірував, що ісповідував, то поперед усього сам і робив....

- Ну, а тепер? Тепер я зробився зовсім похожим на всіх людей. Всякої оригінальності стережуся, мов огню, намагаюся бути зовсім звичайною людиною. Бйду же, як і всі, дивлюся вже на подлости, навіть кожному відомому поганцеві стискаю руку. Стараюся не дуже радіти, коли де проявиться щось дуже високе й ідеальне в житті людському... І де подівся мій молодий запал, моя енергія, моя сміливість? Тоді я казав занадто вже впевнено й гостро: о, я завоюю собі щастя, хоч би для сього і життям моїх ворогів у домовину довелося ховати. А тепер свідомо відхиляюся від такого щастя, що само до мене йде. Чи я вже підтопався і став старий? Чи може я й доси той дурень,

" що лиш в думках киснею,
Що співа і плаче, а білє серце тисне;
Що будуще бачить лєдське і народне,
А в сучаснім блужить, як дитя голодне;
Що із неба ловить зорі золотії,
Але до дівчини приступить не вміє;
Ідеали бачить геть десь за горами,
А живеє щастє...."

Черченко здригнув: щось шовковисте доторкнулося до його лица. То Зіна, проходячи наамисно зачепила його по виду своїм розпущеним волосєм. Вона підлетіла вже з другого боку до його і жартівливо басом заспівала: "Чом Ви смутні невеселі"? І при тому так близько до

наче вони хотіли кудись злетіти. Черненко на єдину мить залюбувався нею, але зараз же зробив нудне обличчя.

-Чого ви мене чіпаєте? Липіть, спасибі вам.

-Ну се вже занадто по грубіянському. Де ви, добродію, виховалися?

Зіна повернула йшла було йти геть, та наскочила на свого мужа, що в своєму звичайному меланхолійному настрою, як мара якась, сновигав по всіх покоях, мов би щось дуже розумне обмірковує. Зіна заступила чоловікові дорогу, почала розправляти йому вуси і з легка посмикувала за бороду.

-Подивіться, па, є добродію, як я люблю свого тирана-меланхоліка.

По сих словах вона поцілувала його в губи і відбігла до молодіж.

Сьогодні Зіна була особливо весела і жартувлива. Вона, як звичайно, верховодила молодіжю і завжди з усіма поводилася до того просто, навіть фаміліярно, що спершу де-хто бувало й образиться, особливо з так званих поважних панів. Але згодом до цього всі так звикли, що всім се стало до вподоби. Правда, Зіна ніколи не переборшувала, ніколи не доходила до незвичайності. Незвичайною, навіть грубою вона бувала з самим Черченком, та й то робила все навмисно.

Треба тільки раз побачити Зіну в гурті, щоб рішити, що ніжність, делікатність, чепурність - се все природжене в її натурі. Вся вона якась мініатюрна, хоч середня на зріст. Постать рівна, чепурна, рухи ніжні і жваві, а ходить мов білоча грається: прудко та легко, ніби вона по килимах ступає. І при всьому така свіжа та молоденька на виду, що при першому знайомстві всяк лічить її за дівчину.

А що найбільше дивувало Черченка, так се те, що Зіна зрешім не знала втоми: дні й ночі вона може пробігати, пробалакати, проспівати, живучи все самими нервами і при цьому однаково буде жвава, весела та свіжа. Він ніяк не міг зрозуміти звідки у неї береться такий великий запас нервової енергії. І що дивувало Черченка, що він не бачив на своєму житті, щоб хто небудь із жінок так просто і так ласкаво обер-

тався до людей, так швидко за самий короткий час заслугував довіру й симпатію. З цього боку в Зіні прсто був талант. Так вона й сама любила людей і сим мабуть такою приваблювала їх до себе. Серце серцеві, кажуть, звістку подає. Ще й те не мало прихилило до неї кожного, що вона була для всі однаково ласкава: для молодих і старих, для розумних і дурних. З усіма вона охоче й приязно балакала в сфері їхніх думок і надій і часто вміливо закидало в сю сферу гачок і тягла людей у гору, до світла, до добра.

Тільки єдиної категорії людей вона старалася обминати: се тих, що не бувають, або не хочуть бути самі чобок. Взагалі всяка фалш, а особливо фалш душі різко кидалася Зіні у вічі.

Адже-ж трапляються у нашому житті такі натури, що навіть перед собою весь свій вік фалшують, часто-густо й самі того не постерегаючи. До таких зіпсованих натур між іншими і належав чоловік Зіни, правда, несвідомо, тільки через свою безглуздість хотілося йому бути людиною ідейною, тоді, як у душі було темно й пусто.

Сьогодні Зіна була - як кажуть - інтерна. Світлим метеором перелетіла вона з покою до покою, лишаючи по собі добрий усміх на всіх обличчях, що зустрічалися з нею очима.

- Слухайте, пане-добродію. - підбігла Зіна до засумованого Черченка. - Хочете, я зараз розважу вашу тугу?

Черче ко тільки мовчки подивився на неї.

- Шановні добродії і добродійки. - звернулася Зіна до гурту професорським тоном. - Зараз у нас буде велими оригінальний і цікавий концерт. Тільки, щоб усі слухали мене беспечно. Я кожному на вушко скажу, що йому доведеться проспівати та тільки цур-цурі, не переказувати свої пісні нікому другому, а поспується увесь концерт.

Зіна почала викликати кожного по одинці в сусідню кімнату і там потай щось поважно казала йому на вухо. Кожен поетався в гостинну з якоюсь загадковою усмішкою, а веселими й лукавими очима.

Та перебувала в сусідній кімнаті уся молодіж.

- Пане добродію, ходіть бо й ви. Без вас нічого й не вийд

звернулася на решті Зіна до Черченка.

Черченко почав було відмовлятися, але молодіж прохала і він пішов до Зіни.

-Готово, тепер ставайте всі в коло. - скрикнула Зіна, сама станувши посеред гостинної. Як я скажу: три ", щоб ураз кожен заспівав свою партію. Тільки знайте: чим дужче, тим краще вийде.

Усі стояли в крузі і не було ні одного, щоб лукаво не усміхався. Навіть Черченко, і той кривив рота, здержуючися від усмішки. Кожен передчував, що вийде справді щось оригінальне й надзвичайне.

-Ну, раз... два... три.

Раптом уся молодіж різнотонними голосами гукнула: "ку-ку ре-ку". а через один мент розлягся по покоях невпинний регіт. Для всіх так півнячі співи вийшли несподіванкою. Діло в тім, що Зіна потай кожному наказувала співати п'янем, але через віщось усяк думав, що таке шасте випадає тільки йому одному, а всім іншим щось уже інше.

Зіна стояла посеред гостинної і стежила очима за Черченком. Він і справді розвеселився, бо реготав дуже всіх.

-Ходіте в кабінет, я вам щось хочу сказати.

З сими словами вона взяла Черченка за руку й повела його в кабінет.

Годі вже вам сміятися. Що се ви сказали: вас хочуть із нашого міста вислати?

-Простіть Зинаїдо Петрівно; я й сам не знаю, як се я так незручно пожартував. Правда, була тут одна така сторія....

-Пожартували?..... Ух, ви, торохтій бездушний.

І відштовхнувши його руку, вона повернула назад до гурт. Але тут усі ще гомоніли та реготали. Навіть усі інші гості подали карти і ніяк не могли добрати добра діла, що таке сталося, що вся молодіж ураз загорланила: "ку-ку-ре-ку".

Зіна постояла з хвилинку і знову вернулася до Черченка. Всі її думи, її будущина, жите й шасте купилилися тільки коло його особи.

- Слухайте, ви від мене не відічете. Я вас знаю всього пів

року, та се барма. Ще в той вечер як я вас отгуг у перше побачила, коли ви до мене так ширенько та ласкавенько забалакали, я вже рішила, що буду вашою дружиною. Ви, конечно, сьому дивуваетесь, а я з того дня весь час підготовлялася і підготовляюся жити з вами в купі. Ви не можете мене не кохати й не любити. Ви в сьому самі себе обманюєте. Ви просто страхополох.....

-Ну, а на віщо ви оповідали мені так багато з свого життя? На що казали, як вас по термах катували, як ви бідували тут у нас, у засланні, як вас усі ближні ваші забули, покинули? На що все те?

-На віщо казали, як ви тут нудилися і нудитеся, як для Вас потрібна хоч одна жива людина?

-На що ви самохіть наближалися до мене, чіпали мене то тим, то сим, вели свідомий напад? Ви зої мною гралися, кокетували, щоб тепер із мене сміятися? Ви-ж добре бачили, ви-ж знали, що все се вражає мою душу? Вона-ж тільки з вами й може жити та дихати привільно.....

-Чуєте? - почала вона тихішим голосом, - а все-ж таки ви хороші. Ну чого ви такі хороші? Чом я ще нікого такого не бачила? А які у вас очі.... Я-б у них дивилася, дивилася....

Черченко почуввав себе у дуже кепському становищі. Він не знав, що йому на се відповідати, як поводитися. А Зіна лехким рухом окутала все своє лице розпущеним волоссям так, що самі тільки її очі блищали як дві світлі зіроньки.

Черченко сидів мов засуджений. Він дивився у бік, але бачив промінь тих ясних очей, що встромилися в його. Він знав, що йому треба щось відповідати, але не знаходив для відповіді слів. Він знав, що йому треба хоч подивитися Зіні у вічі, проте не мав на се смілости. Зіна-ж непорушно сиділа, дивилася на його упертим, але без міри ласкавим і разом якимсь сумним поглядом. На сей час до кабінету увійшов перевалючися всім корпусом, муж Зіни. Критична хвилина для Черченка хвилиною минула. Зіна зовсім спокійно встала з крісла, посадовила мужа на своє місце а сама сіла йому на коліна.

Черченкові від сього зробилося погано: якісь заздрощі заворушилися у його в лівші.

- Слухай, мій тиране, чи ти бачив коли небудь таку гарну людину, як отсей пан, добродій? Та, ні. Ти подивися добре на його і подивися в зеркало на себе. Тобі Двадцять і вісім год, а йому вже тридцять і три, але як від його віє молодість, свіжість. Його можна кохати, а тебе вже ні..... Він жива людина, а ти.....

Зіна хотіла сказати "манекен", та пожаліла чоловіка.

- Ну, йди собі до панночок: вони-ж у тебе всі закохані, сумуватимуть без тебе. Скажеш там їм щось небудь розумненьке, а вони послухають.

Зіна знову сіла в крісло, а чоловік покірливо вийшов. Він звик вже до того, що в усьому треба коритися жінці. Правда, це не зовсім йому подобалося, але-ж було краще, ніж протест з його боку: він вже пробував протестувати, та з цього виходило ще гірше для його. Такі самі протести були якісь мляві, бездушні.

-Ось бачите, яке се опудало. Три роки тому назад він приїхав у наше місто і взяв посаду товаричого лікаря. Незабаром з'явився і до мене з усякими ідеями. Карл Маркс тоді у його з язика не сходив, хоч, як уже потім я довідалася, він його й не читав. Я тоді тільки що скінчила гімназію і була зовсім ще дитина. Я ще ні від одної живої людини не чула тих важких слів, не бачила тих поривів до ідейного життя. Таке тільки в книжках я читала. Правда, я його не покохала, але так високо піднесла його в своїх мріях, що віддалася йому. Тільки через пів року нашого спільного життя я в кінець вже впевнилася, що приняла порожняву в черепі начинену ідеями за дійсний розум, за власне творчество; що його млявий, меланхолійний характер приняла за видержаність, за силу.

-Тепер він забув уже і того Карла Маркса і мов мара ходить по покоях та носить, як дурень зо ступок, з тим Карєєвським кисілем, що так легко ковтати не пережовуючи, і всім одно тепер торочить: "Треба виробляти "міровоззрівіє", не можна жити без "міросозерцання", і се в двадцять вісім літ.

- І став він мені до того противним, що я без огиди не можу вже й балакати з ним. Що не зробить, що не скаже, ну, просто, мов наємисно так і пише собі на лобі: "подивися, який я дурень". І справді він до того дурний, що я його не можу ніяк впевнити, що жити з ним я вже не в силах, що я його покину. Він тоді тільки по дурацькому всміхається і лізе до мене ласкатися. Господи! як воно оттаке противне та безглузде лізе до

мене з своїми ласками, до зо мною просто корчі робляться. Ну, скажіть, хіба можна жити з таким тираном, ні, більше ніж з тираном! Ви мене взяти не хочете, але -ж його я невідмінно покину незабаром. Я вже все підготувала для сього. Однаково вже пів року я з ним не живу як із мужем, з першої -ж зустрічі з вами....

Поки Зіна балакала, Черченко, слухачи її, обмірковував відповідь.

-Зінаїдо Петровно! -Почув він,- як би ви не були чужою жінкою, то я, правду кажучи, не бажав би, не смів би побажати для себе кращої дружини. Ми хоч і не однакового характеру люди, але в нас обох так багато живової енергії і, скажу просто, розуму, що ми ніколи -б не обридли одно одному. Чому ви пішли так рано заміж? -увесь зворушений і тремтячим голосом казав він далі. Вам немає й двадцяти літ, а ви вже два роки замужем. Два роки.

- О, ви-б мене дівчиною не покохали: я тоді була недосвідчина і зовсім навіжена.

- А в друге ще от що: ви, Зінаїдо Петровно не можете зрозуміти сучасного настрою моєї душі. Не дивлячися на те, що мені тепер із матеріального боку добре живеться, мене моя неволя давить, гнітить, убиває всяку енергію, не дає розвинутися духові ані трішечки. Хіба я таким колись був? Тепер -же що дня, що години я почувую на душі якийсь тягар, важкий, важкий..... У такому стані я не тільки нікого не зможу вповні покохати, але швидше, мабуть, отрую всякому життю.

-Ні, ні! Ви будете зо мною шасливі: я все зумію зробити для вашого шастя! Я-ж розумію вашу душу. Ви всяку неволю забудете, коли житимете зо мною. Та й нарешті се-ж часова річ - минеться....

-А ще одного ви не знаєте, Зінаїдо Петровно. Я людина громадська... правда незначна, але нас так мало інтелігентних Українців, коли рівняти з іншими вільними народами, що колись і я здамся на яке небудь спільне діло. А в тому колі, де я повертався й повертатимуся, знаєте, усе пуристи та реґористи.....І от коли-б я вас чужу жінку, взяв у свою хату, то вже сим обезславивби себе перед громадянами, перед усіма законними родинами. Та й вам було-б ніяково ловити на собі косі погляди бездушних дам. Доведеться-ж і вам жити з нашими людьми, а ви ще не знаєте, як у нас усі

люблять батькувати, совати свій ніс у всякі приватні діла, за-
зирати навіть у вашу спальню....Жити-ж знову потай з вами я
й сам не хочу, бо я вас поважаю й дуже люблю.....

- Ти мене любиш? Зіронько моя. ти-ж мій? мій? - аж скрик-
нула Зіна. Важко дихаючи вона вхопила його руку і міцно при-
тулила її до своїх уст.

Черченко, збентежений і зворушений таким несподіваним
зворотом, устав.

- Ні, Зінаїдо Петрівно, Ви мене не розібрали. Ви не можете
бути моєю дружиною, бо у вас єсть уже чоловік. З сими словами
він пішов у гостинну.

- А. громадський чоловік. Славно-звісний патріот. заплака-
ної Неньки-України. - полетіла іронія йому на здогін.

Черченкові було дуже погано. Він розумів усе нелогічність,
усе безглуздість свого поводження. Він злився на себе, а ще
більше болів душею за Зіну.

Незабаром і Зіна прийшла до гостинної, співаючи сумно,
сумно так, що Черченкові вся душу перевертувало:

"Та що з того ? Не побрались,

Розійшлися мов не знали"....

Гості давно вже пересміялися, усе перебалакали і трохи вже
почали нудитися, сидячи або стоячи по всіх кутках. Треба було
знову чимсь побавитися. Зіна знов зібрала хор. Почалися знову
співи, здебільшого композиції Лисенка. Співали, співали - вже
й се обридло, а до вечері було ще далеченько. Де-хто з молоді-
жі почав уже кр дькома позіхати, де-хто примостився коло кар-
точних столів і стежив за грою.

Гра була саме у розпалі. На обидвох столах стукали рука-
ми, вигукували: "раз-мої, два-мої, сім первих - мої". - Грали
з завзяттем, ремизились, сердилися і знов ремизились. Словом, усе
було так, як взагалі буває між інтелігентами маленьких повіто-
вих городів. Складалася інтелігенція здебільшого з купців або
чиновників. Сам господарь дому був місцевий дук, а через
се людина поважана і впливова в своєму городку. Він платив
переу гільдію, жив на лад людей культурних, дітей учив у міс-
цевій гімназії. Взагалі се була колись відома кожному сіра

громада, так звана "інтелігенція". тільки Зіна та студент Черченко різко визначались на цьому сірої тлі.

Рік тому назад Черченко був присланий у сей повітовий, зовсім чужий йому городок під гласний догляд. Спершу всі його боялися мов зачумілого, всі обминали. Трохи згодом однак побачили, що він не такий - то вже і страшний, як їм було здався. Тепер він буває в кількох уже сім'ях, учить дітей, хоч і не має на се права по своїому становищу під доглядного. Однак усі в городі про се знають та мовчать, бо Черченко зумів придбати тут собі загальні симпатії та повагу своїм тихим, чесним і тверезим життям, а що найважніше, він уже мав тут реноме найкращого репетитора і розумного, освіченого чоловіка. З цього боку він був цінним для родителів, що мали недотепних або ледачих дітей. Вже кілька місяців він учить і дітей господаря цього дому і той не може нахвалитися ним, як довідченим учителем. Уже цього одного було би досить, аби всі сіпаки-охранителі не посміли чіпати Черченка.

Що вечера він приходить у сю купецьку сім'ю на кид кондицію. Зіна те-ж частенько тут бувала, особливо в останні дні. Черченко кінчає роботу з учениками і починає прашатися. Хазяї у сей час раз-у-раз пють чай, просять і його до чаю. Спершу одмовлявся, старався стояти осторонь від усякого ближчого знайомства, а як згодом постеріг, що сім'я простодушна, навіть добра й ласкава, то він почав частій і частійш зоставатися по вечерах. так він тут познайомився зі Зіною, а згодом почав і до неї ходити в гості. Побачивши, що вона людина розумна, досить освічена й начитана, він і балакати став із нею, як із чоловіком розумним, про долю нашого позабутого ~~людьки~~ народу. Одна іскра кинена в душу до сеї чутливої пані перевернула весь її світогляд. Через який час Зіна зробилася свідомою в народній справі людиною. Зіна уже по своїй вдачі була завжди активна, а тепер, коли вона знайшла найвищу ціль у житті, коли душа її спізнала правду, вона не в силах була ховати в самій собі се правду, як се міг робити Черченко. Вона понесла ту правду до знайомої молоді, і стала проміж них широю вчителькою, палкою, навіть фанатичною пропагаторкою, як се буває з кожним сангвініком, особливо в той саме час, коли у його йде найсильніше процес творчества, коли він саме тільки що виробляє сві-